

ΠΟΙΗΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ'

Κυρίαί και Κύριοι,

"Ότε πρό τινων ἐτῶν ἐπεσκέφθην κατά πρῶτον τοὺς Παρισίους, ἤθελσα τὴν ἐπιούσαν ἀμέσως νὰ προσφέρω τῆς θερμῆς λατρείας μου τὸν φόρον εἰς τὴν σόρὸν τοῦ μεγάλου Βίκτωρος Οὐγκώ, οὔτινος ἡ ποιητικὴ δόξα κατέλαβεν ὀλόκληρον σχεδὸν τὸν λήγοντα αἰῶνα. Παρῆλθον τέσσαρα ὄλα ἔτη ἕκτοτε καὶ ὁμῶς αἱ ἀναμνήσεις παραμένουσι ζωηραί, ὡς κατὰ τὴν στιγμήν καθ' ἣν εἰσέδυσσα ὑπὸ τοὺς μελανοὺς θόλους τοῦ γηραιοῦ γαλλικοῦ Πανθέου. Μόλις ἔτος εἶχε συμπληρωθῆ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ εὐκλεοῦς ποιητοῦ, καθ' ὃν πᾶσα ἡ Γαλλία ἐν ἐκδηλώσει πανηγυρικῆ ἀληθοῦς πένθους εἶχε γονατίσει ὑπὸ τὴν θριαμβευτικὴν ἀψίδα, ἐνθα ἦν ἐκτεθειμένη ἡ νεκρικὴ λάρναξ.

Πρόσφατα ἐπομένως ἦσαν τὰ σημεῖα, τὰ μαρτυροῦντα τὸν κλονισμόν καὶ τὴν ἀναστάτῳσιν, ἣν ὑπέστησαν οἱ Παρίσιοι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πανδημίου ἐκφορᾶς τοῦ δημοφιλεστέρου τῆς Γαλλίας ἀοιδοῦ. Ἐκατοντὰς στεφάνων, ὧν ἐφέεσθη ἡ βροχὴ καὶ ὁ ἄνεμος, κατεκάλυπτον τὰς ἐξωτερικὰς βαθμίδας τοῦ Πανθέου, ἄπειροι δὲ ἄλλοι στέφανοι ἀπέκρυπτον σχεδὸν τὸ ἀπλούστατον καὶ μελάνον φορεῖον, τὸ ἐναποτεθειμένον ἐν γωνιαίῳ θόλῳ τοῦ εὐκλεοῦς κοιμητηρίου.

Δὲν γνωρίζω διατί, εὐθύς ὡς ἀπεφάσισα νὰ γράψω περὶ τοῦ θέματος ὅπερ ἡ εὐμένεια ὑμῶν θὰ μοι ἐπιτρέψῃ νὰ ἀναπτύξω κατὰ τὴν ἐσπεραν ταύτην, ἀκουσίως καὶ ἀνεπαισθήτως ἀνεμνήσθην τῆς ζωηρᾶς ἐντυπώσεως ἣν ἀπεκόμισα κατὰ τὴν πρώτην τοῦ γαλλικοῦ Πανθέου ἐπίσκεψίν μου καὶ τῶν συγκρουομένων αἰσθημάτων, ἅτινα ἀσυνειδήτως μὲ κατεῖχον ὑπὸ τοὺς σκοτεινοὺς καὶ ἠχῆεντας θόλους αὐτοῦ.

Εἰς πόσας ὄνειροπολήσεις εἶχον ἐπαφεθῆ ὑπὸ τοὺς θόλους ἐκεῖνους! Πρό ἐνός μόλις ἔτους σύμπασα ἡ Γαλλία ἦν ἐπὶ ποδός, ὀλοφυρομένη ἐπὶ τῇ ἀνεπανορθώτῳ ἀπωλείᾳ τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ὅστις ἐπὶ δύο τρίτα αἰῶνος ἐξῆπτε καὶ διηύθυνε τὸ πατριωτικόν τῆς αἴσθημα, οὔτινος οἱ ὕψηλοί στίχοι ἀπήχουν εὐθὺ καὶ ἀμέσως ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ. Τοιαῦτα ἀναπολῶν ἔστρεφον πρὸς τὸ παρελθόν καὶ ἐνθυμούμεν τοὺς καλοὺς

' Ἀπηγγέλη ἐν τῷ Ἑλλ. Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Κωνσταντινουπόλεως τὴν 12 Νοεμβρίου 1890.

χρόνους, καθ' οὓς οὐ μόνον ἡ Γαλλία, ἀλλ' ἡ Εὐρώπη πᾶσα ἀπεστήθισε τὴν μελαγχολικὴν πόησιν τοῦ Λαμαρτίνου, τοῦ Καζιμίρ Δελαβίν τὰ πατριωτικὰ ἄσματα, τοῦ Βερανζέρου καὶ Μυσσέ τοὺς γοητευτικούς στίχους. Καὶ μετηγόμην εἰς τὴν Ἑλλάδα, μόλις ἐξελθοῦσαν ἀπὸ δεινῶν πολιτικῶν περιπετειῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ ἀδελφοὶ Σουτσοί, ὁ Ραγκαβῆς, ὁ Σολωμός, ὁ Βαλαωρίτης, ὁ Ζαλοκώστας, οἱ ἀδελφοὶ Παράσχοι ἔφαλλον τὰς τύχας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καί, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιζητῶσι, διέπλαττον τὸ καλλιτεχνικὸν αἶσθημα τῆς ἀσυντάκτου ἔτι καὶ ἀμορφώτου χώρας.

Θὰ ἀπορήσητε ἴσως πῶς πραγματευόμενος περὶ ποιήσεως καὶ κριτικῆς προσηλώθην ἀμέσως καὶ κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν ἐν τῷ Πανθέῳ ἀποκειμένην νεκρικὴν σορὸν τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ. Ἴσως μοι εἴπητε ὁποία ἡ σχέσις τῆς κριτικῆς πρὸς τὴν ἀφθιτον τοῦ μεγάλου ποιητοῦ δόξαν; θὰ σκεφθῆτε ἴσως ὅτι τὰ μεγάλα πνεύματα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τοῖς γράμμασι μετεωρίζονται πολὺ ὑψηλότερα τῆς πεζῆς σφαίρας, ἐν ἣ ἡ ψυχρὰ κρίσις ἀνατέμνει καὶ ταξινομεῖ. Ναί, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἐτυμηγορία τῶν συγχρόνων δὲν εἶνε ἡ μόνη καὶ ἀσφαλῆς ὁδὸς πρὸς τὴν ἀθανάσιαν. Ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ πολλοῦ πλήθους δὲν ἀποτελεῖ πάντοτε τίτλον διὰ τοὺς ὀλίγους, τοὺς ἀναμετροῦντας τὴν ποιητικὴν ἀξίαν οὐχὶ μὲ τοὺς παλμούς τῆς καρδίας, ἀλλὰ μὲ τὸ μέτρον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς λογικῆς. Ὄταν παρέλθῃ ὀλίγος χρόνος καὶ ἐξασθενήσῃ ὁ ἐνθουσιασμός, εἰς τοὺς ὀλίγους ἐπιβάλλεται ἡ ἀπόφασις ἐὰν οἱ πολλοὶ ἀπατηθέντες ἀπεθέωσαν ἢ παραγνωρίσαντες ἠδίκησαν ὑπέροχόν τι πνεῦμα. Πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ἡ ποίησις τοῦ Λαμαρτίνου ἀφήρπαζε σύμπαντα τὸν κόσμον ἦτο ἄλλως τε ἐποχὴ, καθ' ἣν ὁ ρομαντισμός διετέλει εἰς τὴν ἀκμὴν του. Αἱ μεσαιωνικαὶ παραδόσεις δὲν εἶχον τέλειον λησμονηθῆ καὶ αἱ εὐρωπαϊκαὶ κοινωνίαι εἶχον συνειθίσει νὰ βλέπωσι πρὸς τὴν μελαγχολίαν καὶ τὸν ἀπελπισμὸν καὶ νὰ ἀρέσκωνται εἰς τὴν ὑπερφυσικότητα. Τὰ μυθώδη τερατουργήματα τῆς φαντασίας τοῦ Σκότ, τοῦ Σὺη, τοῦ Τεράιγ καὶ τοῦ πατρὸς Δουμᾶ ἦσαν ἡ κοινὴ πάντων, τοῦ ὠραίου ἰδίως φύλου, καὶ προσφιλῆς μελέτη. Ἐζήτουν, ἐφόσον ἦτο δυνατόν, νὰ ἐξομοιωθῶσι πρὸς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Ἄθως μετέβαλλε τὴν γῆν εἰς μυριόνεκρον πεδῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ αὐτὸς μόνος ἐώζετο χωρὶς ν' ἀπολέσῃ οὔτε σταγόνα ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος ἦσαν οἱ καιροί, καθ' οὓς μετὰ περισσοῦ ἐνδιαφέροντος παρηκολούθουν τὰς περιπετείας μαρσαμῶδους τινὸς ἔρωτος ἐκ τῶν πολλῶν κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Οἱ ἔρωτες οὗτοι πάντες δὲν διέφευγον προδιαγεγραμμένον τινὰ τύπον. Ἡ ὠραία δέσποινα ἐπὶ δεκάδας πολλάκις ἐτῶν ἀνέμενε κατὰ κλειστός, ξένη πρὸς πᾶσαν κοινωνικὴν κίνησιν καὶ ζωὴν, τὸν ἐκλεκτὸν τῆς, ὅστις διὰ μέσου περιπλανήσεων καὶ τυχροδωκτικῶν πολέ-

μων, ὡς μόνην παρηγορίαν εἶχε τὴν γλυκεῖαν τῆς ἀνάμνησιν καὶ ὡς μόνον σύντροφον τὰ χρώματα, τὰ ὁποῖα ἡ ὠραία ἠγάπα καὶ ἄτινα ἔφε-
ρεν αὐτὸς ἐπὶ τοῦ στήθους του, ἀνηρημένα διὰ χειρὸς ἐκείνης.

Δὲν ἦσαν βεβαίως ἀκριβῶς τοιοῦτοι οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ἔζησεν ὁ Λαμαρτίνος, ἀλλ' ἦσαν ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν τοιαῦτα γεγονότα ἐλάμβανον χώραν, ἐνθουσιῶντα ἀκόμη διὰ τῆς ἀναπολήσεως αὐτῶν τοὺς συγχρόνους του.

Βεβαίως ὁ καθ' ἡμᾶς αἰὼν ἦτο πολὺ κατὰ τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ πνευματικώτερος τῶν χρόνων, οὓς ἡμεῖς σήμερον διερχόμεθα. Ἀναμφίβολον ὅτι ἡ ὕλη τότε δὲν ἐκυριάρχει ὅσον νῦν. Ἐπομένως οἱ γράφοντες κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους τοὺς εὐτυχεῖς ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπηρεασθῶσιν ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρας ἣν ἀνέπνεον. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἄλλοτε σφοδρὸς φιλολογικὸς ἀγὼν διεξήχθη ἐν Ἀθήναις, ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Παρνασσού, μεταξὺ δύο ἐκ τῶν λογιωτέρων τῆς Ἑλλάδος ἀνδρῶν. Ἐπρόκειτο ἐὰν τὸν ποιητὴν παράγωσι περιπτώσεις πρόσφοροι εἰς ποιητικὰς ἐξάρσεις. ἢ ἐὰν ὁ ποιητὴς θὰ προκύψῃ εἰς μέσον καὶ κατὰ τὴν πεζοτέραν ἔτι ἐποχὴν. Ἡ ἀλήθεια φρονῶ ὅτι ἔγκειται ἐν τῷ μέσῳ. Ὁ ποιητὴς δὲν δημιουργεῖται, ἀλλὰ γεννᾶται φέρων ἐν ἑαυτῷ τὸ θεῖον πῦρ, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον φειδωλῶς ἀπονέμει ἢ εὐγενῆς τοῦ Παρνασσού κόρη. Ἀλλὰ τὸ πῦρ τοῦτο, τὸ ποιητικὸν τάλαντον καλούμενον, ἀναπτύσσεται διαφοροτρόπως, ἀναλόγως τῶν χρόνων καὶ τῶν περιστάσεων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων θὰ διαρρεύσῃ ἡ ζωὴ τοῦ συγγραφέως. Δὲν παρήγαγεν ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος τὸν Ὀμηρον, ἀλλὰ τὰ περιπετειώδη καὶ ἥρωϊκὰ ἐκείνου ἐπεισόδια ἐνέπνευσαν εἰς τὸν ἀθάνατον τυφλὸν αἰοδὸν τὰς ἐπιβαλλούσας εἰκόνας καὶ τὴν μεγαλοπρεπεστάτην ἀρμονίαν τῶν στίχων του.

Καὶ σήμερον ἔτι ἐὰν ἔζῃ ὁ Λαμαρτίνος θὰ συνεχίνει ὡς πρὸ τριάκοντα ἐτῶν, διότι εἶνε ὁ μέγας τοῦ αἰῶνος λυρικός, ὁ ἀπεικονίσας τὴν ματαιότητα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ τὴν πικρὰν ἀλήθειαν τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ πάντοτε θὰ συνταράσῃ τὰ πλήθη τῶν θνητῶν, διότι εἶνε ὁ ὑψηλέτης αἰοδός, ὁ μετεωριζόμενος ὑπεράνω τῆς γῆϊνης σφαίρας, ὁ κατέχων τὴν δύναμιν νὰ κινή καὶ τὰς λεπτοτέρας ἡμῶν χορδὰς καὶ νὰ ἐξάπτῃ τὰ γενικώτερα αἰσθήματα. Ἐν τούτοις φυλλομετροῦντες σήμερον τὰς ποιητικὰς ἐκείνου μελέτας, τὰ δράματα τούτου καὶ τὰς ποιήσεις, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιζητῶμεν ἔρχεται στιγμή καθ' ἣν διακόπτομεν τὴν μελέτην καὶ σκεπτόμεθα. Τοὺς ἀνεγνώσαμέν πολλὰκις εἰς τὸ παρελθόν, πολλάκις οἱ ὑψηλοὶ, οἱ μεθυστικοὶ στίχοι των ἐπούλωσαν τὰς πληγὰς τῆς ψυχῆς μας, τῆς ὁποίας ἐνόησαν καὶ τὰς τρυφερωτέρας σκέψεις καὶ τοὺς κρυφωτέρους στοχασμούς. Ἀλλὰ τὰς ποιήσεις των

ἀπὸ πολλοῦ γινώσκωμεν ἀπὸ στήθους, ὁ ἐνθουσιασμός ἡμῶν ὡς ἐκ τοῦτου δὲν εἶνε ἢ τῆς πρώτης ἡμέρας ἀλλοφροσύνη, σήμερον σκεπτόμεθα. Ἴδου ἡ κριτική.

Τοιαῦτά τινα ἀνεπόλουν ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ γαλλικοῦ Πανθέου πρό των ἐτῶν. Ἀκριβῶς καθ' ἣν ἡμέραν ἀπεφάσισα νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν τάφον τοῦ Οὐγκῶ εἶχον ἀναγνώσει ἐπιφυλλίδα ἐν τῷ Χρόνῳ, ἐν ἣ ἐκρίνετο καὶ κατεκρίνετο ὁ ποιητής, τοῦ ὁποίου οἱ νεκρικοὶ στέφανοι κατεκάλυπτον ἀχμαῖον ἔτι τὸ μελανὸν φέρετρον. Ἦρχετο ἡ κριτικὴ ἵνα ταραξῆ τὸν αἰώνιον ὕπνον τοῦ μεγάλου διδασκάλου, ὅστις ἐπανεπαύετο ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς δάφνης, τῶν σπαρέντων παρὰ συμπάσης τῆς εὐγνωμονούσης ἀνθρωπότητος. Ὁ ψυχρὸς νοῦς, μόλις συντελεσθῆ ἡ ἀποθέσις, ἤρχισε τὴν πρακτικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν.

Φαντάζομαι τί ἐνδέχεται νὰ διανοηθεῖ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην: Τί πρὸς ἡμᾶς ὄλα ταῦτα, ὅπότεν ἡ ἀθάνατος τῶν Ὀλυμπίων κόρη, κατέρχεται εὐεργετικὴ θεὰ ἐξ οὐρανοῦ. ἵνα ἐξιδανικέσῃ τὴν χαρὰν μας, ἐνσταλάξῃ παραμυθίαν εἰς τοὺς πόνους μας, μᾶς ἀποσπάσῃ ἐπὶ μικρὸν ἀπὸ τῆς πεζῆς πραγματικότητος, ἐν ἣ κυλιόμεθα. ἵνα μᾶς φέρῃ εἰς κόσμον ἔνθα ἡ ψυχὴ ἀπολαμβάνει φῶς, μουσικὴν καὶ ἀρώματα; Ἡμεῖς πάντες διατηροῦμεν τῆς πρώτης ἡμῶν εὐτυχοῦς νεότητος τὰς ἀναμνήσεις μετὰ τῶν ὁποίων στενότατα συνδέεται ἡ πόησις ἢ διαπλάσασα τὴν νεότητα ἡμῶν καὶ τὸν χαρακτήρα. Μετὰ τοῦ Οὐγκῶ καὶ τοῦ Λαμαρτίνου εἴμεθα παλαιοὶ καλοὶ σύντροφοι, διελθόντες ὀλοκλήρους νύκτας ἀρρητῶν ὄνειροπολήσεων, παρὰ τὴν λάμψιν καὶ τὸ θάλπος τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας. Ἡ Ἰουλιέτα τοῦ Σαικσπέρου, ὅπότε ἠσθάνθημεν τοὺς πρώτους ἀορίστους ἐκ τῆς ζωῆς πόθους, ὑπῆρξε τὸ ἰδεῶδες, τὸ ὅποιον δὲν θὰ λησμονήσωμεν ποτέ. Καὶ ὅτε κατὰ τὰς μακρὰς τοῦ χειμῶνος νύκτας ἀόρατος κατήρχετο ἡ Μοῦσα ἵνα συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ ποιητοῦ τοῦ Μυσσέ, ἐνομίζομεν ὅτι εὐεργετικὸν τι θεῖον πνεῦμα κατέστειλε πᾶσαν ἄλλην σκέψιν, πᾶσαν ἄλλην δύναμιν ἐκτὸς τῆς δυνάμεως τοῦ ν' ἀπολαμβάνωμεν πάσαις αἰσθήσεσι τὴν μαγικὴν ἐκείνην φαντασμαγορίαν.

Τοιαύτη ἀληθῶς εἶνε ἡ πόησις. Μᾶς βαυκαλιζει κατὰ τὴν νεότητα καὶ μᾶς παραμυθεῖ ὅπότεν ἐπιχρατῶσιν αἱ πρώται λευκαὶ τρίχες. Ὅτε ἔχομεν τὸ ἔαρ ἐν τῇ ψυχῇ, πᾶν ὅ,τι μᾶς λέγει εἶνε ἢ ἀλήθεια. Ἀκόμη δὲν ἐγνωρίσαμεν τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς καὶ τὴν πραγματικότητα. Ὅλα γελῶσι, πάντᾳ εὐωδιῶσι καὶ νομίζομεν ὅτι οὔτε τὸ ἔαρ τῆς ψυχῆς ἡμῶν θὰ διαδεχθῇ ὁ χειμῶν, οὔδὲ τὸν κόσμον τὸν χρυσοῦν τὸν ὅποιον ἐπλάσαμεν, ὁ κόσμος τῆς ἀνάγκης. Ἄλλ' ἀτυχῶς ὁ βίος οὗτος τῆς ἀνυπόπτου εὐτυχίας δὲν διαρκεῖ μακρὸν, ἐνῶ ἡ πόησις θὰ παρακολουθήσῃ ὀλοκλήρως

τὴν ζωὴν μας. Ὅπότεν εἰσέλθωμεν εἰς τὴν κοινωνικὴν πάλην, διαλύονται κατὰ μικρὸν τὰ εὐδαίμονα ἐκεῖνα ὄνειρα. Βεβαίως δὲν λησμονοῦμεν τὴν Ἰουλιέταν τοῦ Σαικσπέρου, ἀλλὰ δὲν εἶνε ὡς τὸ πρὶν τὸ θερμὸν ἰδανικόν μας· ἡ Μοῦσα λαλοῦσα πρὸς τὸν ποιητὴν τοῦ Μυσσέ λαλεῖ πάντοτε τὴν ἀρμονικὴν καὶ γόησαν γλωσσάν της, ἂν ὅμως συμπέσῃ νὰ ἔχωμεν δυστυχῆ τινα συλλογισμόν, ἴσως κλείσωμεν τὸ βιβλίον, ἀλλὰ δὲν θὰ δυνηθῶμεν—φεῦ! νὰ ἀποδιώξωμεν τὴν ἐπασχολοῦσαν σκέψιν.

Δυστυχῶς τοιοῦτος ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος, τοιοῦτον τοῦλάχιστον καθιστῶσιν αὐτὸν αἱ ὄροι τῆς ζωῆς ἣν σήμερον διερχόμεθα. Ἀνέστυρα μίαν πτωχὴν τοῦ παραπετάσματος οὐχὶ διὰ νὰ ἴδῃτε τὴν σύγχρονον ἡμῶν εἰκόνα, τὴν ὅποιαν πολὺ καλῶς γνωρίζετε, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξηγήσω ὀφθαλμοφανέστερον τὴν σχέσιν τῆς κριτικῆς πρὸς τὴν πόησιν. Εἰς τοὺς καιροὺς, καθ' οὓς ὁ πνευματικὸς βίος ἦτο ἡ βάσις τῆς ὅλης ζωῆς, αἱ ἐξάρσεις τῆς ποιήσεως εἶχον τὴν ἀπήχησιν αὐτῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως ἐν Ἰταλίᾳ ἰδίως καὶ Γαλλίᾳ, καὶ ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας βραδύτερον τοσαύτη ἐπέπνεεν αἰσθηματικότης ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὥστε ὁ Μολιέρος ἐνεπνεύσθη καὶ ἔγραψε τὴν ἀπαραμίλλων κοινωνικὴν σάτυράν του, τὰς Precieuses Ridicules. Ἀνασκάπτοντες οἱ τοῦ 18' καὶ 19' αἰῶνος τὰ κειμήλια τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης καὶ ἀναξέοντες τὰς περγαμηνάς, δὲν ἠτύχησαν νὰ ἐπαναφέρωσι τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τοῦ Περικλέους καὶ τῆς Ἀσπασίας, ὡς ἐφαντάσθησαν, ἀλλ' ἐδημιούργησαν αἰῶνα, ὅστις ἔσχε βραδύτερον τὰ εὐτυχεῖ ἀποτελέσματά του· ἀλλὰ τότε τοῦλάχιστον ἦτο αἰὼν καθ' ὅλα αἰσθηματικὸς, καὶ μόνον αἰσθηματικὸς. Αἱ σκέψεις, ἡ φράσις, ἡ περιβολή, αἱ πρὸς ἀλλήλους σχέσεις, πάντα ἐρρυθμίζοντο καθ' ὄρισμένον κανόνα, οὕτως ὥστε ἐπέπνεε πνεῦμα μονοτονίας καὶ σχολαστικότητος.

Ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀντίδρασις καὶ ἐπῆλθε, συντελεσθεῖσα κατὰ τὰ τέλη ἰδίως τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἴσως μετεπέσαμεν εἰς τὰ ἄκρα κ' ἐγενόμεθα σκεπτικοὶ καὶ μόνον σκεπτικοί. Ἴδου ὁ κίνδυνος, καὶ τίς οἶδε μὴ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπανεέλθωμεν μικρὸν πρὸς τὰ ὀπίσω. Παρεξέκλινα πιθανῶς ἐκ τοῦ κυρίου θέματός μου, διὰ νὰ εὐτυχίσω νὰ καταδείξω ὅτι ἡ κριτικὴ εἶνε ὁ ἀναγκαῖος ὀδηγὸς τῆς ποιήσεως. Δὲν ἐπιζητεῖ νὰ ἀποσπάσῃ τὰ ἀμάραντα ἄνθη τὰ ὁποῖα κοσμοῦσι τὸν στέφανον τῆς παρθενικῆς κόρης, οὔτε νὰ ἐξατμίσῃ τὰ ἀρώματα τὰ ὁποῖα αὕτη διαχέει περὶ αὐτῆς. Ἀλλὰ μετὰ χειρὸς φιλοστόργου καὶ εὐεργετικῆς ἀποσπᾶ ἄσσμα ἢ κάκοσμα τινα φυτά, τὰ ὁποῖα ἀσχημίζουσι τὸν καλλωπισμόν της, ἢ διαλύει ἐκ τῶν ἀρωμάτων της ὅσα τυχόν δὲν ἔχουσι τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τοῦ Πάρνασσου καὶ τοῦ Ἑλικῶνος. Μηδεὶς ὑπολάβῃ ὅτι ἡ κριτικὴ

εἶνε ἐσκωριασμένη καὶ σχολαστικὴ τέχνη γραμματικοῦ, ἔχοντος νεκρὰν τὴν ἀντίληψιν καὶ ἀμβλείας τὰς αἰσθήσεις. Ὅπως τοῦναντίον, εἶνε ἡ φωτεινὴ ἐπιστήμη τοῦ φιλοσοφοῦντος ἐπὶ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ πνεύματος, ἐπιστήμη τὴν ὅποیان ἀντιπροσωπεύουσιν ἄνδρες καλαισθητικοὶ καὶ βαθεῖς ἐξερευνηταὶ τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως καὶ τῆς ἰδιοφυίας τοῦ ἀνθρώπου. Διεξερχόμενοι τὰς σελίδας αὐτῶν, αἰτίνες ἀνατέμνουσι τὴν ποίησιν, ἀναγινώσκουμεν σελίδας πλήρεις ποιήσεως, φιλοσοφικωτέρας καὶ πραγματικῆς, διότι τίθεται κατὰ μέρος ἢ ἐκ τῆς ἐξάρσεως ὑπερβολὴ καὶ προκύπτει πλήρης ἡ ἀλήθεια.

Πρὸ τινῶν ἐτῶν, ἐπασχολούμενος εἰδικώτερον ἐπὶ τῶν δραμάτων τοῦ Οὐγκὼ κατέφυγα εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Σαιν Μάρκ Ζιραρδέν. Ἄναπτύσσων τὸ κεφάλαιον τῆς πατρικῆς στοργῆς ὁ βαθὺς κριτικὸς εἶχεν ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ πάντα τὰ γνωστὰ ποιήματα τὰ ἔχοντα ὡς βᾶσιν τὸ πατρικὸν φίλτρον ἐπομένως καὶ τὸν Βασιλέα Διασκεδάζοντα, τὸν περιστρεφόμενον περὶ τὰ παθήματα τοῦ ἀτυχοῦς γελωτοποιοῦ τοῦ Φραγκίσκου Α'. Ὁ Τριβουλέτος μίαν εἶχε κόρην ὡς μόνον ἀγαθὸν ἐπὶ γῆς καὶ τὴν κόρην του ταύτην ἀφήρπασεν ἡ ἀκολασία τοῦ Βασιλέως. Ἡ εὐτυχία του πᾶσα διελύετο καὶ οὐδὲν ἄλλο τῷ ἀπέμενεν εἰμὴ ἡ δυσμορφία, ἡ καθιστῶσα αὐτὸν μισάνθρωπον, καὶ ἡ πέδη τοῦ γελωτοποιοῦ, ἡ ἐξαναγκάζουσα ἵνα καταπνίγῃ πᾶσαν πικρίαν καὶ στεναγμὸν διὰ νὰ δύναται νὰ γελάῃ πρὸς θυμηδίαν τοῦ Βασιλέως. Ἡ ἀπόγνωσις τοῦ δυσμοῖρου πατρὸς ἐξέσπα ἐν στίχοις ἀμιμήτου ποιητικοῦ ὕψους καὶ τρυφερότητος· εἶνε στίχοι ἀρμονικώτατοι τὴν ὑφήν, ἐκπροσωποῦντες πλήρες τὸ κάλλος τῆς ἰδέας, ἀλλὰ στίχοι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ζιραρδέν, ἀρμόζοντες εἰς χεῖλη ἔραστοῦ οὐχὶ πατρὸς ἀπεγνωσμένου. Ὁ πατὴρ ὁ ἔχων παρ' αὐτῷ ἡτιμασμένην τὴν κόρην του, τὴν ὅποیان ἐτήρει μακρὰν ἀπὸ παντὸς βλέμματος, ἀπὸ πάσης ψυχοφθόρου κοινωνικῆς ἐπιμιξίας, κλαίει καὶ δδύρεται, ἀλλ' ἡ στοργὴ αὐτοῦ δὲν ἐκδηλοῦται δι' ἐκφράσεως αἰσθηματικῆς ἐξάρσεως πάθους ἀκατανικήτου. Ἡ ποίησις τοῦ Τριβουλέτου εἶνε ἀληθής, ἀλλὰ τὸ αἰσθημὰ του δὲν εἶνε ἡ στοργὴ πατρὸς, ἐκδηλουμένη ἐν τῇ φυσικότητι αὐτῆς καὶ τῇ ἀφελείᾳ. Ὁ πατὴρ ὁ ἀποξενούμενος, οὕτως ἢ ἄλλως, τοῦ μόνου τέκνου του δὲν διαφλέγεται ὑπὸ παθῶν, ὅποια κατασπαράσσουν τὸν Τριβουλέτον, ἀλλ' ὁ βαθὺς αὐτοῦ πόνος εἶνε πόνος μᾶλλον σιγηλός, ὑποσκάπτων μετὰ τῆς ἐκλιπούσης εὐτυχίας αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν του.

Ἴδου τὸ εὐεργετικὸν ἔργον τῆς κριτικῆς, τὸ ἐξυπηρετοῦν τὴν ποίησιν διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ αἰσθηματος εἰς τὸ μέτρον αὐτοῦ τὸ ἀληθές. Οὐδεὶς τεχνοκρίτης, φιλοσοφῶν ἐπὶ τῶν λυρικῶν τοῦ Λαμαρτίνου, διε-

νοήθη ποτὲ ἢ ἐτόλμησε νὰ ἀμαυρώσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ὕψος τῆς ἰδέας του. Ἐψυχολόγησε μόνον καὶ εἶπεν ἡ φιλοσοφία τῆς ποιήσεως, ὅτι ἡ ἐπιπεχυμένη ἐπὶ τῶν ποιημάτων του μελαγχολία εἶνε πολὺ βαρεία, ἱκανῶς μονότονος καὶ πάντοτε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀπαραλλάκτου καὶ ἀναλλοιώτου τόνου. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ γῆ δὲν εἶνε ὁ ἐπηγγελμένος παράδεισος, ὅπου μόνον φῶς καὶ ἄσματα καὶ διαρκῆς ἀπόλαυσις ἀπαντῶσι. Πάντες γινώσκουμεν ὅτι ἀρκετὰ βαρὺ φορτίον εἶνε ἡ ζωὴ, καὶ ὅτι ἀκριβὰ πληρόνομεν τὰ μειδιάματα τῆς τύχης. Ἀλλὰ διατὶ ὁ ποιητὴς, ἰδίως ὅποταν φέρῃ τὸν τύπον τῆς μεγαλοφυίας, νὰ λαμβάνῃ τὸ σκοτεινὸν μόνον μέρος τοῦ βίου, διατὶ νὰ μᾶς λέγῃ ὅτι καὶ αὐτὴν ἀκόμη ἐβαρύνθη τὴν ἐλπίδα; Ὅποταν αὐτός, ὁ ἐμπνευσμένος τῆς Μούσης υἱός, ἔχασε τὴν ἐλπίδα, τί τότε ἀπομένει εἰς ἡμᾶς τοὺς κοινούς θνητούς, τοὺς ἀπ' αὐτῆς καὶ μόνης ἐξαρτωμένους; Καὶ ἂν θέλωμεν δὲν εἶνε δυνατόν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι οὐδεμία χαρὰ τὸν ἐφαίδρυνε ποτε καὶ οὐδεμία εὐτυχία τὸν ἀναμένει. Ὑπάρχουσι τόσαι ἀληθεῖς εὐτυχίαι ἐπὶ γῆς, τόσαι μεθυστικαὶ καὶ ἀληθιμόνητοι ἀπολαύσεις. Διαρκοῦσι μικρόν, εἶνε ἀληθές, ἀποτελοῦσι σταγόνας γλυκεῆς ὕδατος ἐντὸς τοῦ ἀπεράντου ὠκεανοῦ τῆς ἀλμυρᾶς θαλάσσης, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ὅποταν μᾶς ἔλθωσιν, εἶνε ἐπαρκεῖς, νὰ ἐξαλειψοῦσι πᾶσαν σκιάν παρελθούσης δυστυχίας.

Κατὰ τὸν λήγοντα ἰδίως αἰῶνα ἡ ποίησις προσέλαβε ἰδιάζοντά τινα τύπον, τὸν ὅποιον ἐκάλεσαν *ῥωμαντισμόν*. Ἐμνημόνευσα δύο κορυφαίων ἀντιπροσώπων τῆς ῥωμαντικῆς σχολῆς, οἵτινες οὐχ ἤττον, μεθ' ὅλας τὰς παρεκβάσεις αὐτῶν, εἶνε καὶ θὰ παραμείνωσι δύο μεγάλοι ποιηταὶ ἐν παντὶ αἰῶνι καὶ πάσῃ ἐποχῇ. Ἡ τάσις ἐν τούτοις τοῦ ὑπερβάλλειν τὴν ἐκφρασιν, τοῦ χρωματίζειν οὐχὶ βεβαίως ἀναληθῶς ἀλλὰ πάντως ὑπερφυσικῶς τὰ ἀνθρώπινα αἰσθητά καὶ πάθη, εἶχε πολλοὺς ἄλλους ἤττον γνωστοὺς μιμητάς, οἵτινες, χωρὶς νὰ ἔχωσι τὸ θεῖον χρίσμα τῆς μεγαλοφυίας, ἐπλήρωσαν τὰς μικρὸν ἡμῶν προηγηθείσας κοινωνίας ἀνεξαντλήτων κλαυθμηρισμῶν καὶ γόων. Ἀπετέλεσαν τελείαν φιλολογικὴν ἐπιδημίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ ἀνθρωπότης ἔδει τέλος ν' ἀπαλλαγθῇ. Ἦτο καιρὸς νὰ καταπέσῃ ἡ μακρὰ κόμη τοῦ ποιητοῦ, διότι καὶ ἄνευ ταύτης ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἐμπνέηται καὶ νὰ γράφῃ καλοὺς στίχους· ἦτο περιττὸν νὰ στολιζῆ τὰ ποιήματά του διὰ τῶν κυπαρίσσων τοῦ κοιμητηρίου, τοῦ ὠχροῦ φωτὸς τῆς σελήνης, τοῦ φλοίσβου τοῦ κύματος, τοῦ ἄσματος τῶν ἀηδόνων, καὶ τοῦ πενθίμου ψιθύρου τῶν πευκῶν. Ὅλα ταῦτα ἐγράφησαν καὶ θὰ γραφῶσι παρὰ μεγάλων ποιητῶν, ἀλλὰ δὲν παρατάσσονται ἀναμιξῆ καὶ ἀσυνειδήτως διὰ νὰ ἀποτελέσωσιν ἄχρουν καὶ ἄχαριν στιχοῦργίαν, ἥτις παρὰ τὸν σκοπὸν ὃν ἐπιδιώκει δὲν εἶνε ἱκανή

ἵνα συγκινήση. Ἡ ποίησις δὲν ἀγαπᾷ σώματα φθισικά καὶ ψυχὰς ἐτόιμους νὰ λιποθυμήσωσιν. Ἡ ποίησις εἶνε ἡ ζωὴ, ὅποιαν ὁ καλὸς Θεὸς τὴν ἐδημιούργησε, μὲ ὄλα τὰ δυσάρεστα αὐτῆς ἀλλὰ καὶ μὲ ὄλα τὰ ἀγαθὰ της. Ἄν ἔχης τὸ εὐεργετικὸν δῶρον τοῦ συγκοινωνεῖν πρὸς τὴν θεότητα, ψάλλε μου τὴν πατρίδα μὲ τὴν μεγαλειότητα τοῦ Ὀμήρου· περιγράψέ μου τὴν ἀγριότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως διὰ τῆς φαντασίας τοῦ Ὀσσιάνου· εἰσάγαγέ με ὡς ὁ Δάντης εἰς τὸν Ἄδην ἢ τὸν Παράδεισον· δός μου νὰ ἐνοήσω τὸν Ἑρωτα διὰ τῆς ἀληθείας καὶ φυσικότητος τοῦ Μυσσέ· φιλοσόφησε, ψυχολόγησε ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ὁ Σαικσπῆρος· ψάλλε μου τὸν πότον καὶ τὴν χαρὰν ὡς ὁ Ἀνακρέων· ζωγράφησέ μου τὸν ἀγροτικὸν βίον καὶ τὴν ποιμενικὴν εὐτυχίαν ὡς ὁ Θεόκριτος· καυτηρίασε τὴν κακίαν ὡς ὁ Ἰουβενάλης· γράψε κοινωνικὴν σάτυραν ὡς ὁ Μολιέρος· καὶ φέρε μοι τὴν θυμηδίαν καὶ τὸν γέλωτά ὡς ὁ Γολδόνης. Ἄφου εἶμαι θνητός, ἔχω βεβαίως τὰς περιπετείας μου, ἔχω τὰς θλιβερὰς στιγμάς μου καὶ αἰσθάνομαι ἐνίοτε τὴν ἀνάγκην νὰ φιλοσοφήσω ἐπὶ τῆς ματαιότητος τοῦ βίου. Ζητῶ ἀπὸ σέ τὸν ποιητὴν νὰ μοὶ φέρῃς τὰ δάκρυα, τὰ ὅποια δὲν μοὶ ἔρχονται καὶ ἄτινα ἐν τούτοις θὰ μὲ ἀνακουφίσουν. Δός λοιπὸν τὴν διέξοδον εἰς τὴν λύπην μου, ὅπως μοὶ τὴν δίδει ἡ Ἀντιγόνη, ὅτε ὀδηγήσασα δι' ἐρήμων καὶ δυσβάτων ὁδῶν τὸν τυφλὸν πατέρα της εἰς τὸν Κολωνόν, ἀπόλλυσιν αἴφνης αὐτὸν κατελθόντα τὸν σκοτεινὸν καὶ μυστηριώδη οὐδὸν τοῦ ναοῦ τῶν Εὐμενίδων, ὡς ἡ Ἀνδρομάχη, ὅτε, προτεινούσα τὸ βρέφος αὐτῆς, τὸν πρῶτον τρυφερὸν καρπὸν τοῦ συζυγικοῦ της ἔρωτος, ἐξορκίζει τὸν Ἑκτορα νὰ μὴ ἀφεθῆ εἰς τὴν ἀγρίαν ὀρμὴν τῆς πάλης πρὸς τὴν ἀπήρχετο. Δὲν γνωρίζω ἀληθέστερον πόνον κόρης φιλοστόργου, ἀπολοφυρομένης ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ ἑαυτῆς πατρός, οὔτε φυσικωτέραν θλίψιν συζύγου πιστῆς καὶ ἀφωσιωμένης, ἣτις προησθάνετο ὅτι ἡ σπάθη τοῦ Ἀχιλλέως θὰ κατέρριπεν ἄπνουν τὸν προσφιλεῖ της σύντροφον. Ἐὰν δὲν ἔχης τὴν δύναμιν νὰ συγκλονῆς οὕτω βεβαίως τὸν ἀναγνώστην σου, ἐὰν εἶσαι ποιητής, χωρὶς νὰ ἦσαι, ὡς ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Ὀμηρος, μεγαλοφυΐα περιορισθητι τότε νὰ ἐκφράσης τὸ αἶσθημά σου, ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν εἶνε, ἀφελῶς, φυσικῶς, ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνεσαι καὶ ὅπως τὸ ἐννοῶ χωρὶς νὰ κυνηγᾷς μεγάλας ἰδέας, αἵτινες δὲν ἔρχονται ἐὰν δὲν ὑπάρχωσιν, οὔτε νὰ ἐξωτερικεύῃς αὐτὰς πομπωδῶς, διότι ὅποταν τεχνάζῃσαι τὴν ἔκφρασιν, πάσχεις πτωχείαν ἰδεῶν.

Τὸ κῦρος τῆς ἀληθείας ταύτης ἐπιμαρτυρεῖ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ποίησις ἢ ἐπικληθεῖσα κλασικὴ. Παρῆλθον πολλοὶ αἰῶνες ἔκτοτε, ἤλθον καὶ ἐξέλιπον ἀλλεπάλληλοι γενεαὶ ἀνθρώπων, μετεβλήθησαν αἱ σκέψεις αὐτῶν καὶ οἱ ὅροι τοῦ κοινωνικοῦ βίου, καὶ ὁμως ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ποίη-

σις πρόκειται πάντοτε τὸ πρότυπον τῆς ἀληθοῦς ἐμπνεύσεως, ἢ διαγωγῆς καὶ δροσερὰ πηγὴ, ἐξ ἧς ποτίζεται ἡ διψῶσα ἀνθρωπότης.

Ἡ τὴν ποίησιν ἐκείνην διαπνεύουσα ἰδέα μετέδωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολήν, ἢ ὅποια ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως αὐτῆς τὴν ἐχαρακτήρισεν. Τὴν ποίησιν ἐκείνην ἔφερον οἱ διδάσκαλοι τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα οἱ Μεδικοί μαγευθέντες ἐνόμισαν ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐπαναφέρωσι τοὺς παλαιούς ἑλληνικοὺς χρόνους· ἡ ποίησις αὕτη ἐνέπνεε τὴν αὐλήν τοῦ Φραγκίσκου Α' καὶ βραδύτερον τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', τὸ ἐλευθέριον καὶ ἄδηλον ταύτης πνεῦμα ἐπέφερε τὴν πυρετώδη ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως καὶ κατέρριψε βαθμηδόν, ἀλλ' ἀσφαλῶς τὰς σκοτεινὰς τοῦ μεσαιῶνος παραδόσεις. Ὅποτε διὰ τῶν σοφῶν μεταναστῶν τοῦ Βυζαντίου ἀπεκαλύφθη τὸ ἀπαραμίλλον κάλλος τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης, αἵτινες φέρουσι τὸν αὐτὸν τύπον καὶ τὴν αὐτὴν ἔκφρασιν, τοιοῦτος ὄργανισμός κατέλαβε τὴν Εὐρώπην, ἰδίως τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, ὥστε ἅπας ὁ ἐπίσημος καὶ ἰδιωτικὸς βίος ἐνεπνεέτο ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἰδεῶν τῶν κλασικῶν χρόνων, ἢ δὲ γλῶσσα ἢ γαλλικὴ, ἣτις τότε ἀπεκαθαίρετο καὶ ἀνεκαινίζετο, ἔτεινε νὰ προσλάβῃ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ὑφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου. Βεβαίως ὁ ΙΓ' καὶ ΙΖ' αἰὼν δὲν ἦσαν εἰσέτι προπαρασκευασμένοι νὰ κατανοήσωσι πλήρη τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον καὶ οἱ ἀγῶνες ἐκεῖνοι πάντες ἦσαν τὸ προοίμιον ἀπλῶς τῆς μελλούσης ἐργασίας. Ἄλλ' ἡ ἀναμόρφωσις, ἣτις συνετελέσθη διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἐν τῇ πολιτειακῇ καὶ κοινωνικῇ καταστάσει τῆς Δύσεως, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ποίησις, ἢ ἐνέχουσα τὴν ἀλήθειαν, τὸ κάλλος καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἑλληνικῆς, δὲν ἐπαγγέλλεται μόνον τὴν πρόσκαιρον τοῦ ἀνθρώπου ψυχαγωγίαν, ἀλλ' ἔχει σημαντικωτέραν καὶ διαρκεστέραν ἀποστολήν.

Εἶπον ὅτι ἡ κριτικὴ ἀποκαθιστᾷ τὸ αἶσθημα εἰς τὸ μέτρον αὐτοῦ τὸ ἀληθές. Καὶ λέγων αἶσθημα ἐννοῶ ἐν γένει τὴν ἰδέαν, ἣτις ἐνέπνευσε τὸ ποίημα, καὶ ἣτις τὸ διαπνέει. Ἀλλὰ βεβαίως δύναται νὰ ἀντιταχθῇ: ὅποιον ἄρα, προκειμένου περὶ λόγου, εἶνε τὸ μέτρον τοῦτο; Τίς δύναται εὐσυνειδήτως νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι αὐτὸς κατέχει τὸν ἀλάνθαστον γνώμονα τῆς ἀληθείας; Πάντες οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀντιλαμβάνομεθα ἀπαραλλάκτως τὰ ἀμέσως εἰς τὴν αἴσθησιν ἡμῶν προσπίπτοντα. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ λύπη διαφόρως ἐκδηλοῦνται, ἢ ἰδέα τῆς πατρίδος, τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀθανασίας κατὰ διάφορον τρόπον μᾶς ἐπηρεάζουσι. Πῶς λοιπὸν ἡ κριτικὴ δύναται νὰ εἴπῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς, ἀσφαλῶς καὶ ἀνεκκλήτως, προκειμένου περὶ τῆς αὐτῆς ἰδέας παρὰ πλειοτέρων ἐκφραζομένης, πῶς θὰ δυνηθῇ νὰ εἴπῃ ποῦ ἐξεδηλώθη συμφωνότερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ποῦ ὄχι;

Ἐὰν ἡ ἀλήθεια εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον αἰσθάνομαι, δὲν τὴν εἶπα ἄρα γε διότι δὲν τὴν αἰσθάνεσαι ὅπως τὴν ἀντελήφθην; Ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲν ἀπατάται ἄρα γε ἡ κριτική, ἀποθεοῦσα ἢ προγράφουσα; Δὲν ὑπάρχουσι τεκμήρια καταδεικνύοντα ὅτι ἀδίκως κατερρίφθησαν ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου αὐτῶν ποιηταί, τοὺς ὁποίους βραδύτερον ἀνεστήλωσεν ὑψηλότερα μᾶλλον πεφωτισμένος λόγος; ἢ ὅτι ὑπερετιμῆθη μέτριόν τι ποιητικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον μετ' οὐ πολὺ παρέσυρεν ἢ λήθη τοῦ χρόνου;

Εἶνε ἀναμφίβολον ὅτι καὶ ἡ κρίσις τῶν ἀνθρώπων παρακολουθεῖ τὴν ἀτέλειαν τῶν γηίνων πραγμάτων. Οὐδεὶς ὑφίσταται μαθηματικῶς ὀρισμένος κανὼν προκειμένου περὶ ἰδέας, ἥτις εἶνε ἄυλος, καὶ λόγου, ὅστις δύναται νὰ ἔχῃ πολλὰς καὶ διαφόρους τὰς ἐκφάνσεις. Ὑπάρχουσι ἀναλλοίωτοί τινες καὶ ἀφθαρτοὶ ἀλήθειαι, τὰς ἀληθείας δὲ ταύτας λαμβάνει ἡ κριτικὴ ὡς μέτρον. Ἐργάζεται διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἀλλὰ καὶ τῆς καλῆς πίστεως. Ὅταν λείψῃ ἡ καλὴ πίστις, τότε παύει οὖσα ἡ φιλοσοφικὴ ἐπιστήμη. Μεταβάλλεται εἰς ἐμπαθῆ πολεμίαν, ποτιζουσα τὸν Βύρωνα, ἅμα τῇ ἀνατολῇ του, τὰς πικρίας, αἵτινες βραδύτερον τῷ ἐνέπνευσαν τὰς καυστικὰς κατὰ τῶν Ζωίλων σατύρας του.

Παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς μέχρι τοῦδε οὐδεμία ἐγένετο σοβαρὰ ἐργασία ἐπὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ ἔθνους παραγωγῆς. Ἡ γνησίᾳ ἑλληνικῇ ποίησιν τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βαλαωρίτου, ἢ ἐνέχουσα τὸ μεγαλεῖον τῶν ἀποκρήμων βουνῶν μας, τὴν ἡμερότητα καὶ τὴν δρόσον τῆς περιβαλλούσης φύσεως, ἢ ἀναπαριστῶσα τὰς ἀφελεῖς καὶ γλυκεῖας ἑλληνικὰς παραδόσεις, αἵτινες ὁσημέραι λησμονοῦνται καὶ ἐκλείπουσι, συνεχλόνθησε σύμπαν τὸ ἑλληνικόν, χωρὶς νὰ ἀποτελέσῃ ἀκόμη τὸ θέμα σοβαρᾶς μελέτης παρὰ τῶν ὀλίγων. Ὅσακις ἐλάλησε παρ' ἡμῖν ἡ κριτικὴ, ἢ ἐπιπολαίως ἢ ἐμπαθῶς ἐξεφράσθη. Πρὸ τινων ἐτῶν ἐν Ἀθήναις εὐφυῆς ἀνὴρ καὶ δεξιὸς λογογράφος ἐξέφερε γενικὴν προγραφὴν κατὰ πάντων συλλήθδην τῶν ποιητῶν τοῦ ἔθνους, οὗς ὁμόθυμος ἢ κοινὴ γνώμη ἀνεγνώρισε καὶ ἐνεστερνίσθη. Πάντες ἐξεπλάγημεν τότε διότι ἠκούσαμεν ἐτυμηγορίαν ἀσυνείδητον καὶ ἐλαφρὰν, ἀνατρέπουσαν ἐρριζωμένας μακρῶν χρόνων πεποιθήσεις, τὰς ὁποίας ἐν τούτοις καὶ σοφοὶ τῆς Δύσεως λογογράφοι, ἀσχολούμενοι περὶ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐκθύμως ἀπεδέχθησαν. Τὰ γνησιώτερα ἄνθη τῆς ἡμετέρας ποιήσεως, τὰ ψαλλόμενα μελωδικῶς ἀπὸ τῆς ποιμενικῆς καλύβης μέχρι τῆς κομψοτέρας ἑλληνικῆς αἰθούσης, ἀδιαφόρως ἂν τὰ συνοδεύῃ ὁ αὐλὸς ἢ τὸ κλειδοκύμβαλον, ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς κακόζηλα καὶ κακόχηα στιχοῦργήματα. Ποῖος ἄρα εἶνε ὁ σκοπὸς τῆς οὕτω ἀποφαινομένης κριτικῆς; Δύναται ἀσθενῆς πνοὴ ἀνέμου νὰ σβέσῃ ζωηρὰν πυρὰν, ἥτις ἐθέρμανε γενεὰς δύο ἀνθρώπων; Δύναται

ἡ κρίσις ἐνός νὰ εἶνε ὀρθότερα τῆς ὁμοθύμου γνώμης ὄλου ἔθνους; Τὸ ἔθνος αὐτό, τοῦ ὁποίου οἱ ποιηταί του διηρμήνευσαν τοὺς πόθους, τὰς τύχας, τὰς τάσεις, οὐτινος ἀπετύπωσαν τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα, περιέβαλεν αὐτοὺς διὰ τῆς λατρείας του καὶ τοὺς ἐκάλεσεν ἔθνικούς ποιητάς. Ὁ σκοπὸς ἦτο ἄρα γε ν' ἀνατραπῶσιν αἱ τέως πεποιθήσεις; Τὰ ἐλατήρια τῆς τοιαύτης προγραφῆς πρέπει ν' ἀναζητηθῶσιν ἀλλαχοῦ. Ἐπρόκειτο νὰ πολεμηθῇ εἰς ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἀντίπαλος, πρὸ μικροῦ μόλις γράψας κριτικὴν μελέτην ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἔργων δημοφίλους τοῖς Ἑλλησι ποιητοῦ. Ἐδεῖ ν' ἀποδειχθῶσιν ἐσφαλμέναι αἱ θεωρίαι του, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο εἰμὴ διὰ τοσούτῳ πρωτοτύπου ἐτυμηγορίας.

Ἀλλὰ δὲν γράφεται οὕτω ἡ κριτικὴ, οὔτε τόσον εὐτελής εἶνε ὁ προορισμὸς τῆς. Αἱ τοιαῦται ἀπόπειραι, ὅσον δήποτε εὐφυεῖς, ὅσον δήποτε πρωτότυποι καὶ ὑποτεθῶσιν, ἐξυπηρετοῦσιν ἴσως τὴν ἔξαψιν μιᾶς στιγμῆς, ἀλλ' ἐκλείπουσι μετὰ τοῦ πάθους, ὅπερ τὰς προὐκάλεσεν. Ὅποτε καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀξιωθῶσι μᾶλλον ἐπισταμένης μελέτης, θ' ἀποκατασταθῇ βεβαίως εἰς τὸ προσήκον ἢ ποιητικὴ παραγωγὴ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἡ λήθη θὰ παρασύρῃ πολλοὺς οὗς πρόσκαιρος ἐνθουσιασμὸς ἀνεκήρυξεν. Ἄλλ' ἡ ποίησις, ἢ ἐκ τοῦ γνησίου ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐκπηγάσασα, ἢ διερμηνεύσασα τοὺς παλμούς τοῦ ἔθνους, θὰ ζήσῃ, ὅπως ζῆ ἡ ἀλήθεια, ἐξ ἧς ἠρύσθη τὰς ἑαυτῆς ἐμπνεύσεις.

Τὸ θέμα τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὴν πραγματείαν, δι' ἧς ἐθάρρησα νὰ ἐπασχολήσω ὑμᾶς, εἶνε ἐκ τῶν ἀξιουμένων πολλῶ βαθυτέρας καὶ ἐπιστημονικωτέρας μελέτης. Ὡς πρὸ τινων ἡμερῶν λίαν ὀρθῶς παρετήρησεν ἔγκριτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφημερίς, γράφων τις περὶ ποιήσεως καὶ κριτικῆς δύναται νὰ πραγματευθῇ τὸ θέμα τοῦτο ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις. Μὴ ἔχων ἀτυχῶς εἰς τὴν ἐμὴν διάθεσιν εἰμὴ μόνον τὸν χρόνον, ὃν μοι ἐπιτρέπουσιν ἄλλας πνευματικὰς ἐνασχολήσεις αἱ συνήθειαι ἐργασίαι μου, ἐπιθυμῶν δ' ἐξ ἄλλου ν' ἀνταποκριθῶ εἰς τὴν φιλοφρονεστάτην παρόρμησιν τοῦ κυρίου Προέδρου, τοῦ τιμῶντός με μετὰ τῆς εὐγενοῦς φιλίας του, ἐπραγματεύθην τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον προὐκήρυξα, ὑπὸ μίαν αὐτοῦ ἐποψίν τὴν ἀπλουστεράν καὶ τὴν μᾶλλον ἴσως τοὺς πλειοτέρους ἐνδιαφέρουσαν. Εἶχον ἄλλως τε ὑπ' ὄψιν μου ὅτι ἀποτεινόμενος πρὸς κοινόν, ὁποῖον, εἶνε τὸ συρρέον ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων οὐδένα εἶχον νὰ φωτίσω, οὐδένα νὰ διδάξω τι νέον καὶ ἄγνωστον. Ὅσα εἶπον πάντες τὰ ἐγνωρίζετε ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε πνευματικῶν ὑμῶν ἐνασχολήσεων ἠθέλησα ἀπλῶς καὶ μόνον νὰ συγκεντρώσωμεν ὁμοῦ ἐπὶ βραχὺ τὰς ἐντυπώσεις μας, ἄνευ ἀξιώσεως ἄλλης, καὶ ὑπὸ τύπον ἐντυ-

πώσεων μόνον. Ἡ ποίησις πρὸς πάντας ἡμᾶς παρέσχε τὰ εὐεργετικά δῶρά της, λαλοῦσα τὴν γλῶσσαν, ἣτις εἶνε ἱκανὴ νὰ ἐνθουσιᾷ, νὰ φαιδρύνῃ, νὰ συγκινήῃ νὰ παρηγορῇ καὶ νὰ φανατίζει. Ἡθέλησα ν' ἀναμνησθῶμεν ὁμοῦ τῶν στιγμῶν, καθ' ἃς ἐφυλλομετρήσαμεν τὰ ἀριστουργήματα τῆς ποιητικῆς παραγωγῆς, καὶ συγκεντρούμενοι εἰς ἑαυτοὺς ἐζητοῦμεν νὰ πεισθῶμεν ὅτι ὅσα μᾶς ἔλεγεν ἡ ποίησις εἶχον ἀληθῶς ἐν ἡμῖν τὴν ἀπήχυσίν των. Ποσάκις ἐδύσφορήσαμεν ὅτι ὁ ποιητὴς ἐξέφρασε διανόημα, τὸ ὁποῖον πολλὰκις μᾶς κατέλαβε καὶ ἐν τούτοις δὲν ἠδυνήθημεν, ὡς αὐτός, νὰ ἐξωτερικεύσωμεν; Ποσάκις ἐν αὐτῷ ἀνεγνωρίσαμεν πλήρη καὶ τελείαν τὴν ἡμετέραν εἰκόνα; Ἴδου ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς κριτικῆς, πρὶν ἢ διατυπωθῇ ὑπὸ μορφήν ἐπιστημονικωτέραν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος τεχνοκριτῶν.

Εὐγ. Γ. Ζαλοκώστας.

Ἡ ἘΝ ἈΡΓΕΙ ΣΦΑΓῆ ΚΑΤΑ ΤΟ 1833

Ζ'

Ὅκτώ καὶ πεντήκοντα παρήλθον ἤδη ἔτη ἀπὸ τῆς ἀπαισίας ἡμέρας, ἐσάρωσεν ὁ χρόνος τὸ πλεῖστον τῆς γενεᾶς ἐκείνης καὶ οἱ ἐπιζῶντες διατηροῦσιν ἔτι μελαγχολικὴν τὴν ἀνάμνησιν τῆς τρομερᾶς σφαγῆς, ἣν ἀποκαλοῦσι κοινῶς *καιρὸν τῶν Φραντσέζων*. Τὸ συμβᾶν ἐθύθισεν εἰς πολυχρόνιον πένθος τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους καὶ ἐνέπλησεν αὐτὴν ἀπεχθείας καὶ φρίκης πρὸς τὸ ὄνομα τῶν Γάλλων, διότι ὑφ' οὗς ὄρους ἔλαβον χώραν αἱ τραγικαὶ σκηναί, οὐδ' ἐπὶ Τουρκοκρατίας, οὔτε κατὰ τὰς περιπετείας τοῦ Ἀγῶνος εἶχεν ἴδει ἡ πόλις παρομοίαν συμφορᾶν.

Ἄλλ' ἡ εἰδησις τῆς σφαγῆς αὐτῆς, μεταδοθεῖσα διὰ τῆς φήμης, συνείκνησε βαθέως καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ κατετάραξε τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, ἐξήγειρε δὲ αὐτὴν κατὰ τῶν ἐν Ναυπλίῳ *Συνταγματικῶν*, οἵτινες ἦσαν οἱ ἠθικῶς ὑπεύθυνοι τοῦ δράματος. Διότι κατέστη πλέον ἐναργές, ὅτι οὗτοι, ὅπως διατηρήσωσιν εἰς χεῖρας των τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας μέχρι τῆς ἐλευσεως τοῦ βασιλέως καὶ φοβούμενοι τὴν ἐπικράτησιν τῆς ὑπὸ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην ἰσχυρᾶς *Στρατιωτικῆς Ἐπιτροπῆς*, εὗρον πολιτικὸν συμφέρον νὰ καταλύσωσιν αὐτὴν ὡς τάχιστα· ἐξ ἐσχάτης δὲ ἀρχομανίας καὶ ἀδυναμίας, μετεχειρίσθησαν καταχθονίως τὰς γαλλικὰς λόγχας, αἵτινες ὅμως δυστυχῶς ἐβάφθησαν εἰς τὸ αἷμα τῶν ἀθῶν Ἀργείων.

Ἦτο; φαίνεται, τόσῳ μεγάλῃ ἢ ἐξέγερσις τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τόσῳ

θλιβερόν καὶ ἀποτρόπαιον τὸ δράμα, ὥστε κατετάραξε καὶ αὐτοὺς τοὺς *Συνταγματικούς*. Διὰ τοῦτο καὶ ἀμέσως προέβησαν εἰς πολλὰ ἔκτακτα μέτρα, μετὰ μεγίστης δραστηριότητος καὶ δεξιότητος ἐκτελεσθέντα, ὅπως δικαιολογηθῶσι καὶ παραστήσωσιν ἑαυτοὺς ἀθῶους. Τοῦτο δὲ εἰργάσθησαν νὰ κατορθώσωσιν ἀφ' ἐνὸς μὲν διαστρέφοντες τὰ γεγονότα καὶ μειοῦντες τὴν σοβαρότητά των, ἀφ' ἑτέρου δὲ δικαιολογοῦντες τοὺς φίλους αὐτῶν Γάλλους καὶ ἐπιρρίπτοντες τὴν εὐθύνην εἰς τοὺς ἐν Ἀργεὶ ὄπλαρχηγούς!

Καὶ ἄλλος ὅμως λόγος σοβαρώτερος ἐθορύβει τοὺς ἐν Ναυπλίῳ. Ὁ βασιλεὺς Ὁθων, καταπλέων εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας, ἦτο τότε ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς φρεγάτας *Μαδαγάσκάρ* καὶ μετὰ τοῦ συνοδευόντος αὐτὸν μεγάλου στόλου ἐλλιμενισμένος εἰς τινὰ παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, Εὐλόγως δ' ἐφοβήθησαν οἱ *Συνταγματικοί*, ὅτι ἡ μυριόστομος φήμη ἠδύνατο νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι τῶν ἀκοῶν αὐτοῦ καὶ ὁ βασιλεὺς θὰ ἐμόρφωνε χειρίστην περὶ αὐτῶν γνώμην ἢ θὰ ἐπέστρεφεν ἴσως εἰς Βαυαρίαν ὡς ἐκ τῆς ἀναρχίας.

Τούτων ἕνεκα ἡ *Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ* ἀπέστειλεν ἀμέσως πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν συμπλέουσαν ἀντιβασιλείαν τὸν ἔξοχον καὶ νοσημονέστατον πατριώτην Νικόλαον Δραγοῦμην, ὅπως δώσῃ πληροφορίας περὶ τῆς σφαγῆς.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Δραγοῦμη ὑπῆρξε πολύτιμος, διότι ἡ φήμη, προπορευθεῖσα αὐτοῦ, εἶχεν ἀνησυχῆσει εἰς ἄκρον τὴν ἀντιβασιλείαν, αὐτὸς δὲ τὴν καθυσύχασεν. Ὁ φιλόπατρις ἀνὴρ περιγράφει τὰ κατ' αὐτὴν εἰς γλαφυρὰς καὶ ἀξιοπεριέργους σελίδας¹, ἐξ ὧν σταχυολογῶ.

«Δύσκολον, λέγει, καὶ νὰ φαντασθῇ τις σήμερον τὴν κυριεύσαν ἡμᾶς ἀθυμίαν. Πάντες ἐλέγομεν θρηολογοῦντες, ἀνὺν νεναυαγήκαμεν, ὅτε ἠὺπλοήκαμεν», διότι πάντες ἐπιστεύομεν, ὅτι, ἂν τοῦ συμβάντος ἢ φήμης, ἐξωγκωμένη μάλιστα, ὡς σύνθητες, περιήρχετο εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ βασιλέως, θὰ ἐπανέκαμπτεν εἰς τὰ ἴδια. Αὐτὸ τοῦτο φοβούμενοι καὶ αἱ κυβερνῶντες, ἀπεφάσισαν νὰ στείλωσι πρὸς τὸν βασιλέα ἐπίτηδές τινα, ἵνα προλάβῃ, εἰ δυνατόν, τὸ δυστύχημα, *παριστῶν μικρὰ τὰ γεγόμενα*. Ἔπεσε δὲ ὁ κληρὸς ἐπὶ τὸν γράφοντα τὰς ἀναμνήσεις ταύτας. Καὶ εὐθὺς συνετάχθη ἢ πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐπιστολή, δι' ἣς ἐλέγετο, ὅτι ἐστὲλετο ὁ κομιστής, ἵνα δώσῃ καὶ διὰ ζώσης πληροφορίας. . .»

Ὁ Δραγοῦμης ἔδραμε πάλλων πρὸς τὰ μέλη τῆς *Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς*, ἵνα ὑπογράψωσι τὴν ἐπιστολὴν καὶ μετὰ τοῦτο ὤρμησε πρὸς τὸν λιμένα. Ἐκεῖ συνέβησαν ἄλλαι σκηναί, διότι οἱ κυβερνήται τῶν τρε-

¹ *Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις* σελ. 178—185.

χαντηρίων ἤρνούτο νὰ τὸν φέρωσι πρὸς τὸν βασιλέα, ζητοῦντες ναῦλον 150 γρόσια καὶ μὴ ἐμπιστευόμενοι δι' αὐτὰ τὴν *Ψωροκόσταιναρ* κυβέρνησιν, καθόσον τὸ δημόσιον ταμεῖον οὐδὲ λεπτόν εἶχε! Μετὰ πολλοὺς δὲ μόχθους καὶ ἀγωνίαν κατωρθώθη νὰ εὐρεθῇ τὸ ποσὸν αὐτὸ ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς φρουρᾶς ὠρισμένων εἰσπράξεων τοῦ τελωνείου.

Ἐπὶ τέλους ὁ ἐπίσημος ἀπεσταλμένος ἔφθασεν εἰς τὸν πρὸς ὄν θρον. Εἶδε κατὰ πρῶτον τὰ συνοδεύοντα τὸν βασιλέα μέλη τῆς Ἑλληνικῆς πρεσβείας, ἧτις εἶχε μεταβῆ εἰς Μόναχον διὰ νὰ τῷ προσφέρῃ τὸ στέμμα καὶ ἀφοῦ περιέγραψεν αὐτοῖς τὰ τῆς σφαγῆς, διηυθύνθη μετ' αὐτῶν εἰς τὴν *Μαδαγάσκάρ*.

Ἐκεῖ περιεκυκλώθη ὑπὸ πλήθους Βαυαρῶν, οἵτινες τὸν ἠρώτησαν καὶ περὶ τῶν ἐν Ἄργει, διότι τὴν προτεραιαν εἶχον λάθει ἀνησυχητικὰς εἰδήσεις παρά τινος πλοιαρίου, καὶ περὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις ἐπίστευον πάντες ὅτι ἔμελλε ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν καθίδρυσιν τῆς βασιλείας καὶ ὄν ὑπελάμβανον, ὡς ἄλλον Κύκλωπα, μονόφθαλμον, βῶμην ἔχοντα ἀκαταμάχητον ἢ Σατανᾶν κερκοφόρον, δυνάμενον νὰ πατάξῃ διὰ τῆς οὐρᾶς σύμπασαν τὴν Βαυαρικὴν στρατιάν καὶ νὰ καταβυθίσῃ αὐτὴν εἰς τὰ βάθη τοῦ πόντου, ἔτρεμον δὲ καὶ ἀκούοντες τὸ ὄνομά του!»

Μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη εἰς τὸν βασιλέα, εἰς τὸν ἀυλάρχην του κόμητα Σαπόρταν καὶ τοὺς ἀντιβασιλεῖς, πρὸς οὓς ἐνεχείρισε τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἐξέθηκε *λεπτομερέστερον* τὰ ἐν Ἄργει. Εἶ καὶ παρέστησεν ὅμως αὐτὰ ὡς ἀνάξια λόγου, δισταγμοί, φόβοι καὶ ἀμηχανία ἐζωγραφοῦντο ἀδιακόπως ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν ἀντιβασιλέων, οἵτινες ἦσαν εἰς ἄχρον ἀνήσυχοι ἐκ τοῦ ἀπαισίου συμβάντος.

Ἐν ᾧ δὲ οὕτω συνετῶς ἐξεπλήρου ὁ Δραγούμης τὴν ἀποστολὴν του, ἢ ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησις ἐξέδιδε πομπωδεστάτας διακηρύξεις, προδιδούσας λυσσώδη πολιτικὴν ἐμπάθειαν καὶ προπετὴ διαστροφὴν τῆς ἀληθείας.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς σφαγῆς (4 Ἰανουαρίου) ἡ Γραμματεία τῶν Στρατιωτικῶν ἐξέδοτο δύο διακηρύξεις, τὴν μὲν «πρὸς τοὺς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους εὐρεθέντας ἀξίωματικούς καὶ στρατιώτας ἐκ τῶν ἐλαφρῶν», τὴν δὲ «πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Ἄργους». Ἐπιρρίπτουσα δὲ δι' αὐτῶν τὴν εὐθύνην τῶν σφαγῶν εἰς ὀλίγους ὀτασιαστὰς καὶ κακούργους, διὰ μὲν τῆς πρώτης διέταττε τοὺς Ἑλληνας στρατιώτας «ν' ἀπέλθωσι τοῦ Ἄργους ἀνυπερθέτως καὶ ἀκολουθήσωσι τὰς διαταγὰς τῶν ἀξιωματούχων Γάλλων», διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐζήτησε νὰ ἐξεγείρῃ τὸν λαὸν τοῦ Ἄργους κατὰ τῶν ἀάκτων στρατιωτῶν. Ἡ πρώτη διακήρυξις ἄρχεται οὕτως: «Ἐσχάτη μωρία, ἢ πλεόν μαύρη ἀχαριστία ἔσπρωξαν ὀλίγους μεταξὺ ὑμῶν, ὄχι Ἑλληνας, ὄχι στρατιώτας, ἀλλὰ κακούργους, μυρίων

ποινῶν ἀξίους, εἰς τὸ τελευταῖον ἐγκληματικὸν τόλμημα, τοῦ ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατόν. . .» ἀποκαλεῖ δὲ τοὺς ἀντιστάτας ἀπονενομημένους, κακούργους, ἀχαρίστους, ἀχρεῖους, ζητήσαντας νὰ ἀμαυρώσωσι τὴν ἐθνικὴν ὑπόληψιν κλπ. Ἡ δὲ δευτέρα διακήρυξις χαρακτηρίζει αὐτοὺς, ὡς «πεπωρωμένους τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, φθάνοντας εἰς τὸ τελευταῖον ἐγκληματικὸν τόλμημα, ἀπονενομημένους, στασιαστὰς, κακούργους, ἀθλίους, ἐγκληματίας, οἵτινες μὲ δειγμάτα στυγερά καὶ μαύρης ἀχαριστίας ἐτόλμησαν νὰ προσάψουν ἀποτρόπαιον κηλίδα εἰς τὸν ἑλληνικὸν χαρακτήρα».

Ἐκτὸς τῶν διακηρύξεων αὐτῶν, ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξέδοτο Ἐγκύκλιον διακήρυξιν «πρὸς τοὺς Ἑλληνας», δι' ἧς ἀποδίδει τὴν αἰτίαν τῶν σφαγῶν εἰς «μαύρην ἀχαριστίαν, ἧτις ἔσπρωξεν ὀλίγους ἐνόπλους κακούργους, προσκολλημένους εἰς τὴν ἀταξίαν, ψευδωνύμους Ἑλληνας, εἰς οὓς ὅμως ἡ θεία δίκη ἔρριψε τοὺς κεραυνούς της.» Περαιτοῦται δὲ ἡ ἐγκύκλιος αὐτῇ διὰ τοῦ ἐξῆς ἐπιλόγου: «Ἡ Κυβέρνησις, αἰσθανομένη ὅτι αἰσθάνεται ὄλον τὸ ἔθνος, μὲ φρικὴν της σπεύδει νὰ κοινοποιήσῃ εἰς τοὺς Ἑλληνας τὸ λυπηρὸν τοῦτο συμβεβηκός, διὰ νὰ στηλιτεύσῃ δημοσίως τοὺς αὐτουργοὺς τοῦ τρομεροῦ τούτου ἀνοσιουργήματος καὶ νὰ ἐπισπᾶσῃ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς των τὰς ἀρὰς καὶ τὸ ἀνάθεμα ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Ἀμα λάβῃ ἡ Κυβέρνησις τὰς λεπτομερεῖς πληροφορίας τοῦ τολμήματος, θέλει κάμει γνωστὰ εἰς ὄλον τὸ ἔθνος τὰ φρικώδη ὀνόματα τῶν αὐτουργῶν του διὰ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν ἀπέχθειαν ὄλων τῶν γενεῶν¹.»

Ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ δὲν περιορίσθη εἰς αὐτὰ μόνον. Ἐπιθυμοῦσα δὴθεν ἐπίσημον ἐξακριβῶσιν τῶν συμβάντων, ἀπέστειλε πρὸς τοῦτο εἰς Ἄργος διοικητικὸν τοποτηρητὴν τὸν Δ. Καρατζᾶν, ὅστις ὑπέβαλε τῇ 8 Ἰανουαρίου 1833 πρὸς τὴν Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας ἔκθεσιν τῶν συμβάντων². Ἡ ἔκθεσις αὐτῇ, συνταχθεῖσα βεβαίως κατὰ τὰς μυστικὰς ὁδηγίας καὶ τὸ πολιτικὸν συμφέρον τῶν ἐν Ναυπλίῳ κυβερνῶντων καὶ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Γάλλων, εἶνε πλήρης διαστροφῶν ὡς πρὸς τὴν ἀφορμὴν, ἐκτύλιξιν καὶ σοβαρότητα τῶν γεγονότων. Ἄν καὶ ἐγγράφῃ δὲ μετ' ἐκτάκτου τέχνης καὶ νοημοσύνης ἐν ἀβρᾷ φράσει καὶ οἷον ἀφηγουμένη ἱστορικῶς τὰ συμβάντα, τὸ σύνολον καὶ ἡ ἔννοια αὐτῆς εἶνε,

¹ Καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ διακηρύξεις ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ ἐφημερίδι Ἄθηνᾶ, ἀριθ. 81 τῆς 18 Ἰανουαρίου 1833 τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου.

² Καὶ αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἄθηνᾶ ἀριθ. 81 καὶ 82 τῆς 18 καὶ 21 Ἰανουαρίου 1833.

ὅτι τὰ πάντα εἶνε εἰς βάρος τοῦ ἐν Ἀργεὶ ἐλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς *Στρατιωτικῆς Ἐπιτροπῆς*¹.

Χαρακτηριστικώταται εἶνε αἱ ἐξῆς δύο περικοπαὶ τῆς ἀξιοπεριέργου αὐτῆς ἐκθέσεως. — Ὁ Γάλλος συνταγματάρχης κ. Στοφὲλ εἶνε *πολλὰ ἀξιόπαινος* διὰ τὸ κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς οἰκίας Καλλέργη *φρόσιμόν* του, γεμάτον ἀπὸ *μετριότητα, εὐγένειαν καὶ προσοχήν*. . . » διότι δὲν ἐπέρασεν ὄλους τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν στόματι μαχαίρας, λυπούμενος, μήπως ἤθελε συμπεριληφθῆ εἰς τὴν ἰδίαν τύχην καὶ ἡ Κυρία Καλλέργη! — Καὶ κατωτέρω διὰ τὰ μετὰ τὴν σφαγὴν «*Εἶνε τῶντι παράδοξος καὶ ἀπίθαρος ἡ εὐσπλαγχνία καὶ ἡ συμπάθεια, ἥτις χαρακτηρίζει τὸ ἐνταῦθα γενναῖον Γαλλικὸν στρατιωτικὸν καὶ τὸν ἀρχηγὸν του κ. Στοφὲλ, ἀφοῦ ἔμαθεν, ὅτι ἔγιναν θυσία πολλοὶ ἀθῶοι! Στρατιῶται καὶ ἀξιοματικοὶ δὲν παύουν, ὅταν γίνεται ἀνάμνησις τῆς τραγικῆς αὐτῆς σκηνῆς, νὰ στενάζουν καὶ νὰ οἰκτείρουν μὲ κατῆφειαν τὰς ψυχὰς, αἵτινες ὑστερήθησαν τὴν ζωὴν, συλλογιζόμενοι μάλιστα, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν δύνανται νὰ ὑπάρχουν καὶ πατέρες, οἵτινες ἄφισαν ἄλλας ψυχὰς ἀδυνάτους εἰς ἀξιοθρήνητον δυστυχίαν καὶ θλίψιν».*

Καὶ τέλος εἰς ἐπίμετρον ὄλων τούτων ἡ κυβέρνησις ἐξέφρασε καὶ τὰς ἐπισήμους αὐτῆς *εὐχαριστίας*! πρὸς τὸν στρατηγὸν Γκεενέκ, ὅπερ ἔπραξαν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῆς καὶ οἱ δημογέροντες Ναυπλίου.

Εἰς τὰ κυβερνητικὰ αὐτὰ μέτρα ἔσπευσεν ἐπίκουρος καὶ ὁ ὁμόφρων τύπος, αἱ ἐν Ναυπλίῳ ἐκδιδόμεναι τότε ἐφημερίδες *Ἀθηναῖα* καὶ *Ἐθνικὴ Ἐφημερίς*. Μάλιστα ἡ *Ἀθηναῖα* τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς 4 Ἰανουαρίου ἐξέδοτο τὸ ὑπ' ἀρ. 79 φύλλον τῆς, δημοσιεύσασα ἐκτενῆ ἔκθεσιν τῶν συμβάντων. Τὸ ἄρθρον τῆς τοῦτο, τόσῳ μάλιστα ἐκτάκτως ἐνήμερον εἰς τὰς εἰδήσεις του αὐτάς, οὐ μόνον συμφωνεῖ πιστῶς πρὸς τὰς ἐπισήμους ἐκθέσεις καὶ διακηρύξεις τῆς κυβερνήσεως, ἐξ οὗ πρόδηλον, ὅτι καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτῆς ἐγράφη, ἀλλ' εἶνε καὶ ἐμπαθέστατος λίβελλος κατὰ τῆς

¹ Ἡ ἔκθεσις αὕτη διαφθεῖρει τὴν ἀλήθειαν διὰ πολλῶν ἀνακρίθειῶν, ἐν αἷς καὶ αἱ ἐξῆς ἀξιοσημειώτοι: ὡς πρὸς τὴν αἰτίαν τῆς σφαγῆς προστίθησι καὶ ὅτι εἰς Ἑλληνικὸν μικρὸν καπετάνοσ ὤρμησε μετὰ τῶν στρατιωτῶν του καὶ μετὰ τὴν σημαίαν ἐμπρὸς καὶ μετὰ τὰ σπαθία γυμνωμένα κατὰ τοῦ στρατῶνος, ἐν ᾧ εἰς τὴν πλατείαν αὐτοῦ ἦν παρατεταγμένους εἰς τὰ ὅπλα ὁ Γαλλικὸς στρατός! Ἔτι δὲ καὶ ὅτι, αὐτοῦ ἦν παρατεταγμένους εἰς τὰ ὅπλα ὁ Γαλλικὸς στρατός! Ἔτι δὲ καὶ ὅτι, διαρκούσης τῆς σφαγῆς, ἀντέστησαν καὶ ἐπυροδόγησαν ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ στρατηγοῦ *Τσόκρη* καὶ ἐφόνευσαν δύο Γάλλους κλπ., ἐν ᾧ εἶνε ἀληθέστατον καὶ βεβαιηθῆσάι ὑφ' ὄλων τῶν ἐπιζώντων Ἀργείων, ὅτι ἡ σκηνὴ αὕτη συνέβη εἰς τὴν οἰκίαν, οὐχὶ τοῦ *Τσόκρη*, ἀλλὰ τοῦ Π. Ψάλλη, ὡς προσηρται, γειτονικῆν ἐν τούτοις. Ἡ ἀνακρίθεια αὕτη εἶχε μεγίστην σημασίαν, ὡς ἐνοχοποιούσα τὴν *Στρατιωτικὴν Ἐπιτροπὴν* ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ *Τσόκρη*, μέλους αὐτῆς.

Στρατιωτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἣν ἀπροκαλύπτως καὶ προπετῶς δυσφημεῖ. Προδίδει ἐν τούτοις ἱκανῶς τὸ μυστήριον τοῦ δράματος: διότι ὅ,τι δὲν ἐτόλμησεν ἡ ἐν Ναυπλίῳ *Τριανδρία* νὰ εἴπῃ ἐπισήμως τὸ ἐδημοσίευσεν διὰ τῆς *Ἀθηναῖς*.

Τὸ ἄρθρον αὐτό, ὅπερ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πολῦτιμος μελέτη περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι πολιτικῶν καὶ δημοσιογραφικῶν ἠθῶν, ἀρχεται οὕτω: «*Μὲ λύπην μας ἀνέκφραστον δημοσιεύομεν τὸ ἀπηλπισμένον καὶ ἀπὸ καταχθόνιον ἴσως πολιτικὴν ἐμπνευσμένον κίνημά τινων ἐκ τῶν μελῶν τῆς περιβόητου ἐκείνης Στρατιωτικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς συστημένης εἰς Ἀργος, μὲ τέλος μὲν νὰ καταξεγυμνώσουν τοὺς πολυπαθεῖς Πελοποννησίους, ἀλλὰ καὶ μὲ σκοπὸν, ὡς λέγουσι πολλοί, νὰ εἴνε συνεινωμένοι καὶ νὰ παρουσιασθοῦν τοιοῦτοτρόπως δυνατοὶ ἐνώπιον τοῦ Σεβαστοῦ Μονάρχου μας, ἀφοῦ φθάσῃ εἰς τὴν Πατρίδα μας, διὰ νὰ τὸν ἐκθαμβώσουν ἴσως καὶ νὰ λάβῃ χωρὶς δυσκολίαν ἕκαστος τὰ συνήθως διδόμενα εἰς τοὺς Καπεταναλοὺς τούτους σιτηρέσια (χάρτζια) ἀπὸ τὸν Σουλτάνον. Πιθὰνὸν οἱ κύριοι Ἀντιπρέσβεις τῶν σεβαστῶν Συμμαχικῶν Δυνάμεων, καθὼς καὶ ὁ κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἀρχηγὸς τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, ὅτι ἐθεώρησαν φρονιμώτατα τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ καθαρισθῆ ἀπὸ αὐτοὺς ἡ πόλις τοῦ Ἀργους, ὅπου ἦτο τὸ κέντρον τῶν».* Ἐξακολουθεῖ δὲ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ὕφους ἡ *Ἀθηναῖα*, ἀφηγουμένη τὰ συμβάντα καὶ ἐπιρρίπτουσα τὴν ἀφορμὴν καὶ εὐθύνην εἰς τοὺς ἐν Ἀργεὶ ὀπλαρχηγούς καὶ τὸν *Θεόδωρον Κολοκοτρώνην*, ἀποκαλοῦσα τοῦτον πρόεδρον τῆς *Ληστρικῆς Στρατιωτικῆς Ἐπιτροπῆς*, τοὺς δὲ ὀπαδοὺς αὐτῆς ἀπονενοημένους ἀνθρώπους καὶ ἀνάρτας καὶ παρατηροῦσα, ὅτι ὁ *φιλάνθρωπος* στρατηγὸς Κορβέτος ἐφείσθη τὸ ἐλληνικὸν αἷμα καὶ δὲν ἐπέτρεψε νείαν σφαγὴν!

Οὕτω διὰ γενικοῦ πυρός ἡ *Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ* ἠγωνίζετο κατὰ τῆς *Στρατιωτικῆς* λυσσώδεστατον καὶ ἀμείλικτον ἀγῶνα ἐξοντώσεως. Τὰ διαχωρίζοντα τὰς δύο ἰσχυροτάτας πολιτικὰς μερίδας τοῦ ἔθνους πάθη παρωξύνθησαν τότε εἰς τὸ ἔπακρον.

Ἐν τῷ ἀντεθνικῷ τούτῳ ἀγῶνι ἐπεκράτησαν οἱ *Συνταγματικοί*. Ἐγκαίρως καὶ πρὶν ἢ ὁ Ὄθων καὶ ἡ Ἀντιβασιλεία ἀναχωρήσωσιν ἐκ Βαυαρίας, αἱ σκευωρίαι τῶν *Συνταγματικῶν* εἶχον ζωγραφῆσαι ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν ἀποτρόπαιον καὶ ἀναρχικὸν τὸν μέγιστον ἄνδρα τοῦ Ἀγῶνος, τὸν στρατάρχην τῆς Πελοποννήσου *Κολοκοτρώνην* καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του. Τὰ αὐτὰ εἰργάσθησαν καὶ παρὰ τοῖς Γάλλοις καὶ ἐχρησιμοποίησαν εἰς τοὺς φιλάρχους σκοπούς των τὰς λόγχας ἐκείνων. Δυστυχῶς ἐπῆλθον αἱ ἐν Ἀργεὶ σφαγαί, αἵτινες καὶ τοὺς Γάλλους ἠθέλωσεν ἐπιτομος 14'. Δεκέμβριος

βάρυναν και την Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν κατεκληλίδωσαν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἔθνους. Τότε ἡ ἐν Ναυπλίῳ Τριανδρία περιέστη εἰς κρίσιμον ἠθικῶς θέσιν, διότι εἶχε καθήκον και συμφέρον και ἑαυτὴν και τοὺς Γάλλους νὰ ἐξαγνίσῃ ἐκ τοῦ φοβεροῦ ἄγους και τοὺς ἀντιπάλους νὰ ἐνοχοποιήσῃ ἐνώπιον τοῦ κόσμου και πρὸ πάντων τοῦ βασιλέως και τῆς ἀντιβασιλείας, ὅπως μὴ ἀπολέσῃ ὅ,τι τέως εἶχε κερδήσει. Καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀποστολὴ τοῦ Δραγούμη, αἱ διακηρύξεις αὐτῆς, αἱ διοικητικαὶ ἀνακρίσεις, ἡ δημοσίευσις ἰδίως αὐτῶν καθ' ἡμέραν ὁ βασιλεὺς ἐνελεμερίζετο εἰς Ναύπλιον και τὰ ἄρθρα τῶν φίλων αὐτῇ ἐφημερίδων και ὅλα ἐν γένει τὰ μέτρα, ἅτινα ἐπειγόντως ἔλαβε και πυρετωδῶς ἐξετέλεσεν.

Η'

Μολαταῦτα δὲν ἦτο δυνατόν ἢ ν' ἀκουσθῇ και ἡ *aletra pars*.

Οἱ ἐν Ἄργει ὄπλαρχηγοί, βαρέως φέροντες τὸ ἀποτρόπαιον συμβάν και σκληρῶς δυσφημισθέντες, ἀπηύθυναν εὐγλωττον Διαμαρτύρησιν «πρὸς τοὺς ἐξοχωτάτους Κυρίους Ἀντιπρέσβεις τῶν Σ. Συμμάχων Δυναμῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας και Ῥωσσίας», δι' ἧς ἐξέθεντο τὰ γενόμενα μετὰ πατριωτικοῦ και δικαίου πόνου και ἀξιοπρεπειας και δι' ἐπιχειρημάτων λογικωτάτων ὑπερήσπισαν τὴν τιμὴν και ἀθωότητα αὐτῶν και τὰ δίκαια τῆς δυστυχοῦς πόλεως¹.

Πρέπει ν' ἀναγνώσῃτε περικοπὰς τινὰς τοῦ περισπουδάστου τούτου ἐγγράφου. Οἱ ὄπλαρχηγοί, ἐκθέντες τὰ περὶ τῆς μετὰ τοῦ Στοφὲλ σινεντεύξεως των τὴν πρωτὰν τῆς 4 Ἰανουαρίου, ἐξακολουθοῦσιν οὕτως:

«Εὐχάριστοι οἱ ὑποσημειούμενοι εἰς τὰς ἐκφράσεις τοῦ κυρίου Συνταγματάρχου, εἶδον, καθήμενοι ἡσυχῶς εἰς τὰς οἰκίας των, περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὄλον τὸν ὑπὸ τὴν ὄδηγιάν του Στρατὸν προσβάλλοντα αἰφνιδίως τὴν ἀγορὰν και τὴν πόλιν ὀλόκληρον διὰ τῆς λόγῃς και τοῦ κανονίου. Τὸ ἀκατάπαυστον πῦρ, ἡ ἐπίμῳν (sic) ὄρμη τῆς προσβολῆς καθ' ὅλων τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως και ἡ γεννηθεῖσα ἐντεῦθεν φρικώδης ταραχὴ τοῦ Στρατιωτικοῦ και τοῦ Λαοῦ, δὲν ἔδοσαν εἰς τοὺς ὑποσημειούμενους οὐδὲ ψιλὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ μάθωσι τὴν αἰτίαν τοῦ φαινομένου και νὰ τὴν προλάβωσιν, ἂν ἤμπόρουν, ἐγκαίρως. Περιορίσθησαν ἐντεῦθεν εἰς τὰ ἴδια των, ἀποροῦντες, χωρὶς νὰ λάβωσι μετοχὴν ἐνερ-

¹ Τὸ ἐγγράφον τοῦτο, συνταχθὲν πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Ἰω. Φιλήμονος, γραμματέως τῆς Στρατιωτικῆς Ἐπιτροπῆς, εἶνε πολλοῦ λόγου ἄξιον. Δυστυχῶς, φαίνεται, δὲν ἐδημοσιεῦθη εἰς τὰς συγγρόνους ἐφημερίδας, δὲν ἠδυνήθη δὲ ν' ἀνεύρω αὐτὸ πλήρες. Ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ τοῦ μακαρίτου στρατηγοῦ Τσόκρη ἠτύχησα μόνον νὰ εὕρω ἀντίγραφον μέρους αὐτοῦ, πιθανῶς τοῦ μειζονος, ἄνευ τέλους.

γόν, ἂν και ἔβλεπον μὲ λύπην βαθυτάτην θυσιαζομένους ἀδιακρίτως ἐπὶ τέσσαρας ὥρας και στρατιώτας και πολίτας και γυναῖκας και παιδιά και γέροντας. . . .

«Αἰσθανόμεθα τὴν πλεον ἐγκάρδιον λύπην, βιαζόμενοι νὰ τολμήσωμεν ὁμολογοῦντες, ὅτι εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καθίσταται πρωτότυπος και μοναδικὴ παρομοία τραγικὴ σκηνή. Ὁ δυστυχὴς στρατιώτης, μένων ἡσυχῶς εἰς τὸ κατάλυμά του ἢ ὅπου ἔτυχε τὴν ὥραν ἐκείνην, ἐσφάγη, ὡς μὴν ἔχων μήτε διαταγὴν τινὰ, μήτε τὴν προαίρεσιν ν' ἀντιπολεμήσῃ. Ὁ ἀξιολύπητος πολίτης, καταγινόμενος εἰς τὸ ἔργον του ἢ καθήμενος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς οἰκογενείας του ἐσφάγη, βέβαιος, ὅτι ἀντὶ μιᾶς μανιώδους ἀπηνείας θέλει ἴδει ὄλην τὴν φιλάνθρωπον προστασίαν τοῦ ἐξευγενισμένου Γάλλου εἰς τὴν εἰρηνικὴν διαγωγὴν του. Ἡ ἀθῶα γυνή, τὸ ἄκακον παιδίον, ὁ δυσκίνητος γέρον ἐσφάγησαν. Εἰς ἕνα λόγον συμφάμιλοι οἰκίαι κατεθυσιάσθησαν, μὴν εὐροῦσαι εὐσπλαγχνίαν μ' ὅλας τὰς ἱκετικὰς φωνάς, μ' ὅλους τοὺς δακρυροοῦντας ὀφθαλμούς των.

«Τῆς θρηνώδους αὐτῆς περιστάσεως ἡ αἰτία, ὅσον εἶναι δυσεξήγητος, τὸσον μένει ἀκατανόητος εἰς ἡμᾶς. Αἰδεῖται εἰς τὴν ἀταξίαν ἀπλοῦ τινὸς στρατιώτου. Ἄλλ' ὅσον και ἂν ὑποθεθῇ βαρὺ τὸ ἔγκλημα τούτου, ἐπαιδεύετο, ζητούμενος παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του. Ἄλλως: Ποῖος λόγος δικαίονοι τὴν γενομένην θυσίαν; Ἄν ὁμολογουμένως ἔπταισεν ἕνας, τίς ἢ ἐναντίον ὄλου τοῦ Στρατοῦ καταδίκη; Ἄν πάλιν ἔπταισεν ἐξ ὑποθέσεως και ὄλον τὸ παρευρεθὲν Στρατιωτικόν, διατί νὰ σφαγῶσιν οἱ πολῖται, αἱ γυναῖκες και τὰ παιδιά; Εἶναι ἀλήθεια ἀναντίρρητος ὅτι ἡ Προστάτις Συμμαχία ἀπέστειλε τὸν Γαλλικὸν στρατὸν διὰ νὰ σώσῃ και ὄχι νὰ θυσιάσῃ πολίτας.

«Ἰδιὸν μας και μᾶλλον ἴδιον τῆς παρουσίας στιγμῆς δὲν εἶναι τὸ νὰ ἐπεμῶμεν εἰς περισσοτέραν ἐξήγησιν πραγμάτων, ἀφορῶσαν τὸ οὐσιῶδες ἀντικείμενον τῆς σκηνῆς αὐτῆς, πιθανολογουμένης ὄχι ἀπρομελετήτου. Περιοριζόμεθα διὰ τοῦτο νὰ ἀναφέρωμεν πρὸς τὴν Υ. Ε. καθὸ παρουσιάζουσιν τὸ πρόσωπον μιᾶς ἐκ τῶν Προστατιδῶν Δυναμῶν, ὅτι και τὸ Στρατιωτικόν και οἱ πολῖται τοῦ Ἄργους ἐπεβουλεύθησαν πασιφανῶς εἰς τὰ τιμαφύστερα προσωπικὰ δίκαια τῆς ζωῆς και τῆς ὑπολήψεως των, χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν εἰς τὸν ἑαυτὸν των αἰτίαν τινὰ ἢ νὰ εἰδοποιηθῶσι κἂν περὶ τῆς ἐναντίου των προσβολῆς διὰ τοῦ ἀνήκοντος τακτικοῦ τρόπου.

«Ὅλαι αἱ ἀνωτέρω περιστάσεις δεικνύουσι τρανοτάτην τὴν ἀθῶαν διαγωγὴν τῶν ὑποσημειούμενων και ἐκ προσθήκης ἢ παντελῆς ἀνεπι-

μασία των από πολεμοφόδια και κατάσχεσιν θέσεων πολεμικῶν. Ἡ μικρὰ ἐναντίως πολλά ὀλίγων, δισκορπισμένων εἰς τὴν πόλιν, προήλθε κυρίως ἀπὸ τὴν βεβιασμένην ἀνάγκην τῆς ἐναντίον των ὁρμῆς καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν τοῦ ἀναποφεύκτου κινδύνου.

Ἐκτὸς τούτων ὁμως σθεναρὸς ὑπέρμαχος τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου. ἠγέρθη καὶ ὁ ἔγκριτος δημοσιογράφος Ἀνδρέας Παπαδόπουλος Βρετὸς, ἰατρός, πεπαιδευμένος καὶ φιλόπατρις ἀνὴρ, συντάκτης τοῦ «*Ἑλληνικοῦ Καθρέπτος*», ἐφημερίδος πολιτικῆς καὶ φιλολογικῆς, ἐκδιδομένης Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστὶ. Ὁ *Ἑλληνικὸς Καθρέπτης* ἰδρύθη καὶ ἐξεδίδοτο κατ' ἀρχὰς ἐν Ναυπλίῳ. Ἀφωσιωμένος ὁμως εἰς τὴν Γερουσίαν, τὴν μόνην νόμιμον καὶ πρώτην Ἀρχὴν τῆς Ἑλλάδος, παρηκολούθησεν αὐτῇ εἰς ὅσας ὑπέστη καταδρομὰς, ὡς ἐκ τῆς πρὸς τὴν *Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν* διαστάσεως αὐτῆς, καὶ συνεμερίσθη τὰς περιπετείας τῆς. Τὸν Νοέμβριον 1832 ἀπῆλθε νύκτωρ καὶ μυστικῶς εἰς Ἄστρος, ἔνθα ἐξεδόθησαν δύο ἀριθμοὶ τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς, ὁ 18 καὶ 19, ἐκεῖθεν δὲ ἀνεχώρησεν εἰς Σπέτσας, ὅπου ἐξεδόθησαν οἱ λοιποὶ μέχρι τοῦ 28 ἀριθμοὶ ¹. Ὁ *Ἑλληνικὸς Καθρέπτης* λοιπόν, ἐν Σπέτσαις τότε ἐκδιδόμενος, ἔγραψε μετ' εὐφραδείας, σοβαρότητος καὶ δικαιοσύνης περὶ τῶν ἐν Ἄργει σφαγῶν ἐν τῷ ἀριθ. 26 τῆς 15 Ἰανουαρίου 1833 καὶ τῷ ἀριθ. 27 ².

Ἐν τῷ ἀριθ. 26 ἔγραψεν ὀλίγα, διότι τὸ φύλλον ἐτίθετο εἰς τὰ πιεστήρια, ὅτε ἔλαβε τὴν λυπηρὰν εἶδησιν· συνώδευσεν ὁμως αὐτὰ διὰ τῶν ἐξῆς εὐστόχων παρατηρήσεων:

«Διὰ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ Γαλλικοῦ στρατοῦ ἀγαποῦμεν νὰ πιστεῦσωμεν, ὅτι τὰ λεγόμενα ἢ εἶναι ψευδῆ, ἢ λέγονται μ' ὑπερβολὴν, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦμεν οὔτε κἀν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ ἀνώτερος ἀρχηγὸς τοῦ πολέμου βασιλέως τῶν Γάλλων Λουδοβίκου Φιλίππου νὰ ἔφθασεν ἕως νὰ ἀνανεώσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ 1833 ἔτος τὴν ἐπισυμβᾶσαν κατὰ τὰς 2 Μαΐου 1808 εἰς τὴν καθέδραν τῆς Ἰσπανίας κατασφαγὴν τοῦ ἐκεῖ λαοῦ, διὰ προσταγῆς ἐνὸς ἀνωτέρου ἀρχηγοῦ τοῦ Ναπολέοντος καὶ χωρὶς τινος αἰτίας ἰκανῆς διὰ νὰ τὸν φέρῃ εἰς τοιοῦτον σκληρὸν μέτρον» ³.

¹ Ἡ ἱστορικὴ ἔκθεσις τῆς ἐφημερίδος ὁ *Ἑλληνικὸς Καθρέπτης* (Ἀθῆναι 1839) σελ. 30—36.

² Μετὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἔπαυσεν ἡ ἐκδοσις τῆς ἀρίστης αὐτῆς ἐφημερίδος.

³ Περιέργως τινόντι σύμπτωσις! Ὁ Γαλλικὸς στρατὸς τοῦ Μ. Ναπολέοντος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὑπὸ τὸν Μυράτ τῆς 26 Φεβρουαρίου 1808 ὡς ἐλευθέρωτης στρατός. Τῆς δὲ 2 Μαΐου, ἕνεκα διαμαρτυρήσεως τοῦ λαοῦ κατὰ τῆς βίας τῶν Γάλλων, ὁ Μυράτ εἰσέρχεται μετὰ τῶν στρατευμάτων του εἰς τὴν Μαδρίτην καὶ κατασφάζει περὶ τοὺς 400 Ἰσπανούς.

Κατόπιν ὁμως, λαθὼν ἀκριβεστέρως πληροφορίας παρὰ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ἀνταποκριτοῦ του καὶ ἐξ ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς Γερουσιαστάς, ὁ *Ἑλληνικὸς Καθρέπτης* εἰς τὸν ἀρ. 27 ἔγραψε μακρὸν καὶ φλογερὸν ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Σφαγὴ Ἀργείων», ὑποστηρίζων τὰ δίκαια αὐτῶν καὶ κατακρίνων τὰς ἀπαισίας σκηνας, ἀς διηγεῖται ἐν λεπτομερείᾳ καὶ χαρακτηρίζει ὡς «αἰώνιον κηλῖδα τοῦ Γαλλικοῦ Ἔθνους», ἀποκαλεῖ δὲ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν συνέβησαν, «δευτέραν ἡμέραν αἰωνίου πένθους διὰ τοὺς ἀληθεῖς Ἕλληνας μετὰ τὴν ἀπαίσιον τῆς 27 Ἰουλίου» ⁴.

Ἴδου πῶς ἀρχεται τὸ ἄρθρον αὐτό:

«Μὲ βαθυτάτην καὶ ζωηροτάτην συναίσθησιν ἐγκαρδίου θλίψεως καὶ μὲ δακρυσμένους ὀφθαλμοὺς λαμβάνομεν τὸν κάλαμον εἰς χεῖρας διὰ νὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ κοινὸν τὰς περὶ τῆς σφαγῆς τῶν δυστυχῶν καὶ εἰρηρικῶν κατοίκων τοῦ Ἄργους λεπτομερείας, τῆς γενομένης παρὰ τῶν τοποθετημένων Γαλλικῶν στρατευμάτων. Αὐτὸ τὸ ἐπίσης ἀπροσδόκητον, ὅσον καθ' ὅλους τοὺς λόγους ἀντιπολιτικὸν θλιβερὸν συμβεβηκός, περὶ τοῦ ὁποῦ ἀμφεβάλομεν, ἂν ὑπῆρξε, διέσπειρε φρίκην καὶ ἔντρομον θάμβος εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ χώρας τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἔφθασεν ἢ εἶδῃσις μέχρι τῆς σήμερον».

Ἐἶτα διηγεῖται τὰ συμβάντα καὶ προστίθησι τὰ ἐξῆς ἐμβριθέστατα καὶ εὐγλωττα:

«Οἱ δυστυχεῖς Ἀργεῖοι, οἱ ἐπιζήσαντες μετὰ τὴν φρικτὴν ἐκείνην σφαγὴν, συνελθόντες εἰς ἑαυτοὺς ἀπὸ τὴν θλιβερὰν ἐκπληξίν των, ἐρώτουσαν συναλλήλως τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς σφαγῆς καὶ κανεὶς δὲν ἤξευρε, τί νὰ εἰπῇ καὶ πῶς νὰ ἐξηγήσῃ τὴν διαγωγὴν τῶν συνταγματικῶν στρατευμάτων ἐνὸς ἀπὸ τὰ πλέον ἐξευγενισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης.

«Ὡς καὶ εἰς τὸ Ναῦπλιον μέσα δὲν γνωρίζεται ποία αἰτία ἠδυνήθη νὰ ἐρεθίσῃ τοὺς Γάλλους εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε νὰ λησμονήσουν ὅτι εἴμεθα εἰς τὸν 19 αἰῶνα καὶ ὄχι εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἀττίλα καὶ τῶν Βανδάλων.

«Ἐὰν στρατιῶται Ἕλληνες ἐτόλμησαν νὰ ἐχειρῶσιν ὅπλα κατὰ τῶν Γάλλων, ἠμποροῦσαν οὗτοι ἀπαθῶντες τὴν βίαν διὰ τῆς βίας, νὰ συλλάβωσι τοὺς ἐνόχους, νὰ τοὺς παραδώσωσι εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀρχὰς καὶ νὰ ζητήσωσι ἐπιμόνας νὰ τιμωρηθῶσι μὲ ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῶν νόμων, ἀλλ' ὄχι ποτὲ νὰ ἐκτραπῶσιν εἰς τοιαύτην ὑπερβολὴν, ὥστε νὰ φονεύσωσιν ἀθώους ἀνθρώπους καὶ τὸ χειρότερον γέροντας, γυναῖκας καὶ μικρὰ παιδία. Ἐκ τούτων δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἢ εἰς Ἄργος διαγωγὴ τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων θέλει ἀποδοκιμασθῆ ἀπὸ τὸ Γαλ-

⁴ 27 Ἰουλίου 1831, καθ' ἣν ἐδολοφονήθη ὁ Κυβερνήτης Ἰω. Καποδίστριας.

λικόν ἔθνος, ἀπὸ τὰ γενναῖά του στρατεύματα, ἀπὸ τὸ νομοθετικόν του σῶμα καὶ ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Γάλλων καὶ τοὺς ὑπουργούς του.

«Ἐδῶ πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ ἀνώτερος ἀξιωματικός, ὅστις διοικοῦσε τὰ εἰς Ἄργος Γαλλικὰ στρατεύματα ἔπρεπε νὰ ἐνθυμηθῆ ἑκείνην τὴν γενναίαν ἀπόκρισιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ Γαλλικοῦ στρατοπέδου Κ. Γκεενὲκ διαμέσον τοῦ ὑπαπιστοῦ του εἰς τὸν στρατηγὸν Τζαβέλλαν, ὅταν δὲν ἠθέλησε νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν. «Οἱ Γάλλοι δὲν ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ χύσουν τὸ ἑλληνικὸν αἷμα, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τοὺς Ἑλληνας». Αἰώνιος δόξα εἰς τὸν γενναῖον τοῦτον πολεμικὸν τῆς Γαλλίας. «Ὁ ἴδιος ἄνω εἰρημένος ἀξιωματικός ἔπρεπε νὰ μιμηθῆ ὁμοίως τὴν εὐγενῆ διαγωγὴν τοῦ ἀντιναυάρχου Ρικάρδου ὡς πρὸς τὰ δυστυχῆ συμβάντα τοῦ Πόρου κατὰ τὸ 1831, ὅτε ἀντὶ νὰ κρεμάσῃ εἰς τὴν φρεγάταν του τοῦλάχιστον τὸν διοικητὴν τοῦ φρουρίου Ἐυδέκ, ὅστις ἔλαβε τὴν ἀποτρόπαιον αὐθάδειαν νὰ πυροβολήσῃ ἐναντίον τῆς αὐτοκρατορικῆς σημαίας, εὐχαριστήθη νὰ τὸν συλλάβῃ δι' Ἑλλήνων στρατιωτῶν καὶ νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς Ναύπλιον.

«Ἐφονεύθησαν καὶ εἰς Πόρον 22 Ῥῶσοι στρατιῶται καὶ ἐπληρώθησαν θανάσιμως 2 ἀξιωματικοί. Ἀλλὰ οἱ Ῥῶσοι δὲν ἐφόνευσαν μῆτε κανένα Ὑδραῖον, μῆτε κανένα Ποριώτην.

«Ἴδου λοιπὸν παράδειγμα, ἀποδεικνύον, ὅτι δὲν ἐφονεύθησαν μόνον Γάλλοι στρατιῶται ἀπὸ τοὺς ἀναξίως φέροντας τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων. Μ' ὄλον τοῦτο αὐτοὶ ἤμποροῦσαν νὰ φονευθῶσιν εἰς τὸν θυμὸν τῆς μάχης, ἀλλ' ὅχι οἱ κάτωκοι τοῦ Ἄργους, οἱ ὁποῖοι ἐνησχολοῦντὸ εἰρηνικῶς εἰς τὰ ἔργα των.

«Ἄθλιοι Ἀργεῖοι! ποία τρομερὰ σφαγὴ σᾶς περιέμενεν εἰς τὴν παρραμονὴν τῆς ἀφίξεως τοῦ νέου Μονάρχου μας, τοῦ ἐπιθυμητοῦ Ὁθωνος καὶ τῆς ἀντιβασιλείας του! ἤμπορούσατε νὰ ὑποπτεύσετέ ποτε διὰ μίαν στιγμὴν, ὅτι ἀντὶ κλάδων δάφνης, μὲ τοὺς ὁποίους προετοιμάζεσθε νὰ ὑποδεχθῆτε τὸν νόμιμον Βασιλέα μας, ἔπρεπε νὰ παρουσιασθῆτε εἰς τὴν Μεγαλειότητά του μὲ κλώνους κυπαρίσσου; ἤμποροῦσαν νὰ φανταστοῦν οἱ Ἕλληνες, ὅτι αἱ γυναῖκες, οἱ ἀδελφοὶ καὶ τὰ τέκνα των, τὰ αἰχμαλωτισθέντα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους στρατιώτας τοῦ αἰμοβόρου Ἰβραήμ καὶ Δράμαλη καὶ ἐξαγοράσθέντα εἰς τὰ παζάρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης μὲ ἰδιαίτερα χρήματα τοῦ Βασιλέως των καὶ ἀπὸ τοὺς ἀξιότιμους προξένους τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς ἄλλας παραλίους πόλεις τοῦ Σουλτάνου, ἔπρεπε νὰ γίνωσι μίαν ἡμέραν σφάγια Γάλλων στρατιωτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον;» . . .

Τελευτᾶ δὲ τὸ ἄρθρον διὰ τῶν βαρυσημάτων τούτων :

«Οἱ Γάλλοι ἴσως θέλουσι μετανοήσωσι τὴν πράξιν των, ἀγανακτοῦντες κατὰ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐξαπατήσαντες τοὺς ἐξετραχίλισαν εἰς αὐτὸ τὸ μέγα καὶ ἀπαραδειγμάτιστον ἀνοσιούργημα εἰς τὴν ἱστορίαν τούτου τοῦ αἰῶνος».

Τὰ ἄρθρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Καθρέπτου, στηριζόμενα ἄλλως τε ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου καὶ τόσον εὐγλωττα, ἐνεποίησαν μεγίστην αἴσθησιν εἰς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ, πρὸ πάντων δὲ εἰς τοὺς Γάλλους. Διὸ καὶ προὔξενησαν εἰς τὸν φιλοπάτριδα δημοσιογράφον περιπετείας, διότι τότε ἡ ἐλευθεροτυπία ἤτο λέξις κενὴ καὶ προνόμιον τῶν ἰσχυρῶν μόνον.

Μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἀρ. 27 ὁ συντάκτης του ἀνεχώρησεν ἐκ Σπετσῶν εἰς Ναύπλιον, διότι προσήγγιζεν ὁ βασιλεὺς. Ἐκεῖ ὅμως ἔμαθεν, ὅτι αἱ στρατιῶται Γάλλοι ἦσαν ἐξηγριωμένοι ἐναντίον του καὶ εἶχον ὀρκισθῆ τὸν ὀλεθρὸν του διὰ τὸ ἄρθρον τοῦ τελευταίου φύλλου τοῦ Καθρέπτου. Βλέπων δὲ ὅτι ἡ ζωὴ του ἐκινδύνευεν, ἔκρινε φρόνιμον νὰ καθυποβάλλῃ ἑαυτὸν εἰς ἐκούσιον φυλάκισιν, μένων ἐντὸς τῆς Ἑθνικῆς Κορβέτας, κυβερνωμένης ὑπὸ τοῦ ὑποναυάρχου τῶν Σπετσιωτῶν Γεωργίου Ἀνδρούτσου καὶ μόνον μετὰ τὴν τελείαν ἀναχώρησιν τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων ἐκ Ναυπλίας καὶ τῶν προαστείων τῆς ἠδυνήθη νὰ ἐξέλθῃ καὶ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν του»¹.

Ὅποταν ὅμως ἡ ἱστορία ἐπιτελέσῃ τὸ εὐσυνείδητον καὶ αὐστηρὸν καθήκον καὶ ἔργον τῆς, θὰ σημειώσῃ μετ' ἀπαισιῶν γραμμῶν τὴν αἰματόφυρον αὐτὴν σελίδα τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀναρχίας. Οἱ Γάλλοι τότε, ὅστινες τόσον οἰκτρῶς συνδέονται μετὰ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, δὲν θὰ διαφύγῃσι τὴν βαρεῖαν εὐθύνην καὶ τὴν δικαίαν κατάκρισιν, ὅτι προέβησαν εἰς ἀνήκουστον κατάχρησιν τῆς ἰσχύος καὶ ὑπεροχῆς των, εἰς ἀδικαιολόγητον καὶ σκληροτάτην ἀπῆνειαν κατ' ἀθώας καὶ δυστυχοῦς Ἑλληνίδος πόλεως καὶ ἔβαψαν ἀδόξως καὶ ἀγρίως τὰς λόγχας των εἰς τὸ αἷμα τῶν Ἑλλήνων, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὁποίων λαμπρῶς ἠγωνίσθησαν, αὐτοὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Μαιζῶνος καὶ συμπατριῶται τοῦ Φαβιέρου καὶ τοῦ Δερινῦ.

Δ. Κ. Βαρδουνιώτης.

¹ Ὁφείλω νὰ σημειώσω ἐνταῦθα, ὅτι πᾶν ὅσα ἔγραψα ἠρύσθη κυρίως ἐξ ἀξιοπίστων πληροφοριῶν ἐπιζώντων αὐτοπτῶν μαρτύρων τοῦ δράματος καὶ ἐξ ἀνεκδότων ἐπιστολῶν καὶ ἐγγράφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

ΑΛΒΑΝΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

Ἐπὶ μακρὰ ἔτη διαμείνας ἐν τῇ Ἄνω Ἀλβανίᾳ καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός μου εἰς στενὴν μετὰ τῶν Ἀλβανῶν σχέσιν εὐρισκόμενος, ἠδυνήθην ἐκ τοῦ σύνεγγυς νὰ σπουδάσω τὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ἅτινα καὶ διὰ τὸ περιεργον αὐτῶν καὶ διὰ τὴν μεγάλην σχέσιν, ἣν ἔχουσι μετὰ τῶν ἐν τισὶν ἐπαρχίαις τῆς Ἑλλάδος ἐπικρατούντων, πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον δι' ἡμᾶς ἰδίως τοὺς Ἕλληνας ἔχουσι, καὶ εἶναι ἐπομένως ἄξια νὰ ἀναγνωσθῶσιν ἐνώπιον τοῦ ἐκλεκτοῦ τούτου ἀκροατηρίου.

Ἐκ τῶν ἐθίμων τούτων προὔτιμησα νὰ ἀναφέρω τρία, ἅτινα μᾶλλον τῶν λοιπῶν εἰσι περίεργα. Εἶναι δὲ ταῦτα τὸ ἔθιμον τοῦ αἵματος-Γκιᾶκου ἀλβανιστί—ἡ λεγομένη Μπέσα, ἡ τόπον συμβολαίου ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ ἐν γένει ἐπέχουσα, καὶ ὁ Γάμος. Καὶ κατὰ πρῶτον περὶ τοῦ αἵματος.

Προτοῦ νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ ὅσον ἀπαισίου τόσον καὶ περιέργου τούτου ἔθιμου, ἐπιτρατήπω μοι νὰ εἶπω ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς Ἄνω ἐν γένει Ἀλβανίας. Ἡ ἄνω Ἀλβανία ἀποτελεῖται κυρίως ἐξ ἑπτὰ ἐπαρχιῶν, αἵτινες μολονότι κατοικοῦνται ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἔχουσι τσαύτας διαφορὰς μεταξὺ τῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ ὡς πρὸς τὰ ἔθιμα καὶ ὡς πρὸς τὰ παραδόσεις ἐν γένει, ὥστε ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι αἱ ἐπαρχίαι αὗται κατοικοῦνται ὑπὸ ἀνομοίων φυλῶν. Ὁ ἐν Σκόδρα π. χ. διαμένων καὶ μεταθὰς αἰφνης εἰς Γουσίαν δυσκολώτατα δύναται νὰ συνηθῆ μετὰ τοὺς ἐκεῖ Ἀλβανούς ἕνεκα τῆς μεγίστης διαφορᾶς τῆς γλώσσης τῶν.

Αἱ τῆς ἄνω Ἀλβανίας ἐπαρχίαι εἶναι αἱ ἑξῆς:

1ον) Ἐπαρχία Σκόδρας, μετὰ πρωτεύουσαν ὁμώνυμον, καὶ ἔδραν γενικοῦ Διοικητοῦ. Ἔχει ἐν ὄλῳ 206 χιλιάδας κατοίκων, ἐξ ὧν 106 χιλιάδας Μουσουλμάνους, 4 χιλιάδας ὀρθοδόξους, καὶ 96 χιλιάδας καθολικούς. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ ὀνομαστοὶ Μιρδίται, οἵτινες εἰς 18 χιλιάδας συμποσοῦμενοι, ὀνόματι μόνον εἶναι ὑποτελεῖς τῇ Τουρκίᾳ, πράγματι δὲ εἶναι ἐντέλως ἀνεξάρτητοι, ὑπὸ χριστιανοῦ Διοικητοῦ, ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐκλεγόμενου, κυβερνώμενοι.

2ον) Ἐπαρχία Γουσίνας, μετὰ ὁμώνυμον πρωτεύουσαν ἔχει ἐν ὄλῳ 15 χιλ. κατοίκων, ἐξ ὧν 13 χιλιάδας Τούρκους καὶ 2 χιλ. ὀρθοδόξους.

3ον) Ἐπαρχία Ἰπέκ μετὰ 49 χιλιάδας κατοίκων, ἐξ ὧν 33 χιλιάδας

¹ Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Φιλ. Συλλόγῳ Παρισσῶν τὴν 5 Δεκεμβρίου ε. ε.

Ὄθωμανούς, 2 χιλιάδας καθολικούς καὶ 14 χιλιάδας ὀρθοδόξους.

4ον) Ἐπαρχία Γιακόβας μετὰ ὁμώνυμον πρωτεύουσαν ἔχει ἐν ὄλῳ 62 χιλιάδας κατοίκους, ἐξ ὧν 53 χιλιάδας Ὄθωμανούς, 8 χιλιάδας καθολικούς καὶ 1000 ὀρθοδόξους.

6ον) Ἐπαρχία Κοσόβου μετὰ 80 χιλιάδας κατοίκων, ἐξ ὧν 55 χιλιάδας Μουσουλμάνους, 3 χιλιάδας καθολικούς, καὶ 22 χιλιάδας ὀρθοδόξους. Καὶ

7ον) Ἐπαρχία Δίμπρας μετὰ 60 χιλιάδας κατοίκων, ἐξ ὧν 50 χιλιάδες Ὄθωμανούς καὶ 10 χιλιάδας ὀρθοδόξους.

Ἡ ἄνω Ἀλβανία, καὶ ἰδίως ὁ Νομὸς Σκόδρας, περιβρέχεται ὑπὸ δύο μεγάλων ποταμῶν πλωτῶν, τοῦ Μπουγιάννα καὶ τοῦ Δρίνου, ἔχει δὲ καὶ μίαν μεγάλην λίμνην, δι' ἧς συγκαινῶνι ἡ Σκόδρα μετὰ τοῦ Μαυροβουνίου. Ἐν τῇ λίμνῃ ταύτῃ, ἐξ ἧς πηγάζει ὁ ποταμὸς Μπουγιάννας, ὑπάρχουσι πάντοτε δύο ἢ τρία μικρὰ θωρηκτὰ ἀτμόπλοια, προωρισμένα ὅπως ἐπισκοπῶσι τὰς κινήσεις τῶν Μαυροβουνίων.

Μετὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα γενικὰ ἐπιλαμβάνομαι ἀμέσως τοῦ κυρίως θέματος μου, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ καταχρασθῶ ἐπὶ πολὺ τῆς εὐμενοῦς ὑμῶν προσοχῆς.

ΑΙΜΑ

Ἐθιμον τοῦ αἵματος παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς σημαίνει τὴν ὑποχρέωσιν, ἣν νομίζουσιν ὅτι ἔχουσιν οἱ συγγενεῖς φονευθέντος ἢ πληγωθέντος τινὸς νὰ ἐκδικηθῶσιν ἐπὶ τινος οἰουδήποτε συγγενοῦς τοῦ φονέως.

Τὸ τοῦ αἵματος ἔθιμον ἐπικρατεῖ ἐν ἀπάσῃ ἐν γένει τῇ Ἀλβανίᾳ. Ὁ Ἀλβανὸς ἐκεῖνος, οὗτινος ἐφόνευσαν ἢ ἐτραυμάτισαν συγγενῆ τινὰ θεωρεῖται ἑσπεῖ ἄτιμος, ἂν δὲν δυνήθῃ νὰ λάβῃ ὀπίσω τὸ αἷμα παρὰ τοῦ φονέως ἢ παρὰ τινος τῶν συγγενῶν του· οὐδεὶς τὸν πλησιάζει ἵνα μὴ μολυνθῇ ὑπὸ τῆς ἀτιμίας του· καὶ αὐτοὶ οἱ στενότεροί του συγγενεῖς μετὰ προσοχῆς τὸν ἀποφεύγουσιν, ὅπως μὴ φωραθῶσι συνδιαλεγόμενοι μετὰ τοῦ Παρία τούτου.

Ἐλλείπει καταλλήλων συγγραμμάτων δὲν δύναται τις νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔθιμου τούτου. Μελετῶν δὲ ἐπισταμένως τὰ πολυπληθῆ τῶν Ἀλβανῶν ἄσματα, συμπεραίνει ὅτι τὸ ἔθιμον τούτο εἶναι παλαιότατον. Οἱ Ἀλβανοὶ ἔχουσιν ἀληθῆ μανίαν νὰ μελοποιῶσιν ἀκαταπαύστως πᾶσαν πρᾶξιν ἔχουσα¹ κατ' αὐτοὺς χροιάν ἠρωϊσμοῦ. Ἐφόνευσέ τις π. χ. δύο ἢ τρεῖς ἀνθρώπους; εἶναι ἦρωσ! Ἴδου ἀμέσως καὶ νέον δι' αὐτὸν ἄσμα! Ἀντὶ τοῦ φονέως ἐδολοφόνησεν ἕτερος μεμακρυσμένον τινὰ σύγγενῆ του, ὅλως ἀθῶον τοῦ ἐγκλήματος; εἶναι καὶ οὗτος ἦρωσ! Ἴδου καὶ πάλιν νέον ἄσμα διὰ τὸν ἦρωσ! Ἐκ τῶν ἄσμάτων λοιπὸν τούτων

καταφαίνεται ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ αἵματος εἶναι ἀρχαιοτάτη. Ὑπῆρχεν ἐποχή κατὰ τὴν ὁποίαν ὀλοκλήρα σχεδὸν χωρῖα κατεστρέφοντο ἕνεκα τοῦ θηριώδους τούτου ἐθίμου, καθόσον εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους ὁ φόνος χωρικοῦ τινος δὲν ἔθεωρεῖτο, ὅπως σήμερον, ὡς μερικὴ προσβολὴ τῆς οἰκογενείας μόνον τοῦ φονευθέντος, ἀλλ' ὡς γενικὴ, προσβάλλουσα καιρῶς σύμπαν τὸ χωρίον, καὶ ἐπομένως ἅπαντες οἱ χωρικοὶ ὤφειλον νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα ἵνα ἐκπλύνωσι τὸν ῥύπον, ἐπιπίπτοντες κατὰ τοῦ χωρίου τοῦ φονέως καὶ φονεύοντες ἀδιακρίτως πάντα, ὃν ἀπῆντων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ των.

Πλεῖστα ὅσα παραδείγματα τῆς πανωλεθρίας ταύτης ἡδυνάμην νὰ ἀναφέρω, θέλω ὅμως ἀρκεσθῆ εἰς δύο, ἐξ ὧν ἓν μὲν ἀναφέρει ὁ πολυμαθὴς καθολικὸς ἐπίσκοπος Monsignor Don Massei, τὸ δ' ἕτερον ὁ ἐπὶ δεκαετίαν ἐν Σκόδρα διαμείνας Γάλλος πρόξενος κ. Hecquart.—Εἰς τὸ χωρίον Πούλατι ἐγένετο ἄλλοτε ἐμπορικὴ πανηγυρίς, εἰς ἣν πλεῖστοι συνέρρεον ἐκ τῶν πέριξ χωρίων πρὸς πώλησιν τῶν προϊόντων των. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν οἱ Ἄλβανοὶ φέρουσι πάντοτε μετ' ἑαυτῶν ὀλοκλήρον πανοπλίαν, ἥτοι ὄπλον, ζεῦγος ἀργυρῶν καὶ διαφόροις λίθοις πεποικιλμένων πιστολίων, καὶ πλεῖστα φυσίγγια ἐπιδεικτικῶς κρεμάμενα ἐκ τινος δερματίνου ζωστήρος. Μετὰ τὸ πέρας τῆς πανηγύρεως χωρικοὶ τινες μεταδάντες εἰς τι πανδοχεῖον συνδιεσκέδαζον τρώγοντες καὶ ἀφθόνως θύοντες τῷ Βάκχῳ. Αἴφνης εἰς ἐξ αὐτῶν ἐγείρεται, κραυγάζει ὅτι ἀπώλεσεν ἐκ τοῦ ζωστήρός του ἓν φυσίγγιον, ὅπερ βεβαίως θὰ τῷ ἐκλεψέ τις τῶν συνδαιτυμόνων. Διαμαρτύρονται οἱ ἄλλοι περὶ τῆς ἀθωότητός των, πλὴν οὗτος ἐπιμένει, ἐξαγριούται, καὶ ἐπὶ τέλους ἐξαγαγὼν ἓν ἐκ τῶν πιστολίων του φονεῖ τὸν πλησιέστερον συνδαιτυμόνα καὶ τρέπεται εἰς φυγὴν. Ὁ φονευθεὶς κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Τοπλάνα, ὃ δὲ φονεὺς ἐκ τοῦ χωρίου Κύρι. Ἄμα τῇ διαδόσει τοῦ ἐγκλήματος ἅπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Τοπλάνα ὀπισθενήσαντες ἐπέπεσον κατὰ τοῦ χωρίου Κύρι, ἔκαυσαν πλείστας οἰκίας, καὶ ἐφόνευσαν τὰ $\frac{2}{3}$ τῶν κατοίκων του. Ἦθελον δὲ βεβαίως ἐξολοθρεῦσαι αὐτὸ ἐντελῶς, ἂν δὲν προσέτρεχον εἰς τὸν τόπον τῆς συμπλοκῆς οἱ καθολικοὶ ἱερεῖς, κρατοῦντες τὸν Σταυρὸν καὶ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Τὸ περιεργὸν εἶναι ὅτι κατὰ τὰς ἀγρίας ταύτας συμπλοκάς ἐνεργὸν λαμβάνει μέρος καὶ τὸ ὠραῖον φύλον, ἐνθαρρύνον τοὺς ἄνδρας εἰς τὴν σφαγὴν καὶ ὑποσχόμενον τὸ ἡρωϊκώτερον ἄσμα εἰς τὸν μείζονα θηριώδιαν ἐπιδείξοντα.

Ὁ κ. Hecquart ἀναφέρει τὸ δεύτερον παράδειγμα· ἐπρόκειτο δύο χωρικοὶ νὰ διανεμῶσι δύο ἵππους, ἐξ ὧν ὁ εἰς ἣν κατὰ τι νεώτερος τοῦ ἄλλου· ἐγείρεται φιλονεικία τίς θὰ λάβῃ τὸν νεώτερον· ἑκάτερος ἐπιμένει, καὶ ἐπὶ τέλους τὸ πιστόλιον λύει τὴν διαφορὰν. Οἱ συγχωρικοὶ τοῦ

φονευθέντος σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐπιπεσόντες κατὰ τοῦ χωρίου Λόγια κατέστρεψαν αὐτὸ σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου, διότι ἐκ τῶν 63 οἰκιῶν, ἃς εἶχε, μόνις ἔμειναν 9, ἐκ δὲ τῶν 250 κατοίκων του μόνις ἐσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς περὶ τοὺς εἴκοσιν.

Αἱ συμπλοκαὶ αὗται τὴν σήμερον ἐμετριάσθησαν σπουδαίως διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ καθολικοῦ κλήρου, ὅστις διὰ τῆς λεγομένης Μπέσας κατάρθρωσε νὰ περιορίσῃ τὰς ἐρίδας ταύτας μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων μόνον οἰκογενειῶν, καὶ οὐχί, ὡς πρότερον, σύμπαντος τοῦ χωρίου.

Μ Π Ε Σ Α

Ἡ Μπέσα εἶναι οἰονεὶ προφορικὸν συμβόλαιον ἐντελῶς ἀπαραβίαστον παρὰ τοῖς Ἄλβανοῖς. Εἰς τὰς ἐν γένει ὑποθέσεις των οἱ Ἄλβανοὶ εἶναι λίαν στρεψόδικοι· οὔτε ὑπόσχεσις, οὔτε ὁ μεγαλειότερος ὄρκος ἰσχύει νὰ συγκρατήσῃ τὸν Ἄλβανὸν εἰς τὰς ὑποχρεώσεις του· μόνις ὅμως ἐκφέρει δις τὴν λέξιν Μπέσα, προτείνων ἅμα τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ἐν εἶδει ἐπισφραγίσεως τοῦ ὄρκου του, τότε δύναται τις νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ τηρήσῃ τὸν λόγον του. Πολλάκις συνέπεσε νὰ ἴδω ὄρεινους Ἄλβανούς ἀρνούμενους ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τὰ χρεῖα των, καὶ προθύμως δεχομένους νὰ ὀρκισθῶσιν ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου ὅτι οὐδὲν ὀφείλουσι· μόνις ὅμως ὁ εὐφυῆς δικαστὴς ἀπέτεινε αὐτοῖς τὴν ἐρώτησιν «Μπέσα, Μπέσα δὲν χρεωστεῖς;» εἶδον αὐτοὺς ταρασσομένους καὶ ὁμολογοῦντας ἐν τέλει τὴν ὀφειλὴν των· τοσοῦτον ἱερά θεωρεῖται ἡ Μπέσα. Διὰ τοῦ ἀσφαλοῦς λοιπὸν τούτου μέσου οἱ καθολικοὶ ἱερεῖς κατάρθρωσαν νὰ περιορίσωσι τὰς λεηλασίας ταύτας, καὶ ἤδη μόνον οἱ συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος εἰσὶν ὑπόχρεοι νὰ λάβωσι τὸ αἷμα.

Ὅταν Ἄλβανός τις, Ὁθωμανὸς ἢ Χριστιανός, φονεύσῃ ἢ πληγώσῃ ἕτερον, ἅπαντες οἱ συγγενεῖς τοῦ φονέως πρέπει νὰ κρυφθῶσι πάραυτα, διότι μόνις γνωστῇ ἢ τῆς δολοφονίας εἰδησις, αἱ οἰκίαι αὐτῶν πολιορκοῦνται ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ φονευθέντος, μέχρι τῆς ἀφίξεως ξένου τινὸς προσώπου, ὅπερ κατορθοῖ νὰ ἐπέλθῃ προσωρινῆ τις ἀνακωχὴ τῆς ὑφισταμένης ἐρίδος. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὲ φονεὺς καὶ οἱ συγγενεῖς του οὐδένα διατρέχουσι κίνδυνον, διότι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἱ τοῦ φονευθέντος συγγενεῖς ἤθελον παραβιάσει τὴν δοθεῖσαν Μπέσαν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὑποχρεοῦνται νὰ πληρώσωσιν ὠρισμένον τι πρόστιμον—συνήθως 1500 γρόσια, ἥτοι τριακόσια φράγκα—, θεωροῦνται καὶ διὰ παντὸς ἡτιμασμένοι.

Παρελθούσης ὅμως τῆς ἀνακωχῆς, οὐδὲν πλέον ἀναχαιτίζει τοὺς συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος νὰ λάβωσι τὸ αἷμα παρὰ τοῦ φονέως ἢ παρὰ τι-

νος συγγενούς του. Ἡ οἰκογένεια τοῦ φονευθέντος θεωρεῖ ἐαυτὴν βεβαρυμένην ὑπὸ δεινοῦ ἐφιάλτου μέχρις οὗ κατορθώσῃ νὰ ἐκδικηθῇ· καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ μικρὰ παιδιά οὐδὲν ἄλλο ὄνειρεύονται ἢ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ αἵματος. Ἀρχονται λοιπὸν παρακολουθοῦντες νυχθημερὸν βῆμα πρὸς βῆμα τὸν φονέα ἢ τοὺς συγγενεῖς του, οἵτινες ἀναγκάζονται νὰ περιπλανῶνται ὡς ἀλήται τῆδε κακεῖσε φόβῳ μὴ δολοφονηθῶσιν. Εὐτυχῶς οἱ φυγάδες οὗτοι ἐνεκα ἐτέρου ἐθίμου εὐρίσκουσι πανταχοῦ τροφὴν καὶ ἐνδύματα. Ὅσον μεγαλειτέραν ἐπιρροὴν κέκτηται ἡ οἰκογένεια τοῦ θύματός των, τόσον περισσότερον οἱ φονεῖς ἐκτιμῶνται, καὶ τοσοῦτον μεγαλειτέρων περιποιήσεων τυγχάνουσι παρὰ τοῖς διαφόροις χωρίοις ἔνθα καταφεύγουσιν. Ἐν τούτοις σπανιώτατα διαφεύγουσι τὸ μοιραῖον τέλος, ὅπερ τοὺς ἀναμένει. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ τινα χρόνον οἱ τοῦ θύματος συγγενεῖς κατορθοῦσι νὰ φονεύσωσιν εἴτε τὸν ἴδιον φονέα εἴτε ἕτερον τινα συγγενῆ του· οὕτω δέ, ἀνακτωμένης διὰ τοῦ νέου τούτου φόνου τῆς τιμῆς, λήγει ἡ περαιτέρω καταδίωξις. Ἐνίοτε ὅμως συμβαίνει οἱ τοῦ θύματος συγγενεῖς νὰ φονεύσωσι δύο μέλη ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ φονέως, ἢ μὴ δυνάμενοι νὰ λάβωσι τὸ αἷμα ἀπ' εὐθείας παρὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ φονέως, λαμβάνουσι αὐτὸ παρὰ τινος λίαν μεμακρυσμένου συγγενούς του τότε δὲ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει οἱ συγγενεῖς τοῦ φονέως βλέποντες ὅτι ἐπλήρωσαν ἀκριβώτερον τὸ ὀφειλόμενον αἷμα, ἀπὸ ὀφειλετῶν μεταβάλλονται εἰς δανειστάς, καὶ λαμβάνουσι ἅπαντα τὰ μέτρα ὅπως λάβωσιν αὐτοὶ πλέον τὸ ὀφειλόμενον αἷμα· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει οἱ συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος βλέποντες ὅτι τὸ αἷμα ἐλήφθη παρ' ἀτόμου, ὅπερ δὲν ἦτο ὑπόλογον διὰ τὸν πρῶτον φόνον, ἐτοιμάζονται νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν ἀδίκως φονευθέντα συγγενῆ των. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις ἡ ἀρχικὴ ἔρις λαμβάνει εὐρυτέρας διαστάσεις, προξενούσα συνήθως τὸν θάνατον πλείστων προσώπων. Ἴδου πίναξ, ἀκριβῶς ἀναφέρων τὸν ἐκ τῆς αἰτίας ἀριθμὸν τῶν φονευθέντων κατὰ τὸ 1885, ἐν τῇ περιφερείᾳ, εἰς ἣν διέμενον:

Εἰς τὸ χωρίον Νίκαι—μὲ 387 οἰκίας—ἐφονεύθησαν 52 ἄνθρωποι.

Εἰς τὸ χωρίον Σόσι—μὲ 170 οἰκίας—ἐφονεύθησαν 4.

Εἰς τὸ χωρίον Σάλια—μὲ 275 οἰκίας—ἐφονεύθησαν 25.

Εἰς τὸ χωρίον Ντουσμάνι—μὲ 145 οἰκίας—ἐφονεύθησαν 17.

Εἰς τὸ χωρίον Πλάντι—μὲ 180 οἰκίας—ἐφονεύθησαν ἐπίσης 17.

Ἐνίοτε ὁ φονεὺς μὴ ἔχων συγγενεῖς καὶ ἐπιθυμῶν νὰ διασώσῃ τὴν κεφαλὴν του, ἀπέρχεται εἰς μεμακρυσμένους τόπους, ἔνθα διαμένει ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν· εἶτα δὲ ὑποθέτων ὅτι ἐλησμονήθη πλέον τὸ ἐγκλημὰ του ἐπανέρχεται ἀμέριμνος εἰς τὸ χωρίον του. Καὶ ὅμως, καίτοι τοσοῦτος

χρόνος διέρρευσε, οἱ συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος οὐδόλως ἐλησμονήσαν τὴν προσβολήν, ὁ δὲ φονεὺς ἀποτίει συνήθως διὰ τῆς ζωῆς του τὸ ἐγκλημὰ του. Ἀλλὰ καὶ μακρὰν ἐνίοτε τῆς πατρίδος του εὐρισκόμενος ὁ φονεὺς πληρῶνει τὸ αἷμα. Πολλάκις εἰς Κωνσταντινούπολιν φονεύονται ἐν μέσῃ ἀγορᾷ Ἄλβανοί, ἀνακαλύπτεται δὲ ὅτι ὁ φονεὺς, ἔχων πρὸ πολλοῦ λαμβάνειν αἷμα καὶ ἀπελπισθεὶς ν' ἀναμένη εἰς Ἄλβανίαν τὸν ὀφειλόμενον του, ἔρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐξοφλεῖ τὸν λογαριασμὸν του.

Ἀλλὰ θὰ μὲ ἐρωτήσητε, ἡ διοίκησις δὲν τιμωρεῖ τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα; Δὲν δύναται νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν τῶν ἀπειλουμένων; Ὅχι δυστυχῶς· ἐν Ἀλβανίᾳ ἡ ἀνάκτησις τοῦ αἵματος εἶναι Νόμος, ἐπισημῶς ἀνεγνωρισμένος ὑπὸ τῆς Ἀρχῆς, ἐπομένως οἱ τυχόν συλλαμβανόμενοι φονεῖς οὐδόλως τιμωροῦνται, ἀπλῶς μόνον ὑποχρεοῦνται νὰ καταβάλλωσιν εἰκοσὶν ὀθωμανικὰς λίρας εἰς τὸ ἰδιαιτέρον ταμεῖον τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ. Καὶ τὸ χρηματικὸν τούτο πρόστιμον καθίσταται οὕτως αἰτία οὐ μόνον νὰ μὴ λαμβάνηται οὐδὲν μέτρον περιστολῆς τοῦ ἀποτροπαίου τούτου ἐθίμου, ἀλλὰ καὶ ἐπιτηδείως νὰ ἐνθαρρυνῆται καὶ νὰ αὐξάνῃ, ὡς σπουδαίως ἐξογκοῦν τὰς προσόδους τῶν ἐκάστοτε γενικῶν διοικητῶν.

Πρὸ τινων ἐτῶν τῇ ἐνεργείᾳ καὶ πάλιν τῶν καθολικῶν ἱερέων ἐπῆλθε νεωτερισμὸς τις εἰς τὸ ἔθιμον τοῦ αἵματος. Ὁ φονεὺς δηλαδὴ ἀγοράζει τὸ χυθὲν αἷμα, ἢτοι πληρῶνει χρηματικὴν τινα ποσότητα εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ θύματός του, καὶ ἐξοφλεῖ οὕτω τὸν ὀφειλόμενον λογαριασμὸν. Ὁ νεωτερισμὸς οὗτος εἰσῆχθη ἤδη εἰς ἀπάσας τὰς φυλάς, ἐκτὸς τῶν Μιρδιτῶν, παρ' οἷς θεωρεῖται αὐτόχρημα ὡς ἀτιμία. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς τοιαύτης πρωτοφανοῦς ἀγοροπωλησίας εἶναι λίαν περιέργοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτραπήτω μοι νὰ τὰς ἀναφέρω ἐνταῦθα.

Ὅταν ὁ φονεὺς πρὸ πολλοῦ ἐγκατέλειπε τὸ χωρίον του, διάφοροι φίλοι αὐτοῦ μεταβαίνουσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φονευθέντος καὶ προσπαθοῦσι διὰ θερμῶν παρακλήσεων νὰ κάμψωσι τοὺς στενοτέρους συγγενεῖς τοῦ θέματος καὶ νὰ τύχωσι τῆς συγγνώμης αὐτῶν. Ἐὰν ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἀποτύχῃ, τότε προστρέχουσιν εἰς τὴν θρησκείαν. Ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου φέρων τὸ ἐπιτραχήλιόν του καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τινος παιδός, φέροντος τὸν Σταυρὸν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ θύματος καὶ ἐξορκίζει ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τοὺς συγγενεῖς του νὰ συγχωρήσωσι τὸν φονέα. Ἐὰν μείνωσιν ἄκαμπτοι εἰς τὰς παρακλήσεις αὐτοῦ, τότε ὁ ἱερεὺς ἀπειλεῖ αὐτοὺς διὰ τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους ἐκφέρει βροντωδῶς τὴν ἐξῆς κατάραν: «Εἶθε ἡ σφαῖρά σας νὰ μὴ τύχῃ ποτὲ τοῦ σκοποῦ της· εἶθε ἡ πυρῖτις σας νὰ μὴ ἀναφλεχθῇ ποτε, εἶθε νὰ ἀποθά-

νητε ἅπαντες μὲ ὄπλα γεμισμένα!» Εἶναι πρᾶγμα σπανιώτατον οἱ τελευταῖοι οὗτοι λόγοι τοῦ ἱερέως νὰ μὴ στεφθῶσιν ὑπὸ ἐπιτυχίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος δέχονται ἐπὶ τέλους νὰ συγχωρήσωσι τὸν φονέα. Ὅρισθείσης τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν θὰ λάβῃ χώραν ἢ συμφιλίωσις, οἱ πλεόν μεμακρυσμένοι συγγενεῖς τοῦ θύματος μεθ' ὧν τῶν συγγενῶν τοῦ φονέως διευθύνονται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φονευθέντος, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἱερέα μετὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅπισθεν τούτων ἀκολουθεῖ πλήθος ἄλλων ἀνθρώπων, ὧν ἕκαστος φέρει μίαν κοιτίδα, εἰς ἣν ἐπαναπαύεται καὶ ἐν βρέφος. Ὅσον περισσότεραι κοιτίδες συσσωρευθῶσι, τόσοι μεγαλοπρεπεστέρα καὶ ἱερωτέρα θεωρεῖται ἡ παράδοξος αὕτη τελετή. Τὴν συνοδίαν κλείει ὁ φονεὺς, δεδεμένος ἔχων τὰς χεῖρας καὶ φέρων εἰς τὸν λαιμὸν τὸ φονικὸν ὄπλον. Προτοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀποκαλύπτονται ἅπαντες καὶ θέτουσι τὰ καλύμματα τῶν ἐπὶ τῶν κοιτίδων καὶ τινες μὲν αὐτῶν μετὰ τοῦ ἱερέως εἰσάγουσι τὸν φονέα εἰς τὴν οἰκίαν τοποθετοῦντες αὐτὸν παρὰ τῇ ἐστίᾳ, οἱ δὲ ἕτεροι θέτουσι τὰς κοιτίδας παρὰ τὴν θύραν, φροντίζοντες ὥστε τὰ ἐν αὐτοῖς βρέφη νὰ βλέπωσι πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Τούτου γενομένου, ὁ τοῦ θύματος πλησιέστερος συγγενής, ὥσει νὰ ἠγνῶει ἐντελῶς περὶ τίνος ἐντελῶς ἐπρόκεινο, ἐρωτᾷ τὸ αἷτιον τῆς τοιαύτης συναθροίσεως. Τότε ὁ ἱερεὺς ἀναπολῶν ἐν συντόμῳ ἅπασαν τὴν ἱστορίαν τοῦ αἵματος τούτου, ἱκετεύει αὐτὸν νὰ συγχωρήσῃ τὸν φονέα, ὅστις ἐν βρασμῷ δῆθεν ψυχῆς ἐξετέλεσε τὴν ἀνθρωποκτονίαν. Οὗτος κατ' ἀρχὰς ἀνθίσταται, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀρπάζει μίαν ἐκ τῶν κοιτίδων, κάμνει πολλάκις τὸν γύρον τοῦ δωματίου ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ τοποθετεῖ αὐτὴν οὕτω, ὥστε τὸ ἐν αὐτῇ παιδίον νὰ βλέπῃ πλεόν οὐχὶ ὡς πρότερον πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ἀλλὰ πρὸς τὴν Δύσιν. Οἱ ἕτεροι συγγενεῖς μιμοῦνται τὸ παράδειγμά του, ἐκδηλοῦντες οὕτω διὰ τῶν ἀλλοκότων τούτων κινήσεων τὴν συγκατάθεσίν των. Τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ ἱερεὺς ὀδηγεῖ τὸν φονέα, κάτω νεύοντα, ἔμπροσθεν τῶν συγγενῶν τοῦ θύματος καὶ γονατίζων μετ' αὐτοῦ λέγει: «Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου συγχωρήσατέ τον.» Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας συγκινεῖται, κλαίει, βλέπει πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ λέγει: «Ἡ καρδία μου δὲν εἶναι εἰσέτι ἐτοίμη». Ἐπὶ τέλους μετὰ δισταγμούς, οἵτινες ἐνίοτε διαρκοῦσι πολλὰς ὥρας, ἀνεγείρει τὸν δολοφόνον, τῷ ἀποσπᾷ τὸ ἀνθρωποκτόνον ὄπλον, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐλευθερώσῃ τῶν δεσμῶν του, τὸν ἐναγκαλιζέται λέγων: «Μπέσα, μπέσα, σὲ συγχωρῶ». Εἶναι ὄντως συγκινητικὴ ἡ στιγμή αὕτη νὰ βλέπῃ τις γέροντα πολίων συγχωροῦντα καὶ ἐναγκαλιζόμενον τὸν φονέα τοῦ μονογενοῦς του πολλάκις υἱοῦ! Ἄπαντες οἱ συγγενεῖς

ἐναγκαλιζονται ἐπίσης τὸν φονέα καὶ ἐπαναλαμβάνουσι τὸ «Μπέσα, μπέσα, σὲ συγχωρῶ». Τότε εἰς ἐνδειξιν εὐγνωμοσύνης ἅπαντες οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ φονέως προσφέρουσι τὰ ὄπλα των εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ θύματος, καὶ εἶτα ἀθηνται εἰς τράπεζαν, ἐνθα ἡ βράκη ἐνεργῶν λαμβάνει μέρος. Μετὰ τὸ πέρας τούτου ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἐπαναδίδει τὰ ὄπλα τῶν ξένων του, κρατῶν μόνον ὀλίγα ὡς ἐνέχυρον τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὅπερ ὁ φονεὺς ὀφείλει νὰ πληρώσῃ. Τὸ ποσὸν τοῦτο ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαφόρων φυλῶν κατὰ μέσον ὅμως ὄρον ἀνέρχεται εἰς εἰκοσιν εἰκοσάφραγκα. Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὧν αὐτῶν τῶν διατυπώσεων συνήθως ὁ τε φονεὺς καὶ οἱ συγγενεῖς του οὐδένα διατρέχουσι κίνδυνον ἐνίοτε ὅμως, εἴτε διότι οὗτος δὲν ἀποτίει τὸ ὀφειλόμενον ποσόν, εἴτε διότι συγγενὴς τις τοῦ θύματος μὴ συγκατατιθέμενος νὰ συγχωρήσῃ τὸ ἔγκλημα, δὲν παρευρίσκειται εἰς τὴν γενομένην τελετήν, ὁ φονεὺς μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἔτων δολοφονεῖται. Δις ἄχρι τοῦδε παρετήρησα νὰ φονευθῶσιν ἄνθρωποι, οἵτινες πρὸ εἰκοσαετίας εἶχον ἀγοράσει τὸ αἷμα, ὅπερ ὄφειλον.

Τοιοῦτον τὸ ἔθιμον τοῦ αἵματος, ὅπερ, ὡς ἀνωτέρω κατέδειξα, συχνότατα ἀποδεκατίζει πολυμελεῖς οἰκογενείας. Προσεπάθησα νὰ διηγηθῶ αὐτὸ ὅσον ἔνεστι λεπτομερέστερον, καθόσον καὶ εἰς τινὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ εἰς Μάνην, ἐπικρατεῖ, νομίζω, τοιαύτη τις συνήθεια, ἥτις ταχέως εὐχομαι νὰ ἐκλείψῃ ὀλοτελῶς. Ἦδη μεταβῶμεν εἰς ἕτερον διασκεδαστικώτερον κᾶπως ἔθιμον, τὸ τοῦ γάμου, οὔτινος αἰ. λεπτομέρειαι εἶναι ἐπίσης λίαν περιέργοι.

(Ἐπεται συνέχεια)

Ἄλέξ. Δευτεραῖος.

ΥΠΝΩΤΙΣΜΟΣ

Συνέχεια τῶν περιέργων αὐτοῦ φαινομένων.

Διάρκεια τοῦ ὑπνωτισμοῦ.

Δὲν εἶνε βεβαίως ὀρισμένος ὁ χρόνος, καθ' ὃν δύναται νὰ μείνῃ τις ὑπνωτισμένος. Ποικίλλει ἀπὸ στιγμῶν μέχρι μακροτάτου χρόνου ἀναλόγως τῆς καταστάσεως τοῦ ἀτόμου.

ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων σημειοῦνται περιστατικά, καθ' ἃ οἱ ὑπνωτισθέντες ἀφύπνισθησαν μετὰ μῆνας ὀλοκλήρους.

Ο Delatour λέγει (dans l'Hermès, journal magnétique) :

« Συχνάκις ἄφινά τοὺς ὑπνοβάτας μου κοιμισμένους ὅλην τὴν ἡμέραν μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς διὰ νὰ κάμνω τὰς παρατηρήσεις μου. Μοι συνέβη, λέγει, νὰ παρατείνω ἐπὶ 14—15 ἡμέρας τὴν ὑπνοβασίαν μιᾶς νεάνιδος, ἣτις, οὕσα ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ, ἐξηκολούθει κανονικῶς τὰς ἐργασίας της ὡς νὰ ἦτο ἐξυπνος. Ὅτε δ' ἀφυπνίσθη, εὐρέθη ὡς ξένη εἰς τὴν οἰκίαν καὶ οὐδόπως ἦτο ἐνήμερος τῶν ἐν αὐτῇ διατρεξάντων. »

Ἄλλος μαγνητιστής, ὁ Chardel, ἀπεκοίμισε δύο νεανίδας κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὰς ἐξύπνησε μετὰ πολλοὺς μῆνας, εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνοιξέως. Ὅταν ἀφυπνίσθησαν, ἐμείναν ἐκπληκτοὶ βλέπουσαι τὰ φύλλα καὶ ἄνθη τῶν δένδρων, τὰ ὅποια εἶχον ἀφήσει πρὶν κοιμηθῶσι, φυλλοροοῦντα καὶ χιονοσκεπῆ (Aubin Cauthier-Histoire du somnambulisme. 1842. II. 363).

Ὁ περίφημος κληρικὸς Faria ἰσχυρίζεται ὅτι τινὰ τῶν ὑποκειμένων του, ἐφ' ὧν ἐπειραματίζετο, ἐκοιμήθησαν ἐπὶ ἔτη ὀλόκληρα καὶ ἐξυπνίζόμενα ἐλησμόνουν πᾶν ὅ,τι τοῖς εἶχε συμβῆ κατὰ τὴν μακρὰν αὐτὴν διάρκειαν τοῦ ὑπνου τῶν (Gille de la Tourrette).

Ἐπίδρασις τῶν μετάλλων καὶ μαγνητῶν ἐπὶ τῶν ὑπνωτισμένων.

Οἱ μαγνηταὶ καὶ τινὰ τῶν μετάλλων ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ δρῶσιν ἐξ ἀποστάσεως καὶ κατὰ περιεργον τρόπον εἰς τὰ ὑπνωτισμένα ἄτομα.

(Ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν ὅτι παρατηρήθη ἐσχάτως ὅτι καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς καὶ τεμάχια ἀκόμη ξύλων ἔδειξαν ἀναλόγους ἐπίδράσεις).

Μεταξὺ ἄλλων, τὰ ἀκόλουθα πειράματα, τελεσθέντα εἰς τὸ Νοσοκομεῖον Charité, εἶνε λίαν χαρακτηριστικὰ τῆς ἰδιότητος ταύτης.

Ὁ πειραματιστής ὑπνώτιζεν εἰς ληθαργίαν ἐν ὑποκειμένον διὰ τοῦ βοηθοῦ ἔθετε πρὸ τοῦ προσώπου τοῦ ὑπνωτισμένου πίνακα ἀρκετῆς παχύτητος, ἰστάμενος δὲ μακρὰν 8—10 μέτρα ἐκράτει εἰς χειρὰς του εὐθὺ τεμάχιον μαγνήτου, οὗ τὸν ἓνα πόλον διηύθυνε πρὸς τὸν ὑπνωτισθέντα· μετὰ τινὰ δευτερόλεπτα ὁ ὑπνωτισμένος μετέπιπτεν εἰς κατάστασιν καταληψίας, ἤνοιγε μεγάλως τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἠγείρετο τοῦ καθίσματός του καὶ διηύθυνετο ἠρέμα πρὸς τὸν μαγνήτην ἐλκόμενος ὑπὸ τούτου. Ἐνῶ δὲ ἐβάδιζε πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην, βοηθὸς τοῦ πειραματιστοῦ ἰστάμενος ὀπισθεν ἐλάμβανεν εἰς χειρὰς ἕτερον τεμάχιον μαγνήτου τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ διηύθυνε τούτου τὸν ἀντίθετον πόλον ὀπισθεν τῆς βίχως τοῦ ὑπνωτισμένου.

Καὶ τότε τί ἔβλεπε τις ;

Ὁ ὑπνωτισμένος, τοποθετημένος μετὰξὺ δύο ἀντιθέτων μαγνητικῶν

βευμάτων, ἴστατο ἀκίνητος, ἀδυνατῶν νὰ προχωρήσῃ. Ἐὰν ἀφηρεῖτο ὁ πρῶτος μαγνήτης τοῦ πειραματιστοῦ, ὁ ὑπνωτισμένος τότε εἴλκετο ἀμέσως πρὸς τὰ ὀπίσω ἐκ τοῦ δευτέρου μαγνήτου ὃν ἐκράτει ὀπισθεν ὁ βοηθός, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ τὸν βλέπῃ ὁ ὑπνωτισμένος.

Ἄλλο πείραμα οὐχὶ ὀλιγώτερον περιεργον :

Ἐν ὑποκειμένον, ὅπερ ὑπέστη προηγουμένως τοιαύτην μαγνήτισιν, ὑπνωτίσθη ἐπίσης ὑπὸ τοῦ πειραματιστοῦ εἰς ληθαργίαν, μετὰ τοῦτο ὁ πειραματιστής ἔθεσεν εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ ἀτόμου ἀπόστασιν μαγνήτην παχὺν μὲ 5 ἄκρα. Εἰς τὴν ἀρχὴν οὐδεμίαν ἐξεδηλοῦτο κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπίδρασις τοῦ μαγνήτου καὶ ἐν τούτοις τὸ ὑποκείμενον τούτο ἐμαγνητίζετο ἠρέμα, ἐφορτίζετο τ. ἔ. μαγνητικοῦ βεύματος ὅπως μία φιάλη τοῦ Leyde. Καὶ τῷ ὄντι τούτο ἐγένετο φανερόν ἐκ τοῦ ἐξῆς : Ὁ πειραματιστής ἀφῆρεσε τὸν μαγνήτην καὶ μεταβάς κρύφα τοῦ ἀτόμου εἰς ἄλλο δωμάτιον, ἔκρυψε ταχέως τούτον περιτυλίξας ἐντὸς πολλῶν κλινοσκεπασμάτων.

Ἴδου τί ἀμέσως παράγεται :

Ὁ ὑπνωτισμένος, ὅστις ἐμαγνητίσθη, μεταπίπτει εἰς καταληπτικὴν κατάστασιν, ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐγείρεται σιωπηλῶς καὶ βῆμα πρὸς βῆμα ὀδηγεῖται ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ μαγνήτου πρὸς ἀνεύρεσιν αὐτοῦ, χωρὶς κανέν παραντιθέμενον κώλυμα νὰ δύναται νὰ τὸν ἀποτρέψῃ. Ἐὰν τις παραντίθεται εἰς τὸν δρόμον του, τὸν ἀπωθεῖ μετὰ δυνάμεως ἀπεριγράφτου· ἐὰν κλείῃ τις τὴν θύραν, τὴν ὠθεῖ μετὰ μεγίστης βίας διὰ νὰ ἀνοίξῃ. Ἄπαξ τέλος εἰσελθὼν εἰς τὸ δωμάτιον, ἐνθα κρύπτεται ὁ μαγνήτης, διεύθυνεται ὡς βέλος πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ καὶ ἀνατινάσσων μετ' ὀρμῆς τὰ κλινοσκεπάσματα, ἐν οἷς ἦτο περιτυλιγμένος ὁ μαγνήτης, τὸν ἀνευρίσκει καὶ μένει ἐν σιωπηλῇ ἐκστάσει πρὸ τῶν πόλων αὐτοῦ ἢ ἐπιθέτει τὴν χεῖρα στηρίζων ταύτην ἐκεῖ μετὰ βαθυτάτης εὐχαριστήσεως προσηλωμένος καὶ ἀκίνητος.

Μεταφορὰ (Transfert)

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγεται καὶ ἡ λεγομένη μεταφορὰ αἰσθησεων, κινήσεων, πόνων κλπ. ἀπὸ ἐνὸς μέρους τοῦ σώματος εἰς ἄλλο, ὡς καὶ ἀπὸ ἐνὸς ἀτόμου εἰς ἕτερον.

Ἡ νευροπαθολογία δὲν ἔλειψε νὰ χρησιμοποίησῃ ἐν τῇ θεραπευτικῇ τὰ φαινόμενα ταῦτα τῆς μεταφορᾶς.

Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπανέφερον τὴν αἴσθησιν εἰς μέρη ἀναίσθητα τοῦ σώματος.

Μετεβίβασαν ἐπίσης διαφόρους νευραλγίας ἀπὸ τοῦ πάσχοντος ἀτόμου

εἰς ἕτερον ὑπνωτισθὲν ἐν ὑπνοβασία καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου τούτου ἀπεδίωξαν ἀκολούθως τὴν νόσον διὰ τῆς ὑποβολῆς. Πλεῖστοι ἄλλαι νόσοι δυναμικαί θεραπεύονται σήμερον διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, μεταγγιζόμεναι οὕτω. Καὶ ἰδέαι ἀκόμη μετεφέρθησαν ἀπὸ ἑνὸς ἀτόμου εἰς ἕτερον τῇ ἀπλῇ παρενθέσει τοῦ μαγνήτου (Babinski).

Ἴδου τί λέγει καὶ ὁ Janet ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο :

«Μοὶ φαίνεται ὅτι ὁ μαγνήτης, ὅπως αἱ μεταλλικαὶ πλάκες, ὅπως ὁ ἠλεκτρισμός, ἔχει μίαν ἀληθῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀδυνατισμένων τούτων νευρικῶν συστημάτων.

Ἡ γυνὴ Σ. ἥτις ποτὲ δὲν ὑπῆγεν εἰς νοσοκομεῖον, ἥτις δὲν γνωρίζει τίποτε περὶ τῶν ζητημάτων τούτων, ἔπεσε συνεσπασμένη ἀπὸ σιαγόνων μέχρι ποδῶν ἅμα ἔθιξεν ἓνα μαγνήτην.

Ἄλλη, ἡ R., ἐπανακτᾷ χάρις εἰς τὸν μαγνήτην τὴν αἰσθητικότητα τῆς ἀφῆς τῆς, ἣν δὲν ἠδύνατο νὰ τῇ δώσῃ ἢ ὑποβολῇ.

Ἴδου μετὰ πάσης ἐπιφυλάξεως ἢ ἐξήγησις ἥτις μοὶ φαίνεται πιθανή: «Ἡ ἐπίδρασις τοῦ μαγνήτου θὰ εἶνε μία ἀόριστος διέγερσις, ἀνάλογος πρὸς τὴν παραγομένην ἐκ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, τῶν πλακῶν τοῦ Burq, καὶ ἡ ἰδιάζουσα μορφή ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἢ διέγερσις αὕτη ἐκδηλοῦται, ἐπάνοδος τῆς αἰσθητικότητος, συσπάσεις, μεταφοραί, θὰ ἐξηρτᾶτο ἐκ νόμων μᾶλλον ψυχολογικῶν ἢ φυσικῶν».

Εἰς τὸ αὐτὸ περίπου συμπέρασμα ἔφθασε καὶ ὁ Féré δι' ἄλλων σπουδῶν. «Ἡ πρώτη ἐνέργεια, λέγει, τοῦ μαγνήτου ἢ τοῦ εἰδικοῦ μετάλλου διὰ τὸ ὑποκείμενον εἶνε νὰ παράγῃ μίαν δυναμογένειαν, οἷον δῆποτε καὶ ἂν ἦ τὸ μέρος ἐφ' οὗ ἐφαρμόζεται, ἢ μεταφορὰ δὲν ἔρχεται παρὰ ἔπειτα. Πᾶν εἶδος διεγέρσεως αἰσθητικῆς παράγει τὴν μεταφορὰν κατὰ τὸν αὐτὸν μηχανισμόν» (Féré, Sensation et mouvement. 75).

Ἵποβολή (Suggestion).

Τὰ φαινόμενα τῆς ὑποβολῆς εἶνε τῷ ὄντι τὸ θαυμασιώτερον μέρος τοῦ ὑπνωτισμοῦ καὶ συνταράσσουσιν ὄχι ὀλίγον τὸν σκεπτικισμόν τοῦ αἰῶνός μας.

Ἴδωμεν τέλος πάντων τὰ κυριώτερα τούτων, τὰ ὁποῖα ἀξίζει τὸν κόπον νὰ περιγραφῶσι.

Πλὴν τῶν ἐν τῇ καταληψίᾳ φαινομένων τῆς ὑποβολῆς, ἀναπτύσσονται κυρίως ταῦτα ἐν τῇ καταστάσει τῆς ὑπνοβασίας.

Εἰς ὅλα τὰ αἰσθητικὰ καὶ διανοητικὰ κέντρα τοῦ ὑπνωτισμένου δύναται ὁ πειραματιστὴς νὰ παραγάγῃ οἴαςδήποτε θελήσῃ ἐντυπώσεις καὶ ἀνυπάρχτους ἀκόμη τοιαύτας νὰ ἐγχαράξῃ. Διατηροῦνται δὲ αὗται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπνοβασίας καὶ μετὰ τὴν ἀφύπνισιν.

Καὶ διὰ τῶν κατωτέρων ἀκόμη αἰσθητηρίων δύναται ὁ ὑπνωτιστὴς νὰ μεταδώσῃ μίαν ὑποβολήν. Ἐὰν λ. χ. θέσῃ τις ἐν μολυβδοκόδῳ εἰς τὴν χεῖρα ἀτόμου ἐν ὑπνοβασία διατελοῦντος ἢ καὶ ἐν ἐγρηγόρσει, ἀρκεῖ νὰ εἶνε ἐπιδεκτικὸν εἰς ὑποβολήν, τῷ γεννᾶται ἀμέσως ἢ ἐπιθυμία νὰ ζωγραφίσῃ, ὅπερ καὶ πράττει σχεδιάζον ἐκσυνειδήτως διαφόρους εἰκόνας.

Ἄλλ' ἢ κυρία ὁδὸς πρὸς ὑποβολήν ἐν τῇ ὑπνοβασίᾳ εἶνε ἡ ἀκοή, ὁ δὲ λόγος τοῦ ὑπνωτιστοῦ εἶνε ὁ παντοδύναμος οὕτως εἰπεῖν παράγων ὄλων τῶν φαινομένων τῆς ὑποβολῆς.

Ἄς λάβωμεν δὲ ἐν πρὸς ἐν τὰ διάφορα κέντρα τῶν αἰσθήσεων, κατωτέρων καὶ ἀνωτέρων.

Ὅρασις. Ἐκαστον ἀντικείμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ὑπνωτισμένου δύναται ὁ πειραματιστὴς δι' ἀπλοῦ λόγου νὰ τὸ παραστήσῃ ὅπως θέλῃ ἢ καὶ νὰ τὸ ἐξαφανίσῃ ἐκ τῆς ὁράσεως τοῦ ὑπνοβάτου, λέγων μόνον αὐτῷ ὅτι δὲν ὑπάρχει, μολοντί κεῖται ἐνώπιόν του (suggestion negative).

Τῷ παρουσιάζει λ. χ. ἐν τεμάχιον ξύλου λέγων αὐτῷ ὅτι εἶνε γλύκισμα καὶ τὸ φέρει ὁ ὑπνωτισμένος εἰς τὸ στόμα μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι εἶνε τοιοῦτο.

Τῷ δεικνύει ἀντικείμενόν τι κυανοῦ χρώματος λέγων αὐτῷ ὅτι εἶνε λευκὸν καὶ ὡς τοιοῦτο τὸ βλέπει.

Τῷ ὑποβάλλει νὰ ἴδῃ τι ἀνυπάρχτον ἀντικείμενον καὶ τὸ βλέπει ὡς πραγματικόν.

Τῷ λέγει νὰ μὴ ἴδῃ ποσῶς τὸν δεῖνα ἄνθρωπον ὅστις εἶνε ἐνώπιόν του καὶ ἀδύνατον νὰ τὸν ἴδῃ ὅσον δῆποτε οὗτος καὶ ἂν πιστοποιῇ τὴν παρουσίαν του.

Αἰσθητικότης. Δύναται νὰ τῷ εἴπῃ ὅταν θὰ ἐξυπνήσῃ, θὰ εἶσαι ἀναίσθητος εἰς τὸ δεῖνα μέρος τοῦ σώματός σου ἢ δὲν θὰ αἰσθανθῆς τὸ καύσιμον». Οὕτω καὶ γίνεται.

Ἀκοή. Τῷ λέγει «νὰ ἀκούσῃς μετὰ τόσα λεπτὰ τῆς ὥρας τὸ δεῖνα τεμάχιον μουσικῆς» καὶ μετὰ τὸν ὀρισθέντα χρόνον ἐξυπνίζεται ἐκ τῶν κρότων τῆς μουσικῆς, οὐδ ἀκούει ὡς πραγματικῶς.

Ἀσθή. Δύναται ἐπίσης ὁ ὑπνωτιστὴς νὰ τῷ ὑποβάλλῃ καὶ αἰσθανθῆ τὰς ὠραιότερας ἀνυπάρχτους ὁσμάς.

Γεῦσις. Τῷ δίδει τεμάχιον χάρτου ὡς παστίλιαν καὶ μὴ ἀμφιβάλλετε ὅτι τὸ καταπίνει μὲ πλήρη τὴν αἰσθησιν τῆς ἐξ αὐτῆς γλυκύτητος.

Κατ' ἀνάλογον ὑποβολὴν προσέφεραν πειραματισταὶ εἰς τοὺς ὑπνωτισθέντας ἰδεώδη γεύματα ἐκ πολυτελῶν φαγητῶν καὶ ἔφαγον οἱ δυστυχεῖς μὲ πραγματικὴν αἰσθησιν ἀπολαύσεως.

Κινητικότητα. Θα ἔχει, τῷ λέγει, τὸν βραχίονα ἢ τὴν γλῶσσαν ἢ τὸν πόδα παράλυτον, καὶ ἰδοὺ τὸν τάχιστα παράλελυμένον τελείως. Ἐὰν εἶνε ὁ πούς, ἀδύνατον νὰ βαδίση ἢ εἰάν ἡ γλῶσσα, ἀδύνατον νὰ ἀρθρώσῃ μίαν λέξιν, διὰ χειρονομιῶν δὲ προδίδει τὴν βαθεῖαν ἕνεκα τούτου ἀγωνίαν τοῦ.

Τὰ παραδοξότερα ὅμως φαινόμενα τῆς ὑποβολῆς εἶνε τὰ τῆς φυτικῆς καλουμένης ζωῆς, παραγόμενα ἐπὶ τῶν ἀγγειοκινητικῶν νεύρων.

Καὶ τῷ ὄντι, τί ἐκπληκτικώτερον τοῦ νὰ βλέπῃ τις νὰ παράγεται εἰς τὸν ὑπνωτισμένον ἐκδῶριον μόνον διὰ τοῦ λόγου! Δὲν ἔχει παρὰ νὰ σημειώσῃ ὁ πειραματιστὴς εἰς τι μέρος τοῦ σώματος τοῦ ὑπνοβάτου καὶ νὰ τῷ εἴπῃ «ἐδῶ νὰ παραχθῇ ἐκδῶριον» καὶ μετ' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα ἰδοὺ εἰς τὸ σημειωθὲν μέρος ἐρυθρότης, ἐξόγκωσις καὶ ἀκολούθως φουσαλίδες, ὅλα τ. ἔ. τὰ φαινόμενα πραγματικῶς ἐκδῶριου.

Καὶ ἡ Σχολὴ τῆς Saipétrière καὶ ἡ τῆς Nancy ἀριθμοῦσι τοιαῦτα πειράματα ἀδιαφιλονίκητα.

Ὁ Janet περιγράφει ὅτι παρήγαγε διὰ τῆς ὑποβολῆς πολλάκις σιναπισμούς ἐπὶ διαφόρων γυναικῶν. «Τῇ ὑπέβαλα, λέγει, ἡμέραν τινὰ ὅτι τῇ ἔθεσα εἰς σημειωθὲν μέρος τοῦ σώματός της σιναπισμὸν διηρημένον εἰς 6 τεμάχια. Ἡ ἐρυθρότης τοῦ σιναπισμοῦ παρήχθη τελείως εἰς τὸ σημειωθὲν σχῆμα, ἐπέμεινε μάλιστα καὶ πλεόν τοῦ συνήθους.»

Παρήγγειλα εἰς ἄλλην σιναπισμὸν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ στήθους εἰς σχῆμα S ὅπως τῇ ἀφαιρέσω τὸ νευρικὸν αὐτῆς ἄσθμα. «Ἡ ὑποβολή μου, λέγει, ἐξετελέσθη κατὰ γράμμα· παρήχθη τουτέστιν ὁ σιναπισμὸς ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς εἰς τὸ ὀρισθὲν σχῆμα S καὶ παρήλθε τὸ ἄσθμά της».

Μᾶς συγχωρεῖτε νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα καὶ μίαν σχετικὴν παρατήρησιν ἡμῶν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς περιέργου δυνάμεως τῆς ὑποβολῆς ἐπὶ τοῦ ἀγγειοκινητικοῦ συστήματος οὐχ ἤττον περιέργον.

Ἐθεραπεύομεν πρό τινος πελάτιδα ἡμῶν νευροπαθητικὴν. Ἡμέραν τινὰ καθ' ἣν τὴν ἐπεσκεψθῆμεν, εὔρομεν αὐτὴν παραπνοουμένην, πλὴν ἄλλων ἐνοχλήσεων, δι' ἰσχυρὰ βίγη, φύσεως νευρασθενικῆς. Ἦτο ὠχρότατη καὶ τρέμουσα, τὰ ἄκρα τῆς ψυχρότατα· ἐγνωρίζομεν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ἦτο ὑπνωτισμὸς καὶ ἐκρίναμεν καλὸν τὴν στιγμὴν ἐκείνην νὰ προστρέξωμεν εἰς τὸν ὑπνωτισμὸν πρὸς θεραπείαν τῶν τόσων ἐνοχλήσεων τῆς. Τὴν ὑπνωτίζομεν λοιπὸν αὐτοστιγμῆ καὶ τῇ δίδομεν τὴν ἐξῆς ὑποβολήν· ὅτι εἰς τὴν γωνίαν τοῦ ὤματιοῦ ὑπάρχει θερμάστρα με' ἀνθρακας ἀνημμένους (χωρίς, ἐννοεῖται, νὰ ὑπῆρχε τοιαύτη) πλησίασε λοιπὸν, τῇ ἐπαναλαμβάνομεν, διὰ νὰ θερμανθῆς καὶ θὰ παρέλθουν ἀμέσως τὰ βίγη

σου. Πλησιάζει μὲ πλήρη τὴν πεποίθησιν ὅτι εὐρίσκατο πρό πυρᾶς καὶ μετὰ τινὰς στιγμὰς ἐκφράζει πολλὴν εὐχαρίστησιν ἀνακουφίσεως. «Ἄ. . λέγει, καλὰ ἐκάματε καὶ ἀνάψατε φωτιά. . . ἐθερμάνθηκα. . . ἐθέσατε ὅμως πολλὰ κάρθουνα. . .» Καὶ ἡ φυσιογνωμία τῆς ἐπιστοποῖ τοῦτο: τὴν ὠχρότητα τοῦ δέρματος διεδέχετο ἐρυθρότης, καὶ μετ' ὀλίγην ὥραν θερμὴ καὶ πυρόχρους περιερέετο ὑπὸ ἰδρώτος.

Δὲν ἀντέστημεν εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ παρατείνωμεν τὸ πείραμα μέχρι τοῦ ἐξῆς σημείου: Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς χειρὸς σου, τῇ λέγομεν, ἐπλησίασε πολὺ εἰς τὴν θερμάστραν καὶ αὐτοστιγμῆ σημειοῦμεν ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς ἑνα κύκλον μέχρι περιπυρῆς ἐνὸς ταλήρου. Αὐτὸ τὸ μέρος, τῇ ἐπαναλαμβάνομεν, ἐθερμάνθη περισσότερον· ἅμα αἰσθανθῆς ὅτι σὲ καίει, νὰ ἀπομακρυνθῆς ὀλίγον. Μετὰ παρέλευσιν ἀρκετῆς ὥρας ἐκπληκτοὶ παρητήρησαμεν ὅτι διεγράφετο εἰς τὸ σημειωθὲν μέρος τῆς χειρὸς ἀρχόμενον ἔγκαυμα! Ἐθερμάνθη λοιπὸν, καὶ ἐκάη ἀκόμη, ἄνευ πυρὸς!

Τὸ πείραμα τοῦτο ἔσχεν ὡς συνέπειαν, ἐκτὸς τῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ τὴν κωμικὴν πεποίθησιν ἣν ἔκτοτε ἐμόρφωσε περὶ ἡμῶν ἡ δυστυχὴς γυνὴ ὅτι κατέχομεν μυστηριώδη τινὰ δυνάμιν ἰατρικῆς.

Πλεῖστοι τέλος ἰατροὶ καὶ σήμερον καὶ παλαιότερας ἐποχῆς ἔδωκαν παραδείγματα τῆς τοιαύτης ἐπιρροῆς τῆς σκέψεως ἐπὶ τοῦ σώματος.

Θὰ ἐχρειάζοντο τόμοι ὀλόκληροι διὰ νὰ ἀριθμηθῇ τις τὰς θαυμασίας θεραπειᾶς τῶν ἀγίων καὶ τῶν ἀποστόλων διὰ τῆς δυνάμεως τῆς ὑποβολῆς (Grelety. *Du merveilleux, des miracles et de pèlerinages au point de vue médical* 1876, 38).

Ὁ μαγνητιστὴς δύναται νὰ παραγάγῃ πληγὴν διὰ φαντασιώδους πόνου, ἔλεγεν ὁ Charpignon. (*Physiologie magnétique* 364).

Τὸ αἷμα μιᾶς σικύας ἔπαυε τοῦ νὰ ρέῃ ἢ ἐπανήρχισε νὰ ρέῃ κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ μαγνητιστοῦ (*Journal magnétique* 1852, 446).

Πλεῖστα ἀνάλογα πειράματα ἐτελέσθησαν ὑπὸ τοῦ Focachon ἐν Nancy, τῶν Bourru et Burot ἐν Rochefort καὶ τόσων ἄλλων νεωτέρων.

Εἰς γυναῖκα 22 ἐτῶν ἔγγαμον, ἀλλὰ μὴ ἔχουσαν τέκνα, ὑπνωτισθεῖσαν, ἔδωκε τὴν ἐξῆς ὑποβολὴν ὁ κ. Luys: «ἐκ τῶν μαστῶν σου, τῇ λέγει, νὰ ἐκρεύσῃ γάλα». Καὶ δὲν ἐπῆλθε μὲν τελεία γαλακτορροία, διότι ὁ πειραματιστὴς δὲν παρέτεινε πολὺ τὴν ὑποβολὴν ἐκ φόβου ἐνδεχομένης διαταραχῆς, παρετήρησεν ὅμως μετ' ἐκπληξέως τοῦ τὰ ἐξῆς: Οἱ μαστοὶ τῆς γυναικὸς ἐξωγκώθησαν τὰ μέγιστα, αἱ δὲ ἄμφ' αὐτῶν ἐχρωματίσθησαν, ὑποφαίως μετ' ἐξοιδήσεως τῶν θηλῶν, ἐκ τῶν ὀποίων κατόπιν ἤρχισε νὰ ἐκρέῃ ὑγρὸν ὀρρώδες, ὅπερ ἐκηλίδονε τὸν ὑπενδύτην τῆς γυναικὸς ὡς ἡ ἐξ ἀμύλου κόλλα.

Εἰς ἄλλην, ἔγγυον, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ, ὅστις ἐβράδυνεν ἐξ ἀτονίας τῆς μήτρας, ἀφοῦ τὴν ὑπνώτισεν ἔδωκε τὴν ἐξῆς ὑποβολὴν : «Αἱ συστολαὶ τῆς μήτρας σου νὰ τελῶνται κανονικῶς καὶ μετὰ τῆς δεοῦσῆς φυσιολογικῆς δυνάμεως ὁ τοκετὸς νὰ περαιωθῇ κατὰ φύσιν καὶ ἄνευ ὠδίνων . . . » Φαντάζεσθε ποῖα ἦτο ἡ ἔκπληξις τῆς γυναικός, ἣτις ἐκοιμήθη ἔγγυος καὶ ἐξύπνισεν ὑπὸ τὰς κραυγὰς τοῦ τέκνου τῆς, ὅπερ εἶδεν αἴφνης εἰς τὸ πλεῖρόν τῆς ! Συγκινητικοὶ δὲ γέλωτες ἡμῶν τῶν παρισταμένων πρὸ τοιοῦτου φαινομένου ἐχαιρέτισαν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ νεογνοῦ.

Μνήμη. Καὶ εἰς ταύτην δὲν ὑπολείπεται ἡ ἐπιρροὴ τῆς ὑποβολῆς. «Νὰ μὴ μὲ ἐνθυμηθῆς ἅμα ἐξυπνήσης», λέγει ὁ ὑπνωτιστὴς εἰς τὸν ὑπνοβάτην του· ἀφυπνιζόμενος δ' οὕτως τὸν λησμονεῖ ἐντελῶς. Ἀλλὰ καὶ ψυχικὰ πάθη δύναται νὰ τῷ ἐγχαράξῃ διὰ τῆς ὑποβολῆς, οἷον ἔρωτος, φιλίας, ἔχθρας κλπ. πρὸς τι πρόσωπον· ἐξυπνιζόμενος δὲ ὁ ὑπνωτισμέ- νος εὐρίσκειται αἴφνης φιλικώτατα ἢ ἐχθρικώτατα διατεθειμένος πρὸς τὸ ὑποδειχθὲν πρόσωπον ἢ ἐρωτευμένος πρὸς τὴν δεῖνα νεάνιδα κλπ.

Φρεναπάται (Hallucinations)

Εἰς τὰς διαφόρους ἐξ ὑποβολῆς πλαναισθησίας, ἃς ἀπρηθμῆσαμεν, ἡ φαντασία, ὡς εὐκόλως παρατηρεῖ τις, δὲν μένει ἀμέτοχος τῆς τοιαύτης ἐπιρροῆς.

Θαυμασία εἶνε καὶ εἰς ταύτην ἡ δύναμις τῆς ὑποβολῆς.

Ἐντεῦθεν αἱ δι' αὐτῆς ποικίλαι φρεναπάται καὶ ψευδαισθήσεις, πα- ραγόμεναι εἴτε ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ὑποβολῆς εἴτε αὐτομάτως καὶ κατὰ συνειρμόν· ἦτοι ὑποβάλλει τις εἰς τὸ ἄτομον τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν καὶ ἐκτελεῖ ταύτην μὲ ὅλα τῆς τὰ σχετικὰ συνακόλουθα. Π. χ. ἐὰν εἴπωμεν εἰς τὸ ὑπνωτισμένον ὑποκείμενον ὅτι κρατεῖ εἰς χεῖράς του ἓν πτηνόν, μίαν ἀηδόνα λ. χ., ὄχι μόνον πιστοποιεῖ διὰ τῶν διαφορῶν χειρονομιῶν του ὅτι βλέπει καὶ κρατεῖ ταύτην εἰς χεῖράς του, ἀλλ' ὁσὸν οὕτω σὰς βεβαίῳ ὅτι ἀκούει καὶ τὸ ἄσμα τῆς (Hallucinations complexes).

Τῷ λέγει τις ὅτι εὐρίσκειται εἰς τὸ ἀτμόπλοιοιον ταξειδεύων καὶ ὄχι μόνον ἐμεῖ καὶ ὑποφέρει ἀπὸ τὴν νόσον τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ νομίζει ἀκολούθως ὅτι ἔπεσεν ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ ἰδοῦ τον, κολυμβᾷ μετ' ἀγωνίας ἐπὶ τοῦ πατώματος νομίζων ὅτι εὐρίσκειται ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ἀνεγείρεται ἔπειτα μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἐσώθη ἐξεληθὼν εἰς κάποιαν νῆσον καὶ ῥιγεῖ σφόδρα ἐκ τῆς ψύξεως ἣν ὑπέστη ἐντὸς τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ ναυάγιον ! Ὡραιότατα περιγράφει τοιαῦτα πειράματα ὁ Richet.

«Ἐκαμα, λέγει, τὸ ὑποκείμενον, ἐφ' οὗ ἐπειραματιζόμεν, νὰ ἀνέλθῃ

εἰς ὠραίας ἐκδρομὰς ἐπὶ τῆς σελήνης· τὸ κατεβίβασα ἀκολούθως εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς. . . Μὲ ἤρκει νὰ τῷ δώσω ἐν θέμα ἐπὶ τοῦ ὀποίου συνέ- πλεκε τὰς περιεργότερας φαντασιώδεις πλοκάς.»

Παράδοξοι τροπαὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ὑπνωτισμένου δι' ὑποβολῆς.

Διὰ μόνου τοῦ λόγου ὁ πειραματιστὴς δύναται ἐπίσης νὰ προκαλέσῃ εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ὑπνοβάτου ἀληθεῖς ἀλλαγὰς τῆς προσωπικότητος του. Νὰ καταστήσῃ τοῦτον λ. χ. ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας γέροντα ἢ νὰ τὸν μεταφέρῃ εἰς παρελθούσας περιόδους τοῦ βίου ἤδη λησμονηθείσας κ.τ.τ.

Καὶ ὁ ψυχραιμότερος παρατηρητὴς δὲν δύναται παρὰ νὰ ἐκπλαγῇ τῇ ἀληθείᾳ πρὸ τοιούτων φαινομένων, ὧν περιγράφομεν εὐθὺς ἀμέσως τινὰ ἐκ τῶν περιεργότερων.

Καὶ εἰς ἀρχαιότερους συγγραφεῖς ἀνευρίσκομεν τοιαύτας περιγραφὰς οἷον εἰς τὰ πειράματα τῆς λεγομένης μαγνητικῆς μαγίας (Magie mag- nétique) τοῦ Dupotet, τοῦ ὀποίου ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ἀποσπάσωμεν τὴν ἀκόλουθον περικοπὴν διὰ τὸ περιεργὸν τῆς περιγραφῆς (dans son style ronflant).

«Ἄς πειραθῶμεν, λέγει, εἰς ἓνα νέον ἄνδρα νὰ φέρωμεν ἀπὸ τοῦδε τὴν γερωντικὴν παρακμὴν. Τὸ γῆρας ἃς καταλάβῃ τὸν ζωηρόν καὶ ὀρ- μητικὸν νεανίαν, ἃς παρουσιασθῇ τοῦτο μὲ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα του. Πρέπει τὰ ἔτη νὰ σφραγίσωσι διὰ τῆς σφραγίδος των ἐκεῖνον τὸν ὅποιον ἡ φύσις ἔταξεν εἰς τὸ τέταρτον τῆς περιόδου τοῦ βίου. Πρέπει νὰ γίνῃ ἑκατοντούτης χωρὶς νὰ διανύσῃ τὰ ἔτη . . . Ἴδού τον εἰς τὴν φωνὴν μου, (ἐνταῦθα ἐννοεῖται ὅτι τῷ δίδει τὴν ὑποβολὴν νὰ γηράσῃ). Ἡ βία του κυρτοῦται, τὰ σκέλη του κλονοῦνται, ἡ ὀμίλια του γίνεται ἀσθενής, ἔχασε τὸν ἠχηρὸν τόνον τῆς, αἱ γραμμαὶ τοῦ προσώπου συρρικνοῦνται, ὁ ὀφθαλ- μὸς του χάνει τὴν ζωηρότητά του. Στηρίζεται ἐπὶ τῆς βακτηρίας, ἣτις τῷ ἐδόθη. Δὲν ἔχει πλέον τίποτε ἐκ τοῦ ἄνθους τῆς ἡλικίας. Τὸ λεκτι- κὸν του εἶνε λεκτικὸν γέροντος. Τὸ στόμα του εἶνε χαλινόν. Ἀπὸ τὴν ῥινὰ του στάζει δάκρυ κολλῶδες. Πτύει ὕλας φλεγματώδεις. Γελαῶ σκωπτι- κῶς. Πέρνει τὴν πρέζα του καὶ βαδίζει ἀργὰ μὲ μετρημένα βήματα. Εἶνε τοῦτ' αὐτὸ φύσις γεγηρακυῖα, ἄνθρωπος ἔγγυς τοῦ τάφου. Ἀλλά... τί λέγω ; νομίζει ἑαυτὸν νέον : ῥίπτει βλέμμα ἀρπακτικὸν ἐπὶ τῶν νε- ανίδων καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του φαίνονται ὅτι λέγουσιν : εἶμαι ἀκόμη ἰκανός ! Μάταιον καὶ κομπορρημον γερόντιον ! δὲν δύναμαι νὰ σὲ ἀφήσω εἰς τὴν ἀθῶαν παραφροσύνην σου. Ἐπάνελθε, ἐπάνελθε τάχιστα εἰς τὸ ἔαρ σου. Αὐτὸ τὸ ὅποιον τέρπει τὴν συνεδρίασίν μας μὲ θλίβει εἰς τὴν καρδίαν.

Ζῶσα εἰκὼν τῆς παρακμῆς τοῦ βίου! γεννᾶς μελαγχολικὰς σκέψεις. Καὶ διὰ τὰς στιγμὰς τὰς ὁποίας σοὶ ἀφῆρσα, νεανία, θὰ ἔχω τὸ κρίμά σου.»

Ὁ Janet ὑπνωτίσας γυναῖκα, ἣτις ἔπασχεν ἀναισθησίαν εἰς τὸ ἀριστερόν ἡμιμόριον, τὴν ἐβεβαίωσε διὰ τῆς ὑποβολῆς ὅτι εἶνε ἡλικίας μόνον 10 ἐτῶν καὶ μετεμορφώθη ἢ δυστυχῆς εἰς δεκαετῆς κοράσιον μὲ τὴν ζωρότητα, τὴν φαιρότητα, τὰς κινήσεις, ἃς εἶχεν εἰς τὴν δεκαετῆ ἡλικίαν τῆς· ἐζήτει τὴν κοῦκλάν τῆς νὰ παίξῃ, ἐχόρευεν, ἐκάλει τὰς τότε ὁμηλικὰς τῆς φίλας καὶ ἄλλα πρόσωπα γνωστὰ εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ ὁποῖα ἤδη εἶχε λησμονήσει. Τὸ περιεργότερον ὅμως ὅτι ἐνῶ, ὡς εἴπομεν, ἦτο ἀναισθητικὴ εἰς τὸ ἀριστερόν τῆς μέρος, ἐπανέκτησε τὴν αἰσθησίν τῆς κατὰ τὴν μεταμόρφωσίν τῆς εἰς δεκαετῆ ἡλικίαν, καθ' ἣν δὲν ἦτο ἀναισθητικὴ.

Ὑπνωτίσας ἄλλην, ἣτις ἦτο τυφλὴ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ, τὴν ἐπαναφέρει δι' ὑποβολῆς εἰς ἡλικίαν 7 ἐτῶν· παρατηρεῖ ὅτι εἶναι ἀναισθητικὴ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ. Τὴν μεταφέρει ἀκολούθως εἰς ἡλικίαν 6 ἐτῶν καὶ ἡ τέως τυφλὴ ἀνέκτησε τὸ φῶς τῆς· ἔβλεπε τουτέστι καὶ διὰ τῶν δύο ὀφθαλμῶν!

Παρατηρήθη λοιπὸν κατὰ τὸ πείραμα ὅτι εἰς τὰς διαφόρους ἡλικίας εἰς τὰς ὁποίας τὴν μετέφερε παρουσιάζοντο καὶ αἱ διάφοροι φάσεις τῆς προϊούσης ὑστερικῆς τυφλώσεώς τῆς καὶ τὰς ὁποίας αὕτη ποσῶς δὲν ἐνθυμεῖτο.

Καταλήγομεν τέλος μὲ τὸ ἀκόλουθον οὐχ ἦττον χαρακτηριστικόν, ἐνέχον δὲ καὶ ἀρκετὴν δόσιν ἀστείότητος.

Ὑπνωτίζει ἐτέραν γυναῖκα εἰς ἣν λέγει ὅτι δὲν εἴμεθα εἰς τὸ ἔτος 1888 ἀλλ' εἰς τὸ 1886, κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον. Ὁ πειραματιστὴς ἔγεινεν ἐνταῦθα μάρτυς ἀπροσδοκῆτου φαινομένου, τοῦ ἑξῆς:

Ἡ γυνὴ ἀρχίζει νὰ στενάξῃ, παραπονεῖται ὅτι εἶνε βεβαρυμένη καὶ δὲν δύναται νὰ βαδίσῃ. α"Ε λοιπὸν, τί ἔχεις; τὴν ἐρωτᾷ. "ὦ, τίποτε, ἀλλὰ . . . εἰς τὴν κατάστασιν ποῦ εὐρίσκομαι . . . ζεύρετε . . . Ποῖαν κατάστασιν; Διὰ μιᾶς χειρονομίας τῷ δεικνύει τότε τὴν κοιλίαν τῆς, ἣτις αἰφνης ἐξωγκώθη πραγματικῶς καὶ ἦτο τεταμένη συνεπιεῖα ὑστερικοῦ τυμπανίτου. Τί εἶχε συμβῆ; Ὁ πειραματιστὴς τὴν εἶχεν ἐπαναφέρει ἐν ἀγνοίᾳ του καὶ κατὰ σύμπτωσιν εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν αὕτη ἦτο ἐγκυος. Ἐπανελοῦσα λοιπὸν διὰ τῆς ὑποβολῆς εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπανέκτησεν ὅλας τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς καταστάσεις, ἃς εἶχε τότε, ἐν αἷς καὶ τὴν ἐξόγκωσιν τῆς κοιλίας καὶ λοιπὴν εἰκόνα μιᾶς ἐγκύου!

Τόσῳ παράδοξα φαινόμενα, ὑπερβαίνοντα ἐκ πρώτης ἀπόψεως τὸν κύκλον τοῦ θετικισμοῦ, δικαίως ἐμβάλλουσιν εἰς σκέψεις πάντα ἐπιστη-

μονικὸν νοῦν καὶ γεννῶσιν ἀναγκάως τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐξηγήσεως τούτων.

Περὶ τούτου θὰ προσπαθῶμεν, τὸ ἐφ' ἡμῖν, νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς προσεχῆς φύλλον, ὅπου καὶ θὰ ἀπαντήσωμεν καὶ εἰς τινὰς ἐρωτήσεις ἃς ἀξιότιμοι κύριοι εὐηρεστήθησαν νὰ ἀπευθύνωσιν ἡμῖν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐξ εὐγενοῦς περιεργείας.

N. Καλλικούνης, ἰατρός.

Ο ΜΕΓΑΣ ΥΠΕΡΣΙΒΗΡΙΑΚΟΣ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΣ

Μετὰ τὴν μεγάλην ἐπιχείρησιν τοῦ στρατηγοῦ Ἀνενκῶφ, ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ, ἣτις κατέπληξε τὴν ὑφήλιον, ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος ἀσχολεῖται ἤδη περὶ μεγαλειτέρου ἔργου, περὶ τοῦ σχεδίου δηλονότι τοῦ Ῥωσικοῦ Ἐθνικοῦ ἐπὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐκτενεστεροῦ καὶ μεγαλειτέρου ἐν τῷ κόσμῳ σιδηροδρόμου. Ὁ σιδηροδρόμος οὗτος πρόκειται νὰ διασχίσῃ τὴν Ἀσίαν ὀλόκληρον καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν Ὀκεανόν, συνδέων οὕτω τὸ Σινικὸν σύμπλεγμα πρὸς τὸ Εὐρωπαϊκόν. Οὕτω δ' ἡ Σιβηρία, ὅπως αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι, θ' ἀπολαύσῃ τὸν μέγαν ὑπερσιβηρικὸν σιδηροδρόμον τῆς.

Ἴνα σχηματίσῃ τις ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, δεόν νὰ ἀναπολήσῃ εἰς τὴν μνήμην ὅτι ἡ Ῥωσσία σήμερον εἶνε τὸ εὐρύτερον ἐν τῷ κόσμῳ κράτος, ὅτι κατέχει τὸ ἐν ἕκτον μέρος τῶν γνωστῶν ἡπείρων καὶ ὅτι ἡ ἐπιφάνειά τῆς ἐξισοῦται μὲ τὸ ἡμισυ τῆς σελήνης.

Ὁ περιηγητὴς, ὁ εἰσερχόμενος εἰς Ῥωσίαν ἐκ τῶν γερμανικῶν συνόρων καὶ θέλων νὰ διασχίσῃ τὴν ἀπέραντον ταύτην χώραν, θὰ ὑποχρεοῦται νὰ διατρέξῃ σιδηροδρομικῶς 6,000 λεύγας, ἵνα ἀφίχθῃ εἰς τὰς σιβηρικὰς ὄχθας τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὀκεανοῦ. Ἡ διαφορὰ τοῦ χρόνου, μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων τῆς ἐκτεταμένης ταύτης αὐτοκρατορίας, ὑπερβαίνει τὰς δώδεκα ὥρας, δηλαδή ὁ ἥλιος δὲν δύει ἐν Ῥωσίᾳ, διότι καθ' ὃν χρόνον ἐξαφανίζεται πρὸς δυσμὰς, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀνατέλλει πρὸς ἀνατολάς· ὅτε οἱ κώδωνες ἀγγέλλουσι τὴν μεσημβρίαν ἐν τῷ Εἰρηνικῷ Ὀκεανῷ, ἐν Πολωνίᾳ ἔχουσι μεσονύκτιον.

Ἡ Σιβηρία, αὕτη καθ' ἑαυτήν, ἔχει ἕκτασιν ὑπερβαίνουσαν κατὰ τὸ ἐν τέταρτον ἐκείνην τῆς Εὐρώπης ὀλοκλήρου, αἱ δ' ἀποστάσεις ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος εἰσι συνεπῶς παμμέγιστα. Οὕτως ὑπολογίζουσιν ὅτι ἀπὸ τῆς θέσεως Τζούμεν, τοῦ ἐνός ἄκρου, μέχρι τῆς πόλεως

Βλαδιβοστόκ, τοῦ ἐτέρου ἄκρου, ἢ ἀπόστασις ὑπερβαίνει τὰς 6,400 χιλιομέτρων. Ὡστε ἡ γραμμὴ αὕτη ἔσεται ἡ ἐκτενεστέρα ἀπάσων τῶν γνωστῶν ὡς παμμεγίστων ἤδη ἀμερικανικῶν γραμμῶν. Καὶ πράγματι ἐκεῖνη τοῦ Καναδά, ἐγκαινισθεῖσα κατὰ τὸ 1884, δὲν ἔχει μεγαλειτέραν ἔκτασιν τῶν 5,071 χιλιομέτρων, ἢ ἑτέρα τοῦ Βορείου Εἰρηνικοῦ πλέον τῶν 5,293 καὶ ἡ ἄλλη τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ Εἰρηνικοῦ πλέον τῶν 5,631.

Τὸ γιγάντειον τοῦτο ἔργον μελετηθὲν ἤδη, δὲν παρουσιάζει μεγάλας δυσκολίας καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' οἱ μεγάλοι ποταμοί, ὡς ὁ Τοβώλ, ὁ Ὄβ, ὁ Τώμ, ὁ Γενισαί, ὁ Ἴρτύσχ κτλ., οὓς ὁ σιδηρόδρομος οὗτος πρόκειται νὰ ὑπερπηδήσῃ, θὰ ὑποχρεώσωσι τὴν μέλλουσαν ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκτέλεσιν ἐταιρίαν νὰ κατασκευάσῃ γεφύρας, ὧν ἡ δαπάνη ἔσεται μυθώδης. Διὰ τοῦτο σκέπτονται νὰ ναυπηγήσωσιν ἀτμόπλοια ταχύτατα, ἅτινα κατὰ τὸ θέρος θὰ μεταφέρωσι τοὺς ἐπιβάτας καὶ τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν παραποταμίαν ὄχθην. Κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα θὰ ἔχουσι κινητὰς σιδηρὰς βάρδους, αἷς θὰ τοποθετῶσιν ἐπὶ τῶν πάγων, ἵνα ἐπ' αὐτῶν διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος. Τὸ σχέδιον μάλιστα τοῦτο σκέπτονται νὰ θέσωσιν εἰς ἐνέργειαν καὶ διὰ τὴν μεγάλην λίμνην Βαϊκάλ, ἧς τὸ πλάτος ὑπερβαίνει τὰ 200 χιλιόμετρα καὶ τὴν ὅποιαν ὁ μέγας οὗτος σιδηρόδρομος ὀφείλει νὰ διασχίσῃ.

Δυσχερῆς θεωρεῖται ὁ ὑπολογισμὸς τῶν δαπανῶν τῆς κατασκευῆς τῆς σιδηροδρομικῆς ταύτης κολοσσαίας γραμμῆς, καὶ διὰ τοῦτο τὸ μὲν Ῥωσικὸν Ὑπουργεῖον τῶν Δημοσίων Ἔργων προϋπολογίζει τετρακόσια ὀγδοήκοντα ἑκατομμύρια διὰ τὴν ὅλην ἐπιχείρησιν καὶ χρονικὸν διάστημα 30 ἐτῶν, ὁ δὲ στρατηγὸς Ἀνεγκῶφ ζητεῖ τριακόσια ἑκατομμύρια καὶ προθεσμίαν 4 ἐτῶν. Ὡς φαίνεται, αἱ τελευταῖαι προτάσεις γίνονται ἀποδεχταὶ καὶ ὑπὲρ τούτων ἐτάχθησαν ἤδη τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἐκεῖνο τῶν Οἰκονομικῶν.

Ἐκαστος ἐννοεῖ τὸ συμφέρον ὅπερ ἔχει ἡ Ῥωσσία ὅπως ἐπισπευσθῇ ἢ ἀποπεράτωσις τοῦ ἔργου, διότι πρῶτον μὲν τὰ ὑποχρεωθῆσόμενα ἐν τῷ ἔργῳ μεγάλα κεφάλαια θὰ δώσωσι ταχέως τόκους καὶ δεύτερον τὸ πολυπληθὲς προσωπικὸν τῆς διευθύνσεως τῆς ἐπιχειρήσεως κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀντὶ ν' ἀνταμειφθῇ ἐπὶ τριακονταετίαν, θ' ἐργασθῇ ἐπὶ τετραετίαν μόνον, ἢ δ' ἐκ τούτου καὶ μόνου ὠφέλεια ἔσεται τὰ μάλα σημαντικῇ. Ὑπάρχει μάλιστα μέγας ἀριθμὸς προσώπων σημαίνοντων ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἀρμολίων ἐν Ῥωσσίᾳ, οἵτινες ἔχουσι μεγάλην πεποιθήσιν εἰς τὸν στρατηγὸν Ἀνεγκῶφ, καθότι ἔχουσι πρόσφατον ἀκόμη τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἑτέρας οὐχ ἤττον μεγάλης σιδηροδρομικῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ Κασπιακοῦ σιδηροδρόμου, ἧτις ἀπεπερατώθη, κατὰ τὰ ὑποσχεθέντα, ἐντὸς

τῶν συμφωνηθεισῶν προθεσμιῶν. Ὁ στρατηγὸς ἄλλως τε οὗτος ἐργάζεται μεθοδικώτατα. Χρησιμοποιεῖ ἐν τοῖς παραπλησίοις ἔργοις τοὺς στρατιώτας, τοὺς φυλακισμένους καὶ τοὺς ἐξορίστους. Κατασκευάζει κατόπιν μόνον τοὺς ἀπολύτως ἀναγκαίους σταθμούς, τὴν πολυτέλειαν δὲν θεωρεῖ ἀναπόφευκτον, περιορίζεται μάλιστα εἰς τὸ ἀνάγκαιον καὶ μόνον.

Οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν ἐκ περιεργείας θὰ θελήσωσι βεβαίως νὰ μάθωσι τὰς πιθαγὰς εἰσπράξεις τῆς μεγίστης ταύτης τῶν σιδηροδρομικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἰσῶς θὰ ἦτο παρακεκινδυνευμένον νὰ τολμήσῃ τις νὰ ἐρευνησῇ τὰ τοῦ ἐπακριβοῦς προσδιορισμοῦ τῶν εἰσπράξεων, οὐχ ἤττον λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ἀπ' ἐνὸς μὲν ὅτι θὰ τεθῶσι τὰ μεγάλα Ῥωσικὰ κέντρα εἰς ἄμεσον καὶ ταχεῖαν συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὀκεανοῦ, ἀπ' ἐτέρου δ' ὅτι ἡ Ῥωσσία γίνεται διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τούτου τὸ μοναδικὸν ταχὺ ἐνωτικὸν σημεῖον τοῦ ἐμπορίου τῆς ἄκρας Ἀνατολῆς μετὰ τῆς Εὐρώπης καὶ ὅτι ἡ Σινική, ἡ Ἰαπωνία καὶ τόσαι ἄλλαι ἀνατολικαὶ χῶραι θὰ προτιμῶσι τὴν γραμμὴν ταύτην τῆς ὑφισταμένης διὰ θαλάσσης, ἀγεται εἰς τὸ νὰ δεχθῇ ὅτι τὸ 4 % ἔσεται εἰσόδημα ἐξησφαλισμένον διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ ὑποχρεώσωσι τὰ ἴδια κεφάλαια ἐν τῇ ἐπιχειρήσει.

Ἡ ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἀπόστασις τῆς Σαγγαῖ εἶναι ἤδη 44 ἡμερῶν διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Σουέζ καὶ 34 διὰ τοῦ Κασπιακοῦ σιδηροδρόμου. Διὰ τοῦ Σιβηριακοῦ ὁμως ἐλαττωθήσεται εἰς 24 ἡμέρας μόνον καὶ ἡ διαφορὰ αὕτη θεωρεῖται σημαντικῇ ὅπως δοθῇ πᾶσα προτίμησις εἰς τὴν νέαν ταύτην οἰκονομικὴν τοῦ χρόνου γραμμὴν.

Τὰ σπουδαιότερα μάλιστα προϊόντα τῆς ἄκρας Ἀνατολῆς, ἦτοι ἡ μέταξα καὶ τὸ τέιον, ὑπάρχει βεβαιότης ὅτι θὰ μεταφερθῶσιν εἰς Εὐρώπην διὰ τοῦ νέου τούτου σιδηροδρόμου. Ὡς δὲ γνωστὸν ἴσως, ἡ ἐξαγωγή τῶν εἰδῶν τούτων ἀνέρχεται εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια φράγκων κατ' ἔτος. Οὕτω κατὰ τὴν Γερικὴν Ἐπιθεώρησιν τῶν Τελωνείων τοῦ 1890, ἐξήχθησαν ἐκ τῆς Σινικῆς μόνον

Τεῖα	ἀξίας πλέον τῶν	162,000,000	φράγκων
Μέταξα	» » »	185,000,000	»
Ζάκχαρον	» » »	18,000,000	»
Διάφορα		175,000,000	»
	Ἐν συνόλῳ	540,000,000	»

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν οἰκονομικῶν ὠφελειῶν τούτων, αἰτινές εἰσιν ἀναμφισβήτητοι, καὶ αἱ ἠθικαὶ ὠφέλεια ἔσονται πολυσήμαντοι. Ἐλπίς βεβαία ὑπάρχει ὅτι διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τούτου οἱ Ἀσιατικοὶ λαοὶ θ' ἀνεγερθῶσι ταχέως τοῦ ληθάργου, εἰς δὲ εὐρίσκονται βεβυθισμένοι ἔτι καὶ σήμερον, ὁ δὲ πολιτισμὸς θὰ δυναθῇ νὰ διεισδύσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄχρι τοῦδε

ἀπροσίτους αὐτῷ τόπους τούτους. Ὡσαύτως διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τούτου θὰ γνωσθῶσι κάλλιστα αἱ χῶραι, αἵτινες πολὺ ἀπέχουσι τοῦ νὰ θεωρῶνται ἤδη καλῶς ἐξηρευνημένοι καὶ θὰ συνδεθῶσι σχέσεις μετὰ λαῶν, τέως ἀγνώστων τῇ Εὐρώπῃ. Ἐκτὸς τούτου θὰ προστεθῶσιν ἄπειροι ἐκτάσεις εἰς τὴν προωδευμένην εὐρωπαϊκὴν ἐκμετάλλευσιν, αἵτινες Κύριος οἶδεν εἰς ποῖον σημεῖον παντελοῦς ἐγκαταλείψεως εὐρίσκονται νῦν. Οὕτω δὲ ἡ ἀχανὴς Σιθηρικὴ χῶρα, κατοικουμένη ἤδη παρὰ 5 μόνον ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, ἐνῶ ἡ ἐπιφάνειά της ὑπερβαίνει τὰ 10 ἑκατομμύρια τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, θὰ ἴδῃ αὐξανόμενον τὸν πληθυσμὸν της καὶ ἐκμεταλλεούμενον τὸν πλοῦτόν της.

Τὰς οὐκ ὀλίγον ἐνδιαφερούσας πληροφορίες ταύτας ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ δημοσιεύσωμεν ἐν τῇ *Παρθασῶ*, νομίζοντες ὅτι παρέχομεν εὐχάριστον καὶ ὠφέλιμον ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς ἡμετέρους.

Ε. Ἐμπειρικός.

Η ΣΑΤΥΡΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΟΥΡΗΣ

(Σημειώσεις ἐκ τοῦ περιθωρίου τοῦ «Φασουλῆ Φιλοσόφου»)

Εὐρίσκα μεγίστην τέρψιν νὰ ῥίπτω ἐπὶ τοῦ περιθωρίου τῶν καλῶν βιβλίων σκέψεις, ιδέας, φράσεις ἀτελεῖς, διὰ τοὺς ἄλλους μὲν ἄνευ τινὸς ἐννοίας, ἀραβουργήματα, κεντήματα ἄκομψα πολυτελοῦς ὑφάσματος, δι' ἐμὲ ὅμως προσφιλεῖς ἀναμνήσεις, εὐτυχεῖς νοεράς συναντήσεις, στιγμιαίας πνευματικᾶς μετὰ τοῦ συγγραφέως διαλέξεις.

Γνωρίζετε τὸν γερμανὸν Μάξ Νόρδαου; Ἀνέγνωτε τὰ «κατὰ συνθήκην ψεύδη του», τὸ σπιθηροβόλον ἐκεῖνο βιβλίον, τὸ ὅποιον ἐν Γερμανίᾳ θεωρεῖται ὡς τὸ μεγαλειότερον φιλολογικὸν γεγονός της τελευταίας δεκαετίας; Εἶδετε πῶς, κατὰ τὸν εὐφυέστατον συγγραφέα, ἢ πολιτικὴ, ἢ μοναρχία, τὸ κεφάλαιον, ὁ ἔρωσ, ὁ γάμος, ὅλα, ὅλα, εἶνε ἐκ συνθήκης ψεύδη της πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος;

Ὁ Σουρῆς εἶνε ὁ ἑμμετρος Μάξ Νόρδαου της Ἑλλάδος, ὁ δὲ Φασουλῆς Φιλόσοφος προῶριστα νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦ πνευματόδου Γερμανοῦ.

Κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, ὁ Νόρδαου καὶ ὁ Σουρῆς, εἶνε οἱ ἀληθέστεροι φιλόσοφοι ἐξ ὅλων τῶν συγχρόνων. Δὲν μὲ ἀρέσκει οὔτε ὁ

ἄγγλος Σπένσερ μὲ τὸν ἄκρον ποζιτιβισμόν του, οὔτε ὁ Γερμανὸς Χάρτμαν μὲ τὸν μαῦρον πεσιμισμόν του, οὔτε ὁ Βούνδτ μὲ τὸν ὠμόν *ρατουραλισμόν* του.

Οὐδεὶς ἐκ τῶν τριῶν λέγει τὴν ἀλήθειαν καὶ φιλοσοφία ἄνευ ἀληθείας, ἔρρητῶ. Ὁ Νόρδαου καὶ ὁ Σουρῆς εὗρον τὴν ἀλήθειαν. . . εἰς τὸ ψεῦδος. Πόσον μὲ τέρπει ἡ ἀληθὴς μετριοφροσύνη τοῦ τελευταίου εἰπόντος:

Τὶ δύναμις ἐνήργησε καὶ διεπλάσθ' ἡ σφαῖρα;
ὁ ἓνας εἶπε τῇ φωτιᾷ κι' ὁ ἄλλος τὸν ἀέρα
κι' ὁ τρίτος μόνον τὸ νερὸ
'Ἄλλ' ὁ σοφὸς Ἐμπεδοκλῆς ἐδέχθη καὶ τὰ τρία
καὶ τέλος πάντων ἔγινε μεγάλη φασαρία
σ' ἐκεῖνον τὸν παλῆθ' καιρὸ.
Καθένας ἦτο βέβαιος πῶς ἦρε τὸ σωστὸ
καὶ καθὲ τόσο ἄλλαξαν τοῦ κόσμου τὸν Χριστὸ
μὲ χίλια δυὸ μπερδέματα. . .
ἀλλὰ ἐδιάβασα κι' ἐγὼ αὐτὰ τὰ κολοκύθια,
κ' εἰς ἓνα κι' ἄλλο σύστημα εὗρηκα μιὰν ἀλήθειαν,
πῶς ὅλα εἶνε ψέμματα.

* *

*

Ὁ Σουρῆς πλειότερον παντὸς ἄλλου ἀνέγνωσε καὶ κατενόησε τὸ ἐξοχώτερον ποίημα τοῦ αἰῶνος, τὸν Φαῦστον, καὶ ἰδίως τὸν πλήρη ἀληθείας στίχον ἐκεῖνον τοῦ μονολόγου:

Σοφὸς δὲ εἶμαι τόνον ὡς καὶ πρότερον
καὶ ἀπὸ τοῦ σφωτάτου τούτου στίχου ὡς ἀπὸ χρυσοῦ καρφίου ἐξήρτησεν ὅλον τὸ φιλοσοφικὸν του σύστημα ἐν τῇ «Φασουλῆ φιλοσόφου του». Ἐν οἶδεν, ὅτι οὐδὲν οἶδεν, ἰδοὺ τὸ ἄσμα τῶν ἁσμάτων της φιλοσοφίας του.

* *

*

Ὅτι ὁ Σπινόζας, ὁ Σοπενχάουερ καὶ ὁ Χάρτμαν ἀνέπτυξαν διὰ πολλῶν τόμων, ὁ μὲν πρῶτος διὰ της Ἠθικῆς του, ὁ δὲ δεύτερος διὰ της φιλοσοφίας του, καὶ ὁ τρίτος διὰ τῶν «Φιλοσοφικῶν ζητημάτων τοῦ παρόντος», περὶ τῶν ἀπαισιοδόξων θεωριῶν των, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκων τις νομίζει ὅτι ἀναπνέει αὔραν νεκροταφείου, νομίζω ὅτι συνοψίζονται κάλλιστα εἰς τοὺς τέσσαρας αὐτοὺς στίχους:

Ἄνθρωπος εἶμαι φύσεως πετώσης καὶ πεζῆς,
Ἡράκλειτος φιλόσοφος καὶ δημοστογράφος,
κι' ὅταν κανένας μέρωτᾶ «σᾶρέσει, βρέ, νὰ ζῆς;»
τοῦ ἄπαντῶ «τρομάρα μας, ἂν ἔλειπε κι' ὁ τάφος».

* *

Ὁ Σουρῆς πρὸ της ἐκδόσεως τοῦ «Φασουλῆ Φιλοσόφου» δὲν εἶχε τό-

σον φωτεινήν φιλολογικὴν φυσιογνωμίαν, ὅπως σήμερον. Εἰς τὰς διακοσίας χιλιάδας στίχους του ἔβλεπες τὸν παρατηρητικὸν δημοσιογράφον τὸν εὐφυᾶ χρονολόγον, τὸν φροντίζοντα νὰ ζήσῃ ἐφημέριος, νὰ σκορπίσῃ εἰς τὰ πτερόεντα φύλλα τοῦ «Ῥωμηοῦ» τὸ ἀττικὸν μέθυ καὶ τὴν ἀστικὴν θυμηθῆναι, καὶ ἀμεριμνοῦντα περὶ τῆς Δόξης, εἰς τὴν ὅποιαν ὄλοι οἱ ἀληθεῖς ποιηταὶ ἀποβλέπουσιν. Ἄλλ' ἐνεπνεύσθη τὸν «Φασουλὴν Φιλοσόφον» καὶ ἐν ᾧ πρότερον τὸν περιέμενε τὸ χάος τῆς Νιρβάνας τοῦ Βούδδα, ἦν τόσον ἐξόχως ἐξύμνησεν, ἥδη τῷ ἀνοίγονται τὰ ὀλύμπια δώματα τῆς ἀθανασίας, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ συμπαρακαθῆσθαι μετὰ τῆς σεμνῆς χορείας τῶν ἀληθῶν ποιητῶν τῆς ἀνθρωπότητος.

*

*

Ὅσοι ἔγραψαν μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ «Φασουλῆ Φιλοσόφου» λίαν εὐφυῶς ἐξῆρον τὰ φωτεινότερα σημεῖα τοῦ ἔργου, ἢ ὥστε νὰ ναναγκασθῶ νὰ ἐπαναλάβω τὰς διὰς ἐπ' αὐτῶν κρίσεις. Δὲν συμφωνῶ ἐν τούτοις μετὰ τινος ἐξ αὐτῶν, ὅστις ἐσφάλῃ κακίστας μέρη τινὰ τοῦ «Φασουλῆ Φιλοσόφου», ὡς μὴ φέροντα δῆθεν φύλλον συκῆς. Τὸ ἀρχαϊκὸν κάλλος δὲν στέργει τοιαύτας ἀμφιέσεις. Ἡ Ἀφροδίτη τοῦ Κανόβα, καίτοι ἀποκρύπτουσα τὴν γυμνότητά της διὰ τῆς χειρὸς της, κινεῖ περισσότερον εἰς πειρασμὸν ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτην τοῦ Πραξιτέλου, ἥτις μεθ' ὅλην τὴν ἀδαμιαίαν περιβολὴν της, σὲ μεταρσιῶ εἰς τὰς ἰδανικὰς σφαῖρας τῆς σκέψεως. Μάρτυρες οἱ ἄγγλοι περιηγηταί, οἵτινες συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν φυλάκων τοῦ Μουσείου τῆς Φλωρεντίας παίζοντες ρόλον φλογερῶν Πυγμαλιῶνων ἐνώπιον τῆς πρώτης. Ἄλλως τε πότε ἔθεσαν οἱ προπάτορές μας τὸ φύλλον τῆς συκῆς; Μετὰ τὴν ἀμαρτίαν, μετὰ τὴν αἰσχύνην.

*

*

Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διέφυγε τὴν δξυδέρκειαν τῶν κριτῶν τοῦ «Φασουλῆ Φιλοσόφου» εἶνε ἡ Σάτυρα, ἡ ἀληθῆς Σάτυρα, ἥτις ἐξέρχεται πάνοπλος ἐκ τοῦ ἔργου τούτου, καὶ ἥτις δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὰ προγενέστερα ἔργα τοῦ Σουρῆ, ἐκτὸς ὀλίγων στίχων τοῦ «Δὸν Ζουάν» του. Ὅχι! δὲν ἦτο Σάτυρα τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο ἐκ στίχων οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἡ γόνιμος τοῦ ποιητοῦ μας Μοῦσα ἤγειρεν ἀπὸ εἰκοσαετίας. Ἦτο ἡ θεὰ τῆς Φαιδρότητος, ἡ κρατοῦσα εἰς τὴν μίαν χεῖρα πλαγγόνα ἐρυθρόσκουπον μετὰ κωδωνίσκων καὶ διὰ τῆς ἄλλης τὰ ξύλινα ἀνδρείκελα τοῦ Φασουλῆ καὶ τοῦ Περιλλέτου. Ἦτο ἡ ἄχολος τοῦ Γέλωτος Μοῦσα, ἡ φοροῦσα προσωπίδα καὶ φαίνουσα μὲ στίχους καὶ ἄνθη ἐκείνους, ἐνώπιον τῶν ὁποίων παρήλαυσε τὸ πτερωτὸν ἄρμα του. Ἦτο ἡ γελωτοποιήσις, ἡ φάρσα, ἡ bouffonnerie. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἡ Σάτυρα ἡ κρα-

τοῦσα τὴν μάστιγα τοῦ Ἀρχιλόγου, τὴν λόγχην τοῦ Ίουβενάλη καὶ τὸ βούνευρον τοῦ Βοαλώ.

Διὰ τοῦ «Φασουλῆ Φιλοσόφου» ὁ Σουρῆς ἐγένετο ἀληθῆς σατυρικὸς ποιητής, ὅστις

ridendo castigat mores.

ὅστις διὰ τῶν αἵματηρῶν μαστιγώσεων του καὶ τῶν μεστῶν ἀγανακτήσεων κραυγῶν του ἀνεγείρει ἐκ τοῦ ληθάργου καὶ τὴν μᾶλλον πεπωρωμένην καρδίαν. Ἄν ὁ Σούτσος καὶ ὁ Καρύδης ἐκαυτηρίασαν πληγὰς τινὰς ἐθνικὰς, ἰδίως πολιτικὰς παρεκτροπὰς, ἀλλ' ὁ Σουρῆς ὑψοῦται ἄνω τῆς συνήθους σφαῖρας τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ἔθνους, καὶ γίνεται παγκόσμιος. Ἡ κατὰ τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν γυναικῶν σάτυραί του (ἀριθ. 32, 33, 38 καὶ 41) καθὼς καὶ ἡ παρῶδα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (ἀριθ. 44) εἶνε ἀριστουργήματα σατυρικῆς ποιήσεως, πλήρη ὀργῆς καὶ μίσους, ἀναμιμνήσκοντα τὸν μέγαν λατῖνον ποιητὴν.

*

*

Ὅτι πρὸ δεκαετίας ἀστείευόμενος ἴσως δημοσιογράφος φίλος του ἔλεγε περὶ τοῦ Σουρῆ, ὅτι εἶνε ὁ Καρδούτσος τῆς Ἑλλάδος, τότε μὲν ἦτο πρόωρος ἀστείότης, τὴν σήμερον δὲμος ἐγένετο πραγματικότης. Καὶ οἱ δύο ἔχουσι γενναίαν τὴν πτῆσιν, γενικωτέραν τὴν ἐμπνευσιν. Οὔτε ὁ εἰς ἀνήκει εἰς τὴν Ἰταλίαν οὔτε ὁ ἄλλος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀμφότεροι ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ Καρδούτσος γράφει στίχους περὶ Ἑλλάδος, οὓς ἤθελον φθονῆσαι ὅλη ἡ χορεία τῶν ἐθνικῶν ποιητῶν της. Ὁ Σουρῆς ἐξυμνεῖ τὸν Βούδδαν ὡς ἐμπνευσμένος τις ἀρχιβραχμάν, ἀπὸ τῶν ἀδύτων τῆς παγῶδας του:

Ἐκεῖ ἄς ἀναπαύεται πᾶς μάρτυς καὶ πᾶς ἥρωας,
γευθεὶς σοφίας μάννα...

δὲν εἶνε ἀμοιβὴ παντὸς καὶ τοῦ τυχόντος κληῖρος
τοῦ Βούδδα ἢ Νιρβάνα.

Χρυσοῦς ὀρθοῦται ἴσθον Ναδὸν ἐκεῖνον τῆς σιγῆς
ὁ τρίπους τῆς Πυθίας,

καὶ δὲν εἰσέρχεται ποτὲ χειρῶναξ ἐναγῆς
κι' ἐχθρὸς τῆς Ἀληθείας.

Ἐκεῖ φωτίζει τὴν πυκνὴν τοῦ Μηδενὸς σκοτίαν
φῶς ἀληθῶν θαυμάτων,
καὶ βλέπομεν ἀθάνατον τὴν ἀριστοκρατίαν,
τῶν εὐγενῶν πνευμάτων.

*

*

Γνωρίζω, ποιητά μου, ὅτι θάγανακτῆσης ἐκ μετριοφροσύνης ἐναντίον τοῦ φίλου σου, ὅστις χαράσσει ἐξ ἀληθοῦς ἐνθουσιασμοῦ τὰς γραμμὰς ταύτας, καὶ θὰ κραυγάζῃ: «Οὐφ! τί θυμιατῆρι!» καὶ ἴσως ἴσως ἐκστομίσῃς ἐναντίον μου καμμίαν ἀπὸ ἐκείνας τὰς προσφιλεῖς σου λέξεις ἐκ τοῦ πλουσίου λεξικοῦ σου. Ἄλλ' ἀδιάφορον. Θεωρῶ καθήκον μου νὰ συλλέξω ἐκ τοῦ περιθωρίου τοῦ «Φασουλῆ Φιλοσόφου» ὅλας τὰς σκέψεις, ἃς μοὶ διηγείρην ἢ ἀνάγνωσις καὶ νὰ τὰς βίβω ἀτημελήτους, ἀψιμυθιώτους, ἄνευ ἀξιώσεως, ἐπὶ τοῦ χάρτου, ὡς ἐμπνεύσεις μᾶλλον παρὰ ὡς κρίσεις ἐπὶ τοῦ ἔργου σου. Ἄν δὲ ἀπομακρύνωμαι ἐνλοτε ἀπὸ τοῦ ἔργου διὰ νὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ ποιητοῦ, τοῦτο πράττω, διότι φρονῶ, ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ γράψῃ τις περὶ ἔργου τινὸς καὶ μάλιστα ποιητικοῦ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ καὶ τὸν ποιητὴν. Λοιπὸν παῦσε νὰ γκρινιάζῃς διὰ τοὺς δικαίους ἐπαίνους καὶ ἄκουε ἀπαθῶς τὰ ἐλαττώματά σου.

* *

Ἐλαττώματα! καὶ τίς δὲν ἔχει; Μήπως ὁ Ὀμηρος καὶ ὁ Σαίξπηρ δὲν γέμουσι τοιούτων; Εἶνε δυνατόν νὰ εἶνέ τις ἀληθῆς ποιητὴς χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐλλείψεις εἴτε ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, εἴτε ἐκ τῆς διεγερσιμότητος τῆς νευροπαθοῦς φύσεώς του;

Ὁ Σουρῆς εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν μαμμόθρεπτον τέκνον τοῦ ἀπτικοῦ ἡλίου. Ἐγείρεται ὅπως ἐκεῖνος ἐνλοτε μὲ νέφη ὀμίχλης καὶ κατακλίνεται ἐν μέσῳ ἀπλέτου σελαγισμοῦ. Λατρεύει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πυρπολεῖ καὶ πυρπολεῖ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λατρεύει. Ἀνεγείρει βωμοὺς εἰς τὸν Ἑρωτα σήμερον, ὅπως τὸν σατυρίσῃ αὔριον. Χλευάζει τὴν γυναῖκα τὴν πρωΐαν, καὶ τὴν λαχταρᾷ τὸ ἑσπέρας. Σήμερον εἶνε ὁ πλατωνικώτερος τῶν ἀνθρώπων καὶ γράφει στίχους ἐξατμιζομένους εἰς τὰ ἰδανικώτερα ὕψη τῆς ποιήσεως, αὔριον εἶνε ὁ διακαέστερος ψάλτης τῆς Κλεοπάτρας καὶ τῆς Λουκρητίας. Γράφων τοὺς φαιδροτάτους ἐκείνους διαλόγους τοῦ Φασουλῆ καὶ Περικλέτου, εἶνε σκυθρωπὸς καὶ σιωπηλὸς ὡς Κουάκερος, ἐν ᾧ στιχοῦργων τὸν σοβαρὸν Φασουλῆν φιλόσοφον του εἶνε εὐθυμώτατος. Εἶνε νέος καὶ ποθεῖ τὸ γῆρας, καὶ ὅμως ὅταν εἶνε πλέον γέρον θὰ λέγῃ:

Καὶ ὅμως, ἐν ᾧ πλέον
ἐσάπισα παλαίων
εἰς τῆς ζωῆς τὴν πάλην,
τὸ γῆρας τὸ μισῶ
καὶ θέλω καὶ λυσσῶ
Νὰ γίνω νέος πάλιν.

* *

Φασουλῆς καὶ Περικλέτος! ἰδοὺ οἱ δύο ἀθάνατοι ἐθνικοὶ τύποι, τοὺς

ὁποῖους ἐδημιούργησεν ἐν τῷ «Ρωμῆῳ» του. Εὐλίναί πλαγγῶνες, εἰς τὰς ὁποίας ἔδωκε σάρκας καὶ αἷμα ἢ ψυχοδότειρα Μοῦσα τοῦ μάγου ποιητοῦ μας. Ἄλλα ἔθνη ἔχουσι μόνον ἓνα τοιοῦτον κωμικὸν ἐθνικὸν τύπον, τὸν Πουλτσινέλλαν ἢ τὸν Ἀρλεκίνον, ἢ Ἑλλὰς χάρις εἰς τὸν Σουρῆν τῆς ἔχει δύο. Ἡ διαφορὰ δὲ μεταξὺ Φασουλῆ καὶ Περικλέτου ἀφ' ἐνὸς καὶ τοῦ Πουλτσινέλλα καὶ Ἀρλεκίνου ἀφ' ἑτέρου, εἶνε ὅτι τοὺς μὲν τελευταίους ἐδημιούργησεν ὁ λαὸς ὀλοκλήρος καὶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἐν ᾧ τοὺς πρώτους ἐπλασεν ἐντὸς δέκα ἐτῶν εἰς καὶ μόνος, εἰς δημιουργὸς ποιητῆς, ἐμφυσήσας εἰς αὐτοὺς τὰς σκέψεις, τὰς ἰδέας, τὰ ἐλαττώματα ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους. Ἰδοὺ διατὶ ὁ ἌΡωμῆός, καίπερ ἑφημερίς, θὰ μείνῃ ἀθάνατος, αἰώνιος, καίπερ διακωμωδῶν τὰ ἐπικαιρα μόνον τῆς ἡμέρας γεγονότα, τὰς πολιτικὰς ἢ κοινωνικὰς actualités τοῦ ἔθνους.

* *

Ὁ «Φασουλῆς Φιλόσοφος» εἶνε κομβολόγιον ἐκ μαργαριτῶν περασμένων διὰ λεπτοῦ χρυσοῦ νήματος. Οἱ μεγαλείτεροι μαργαρίται εἶνε: τοῦ Βούδδα ἢ Νιρβάνα, τὸ πρὸς τὰς ἱστορικὰς γυναῖκας ποίημα, ἢ Ἀνατομία, ἢ Νεότης καὶ ἢ Κατάρτα τοῦ Φασουλῆ.

* *

Τί παιγνιδιάρια, τί πεταχτή, τί φιλόγελως εἶνε ἡ Μοῦσα τοῦ Σουρῆ ἐν τῷ «Φασουλῆ Φιλοσόφῳ» του! Πόσον γνωρίζει νὰ κινή τὸ μείδιμα, τὸν γέλωτα, τὸν θαυμασμόν! Δύναται τις νὰ τὴν παρομοιάσῃ πρὸς τὴν μαγικὴν πυξίδα τῆς Πανδώρας ἢ πρὸς τὸ μυθικὸν κέρας τῆς Ἀμαλθείας, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου διασπείρονται ἐν ἀφθονίᾳ τῆς ποιήσεως τὰ δῶρα, ἢ ἁρμονία, ὁ ρυθμὸς, τὸ μέτρον, ἢ ὁμοιοκαταληξία.

Ἐν τῷ «Φασουλῆ Φιλοσόφῳ» ἠθέλησεν ὁ Σουρῆς, ὡς ὁ πλούσιος ἐκεῖνος ἔβραϊος τοῦ παραμυθιοῦ, νὰ ἐκτυλίξῃ μὲ μιᾶς ὄλον τὸν ἀμύθητον πλοῦτον τῶν μέτρων του. Δὲν ὑπάρχει δὲ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο θὰ θεωρῆται ὡς τὸ ἀριστούργημα τῆς μετρικῆς, καὶ ἰδίως τῆς πλουσίας ὁμοιοκαταληξίας ὄλου τοῦ κόσμου. Τοῦτο δὲ ἐξ ἡμισείας ὀφείλεται εἰς τὸν ἀριστοτέχνην τοῦ στίχου Σουρῆν, καὶ ἐξ ἡμισείας εἰς τὸν ἀκένωτον θησαυρὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

* *

Καὶ ἐπειδὴ τὸ φλέγον τῆς ἡμέρας ζήτημα εἶνε τὸ γλωσσικόν, ἃς θίξωμεν αὐτὸ ἄκροις δακτύλοις, χωρὶς νὰ ἐκφράσωμεν ἐνταῦθα ἐξ ὀλοκλήρου τὴν περὶ αὐτοῦ γνώμην μας. Πῶς σᾶς φαίνεται ἡ γλῶσσα τοῦ Σουρῆ; Δὲν εἶνε πλήρῃς ζωῆς, κάλλους, πλαστικότητος, ποικιλίας ἀπὸ τοῦ στίχου:

Ἠλίκον εὐράκαμεν οἱ Ἀθηναῖοι θεῖμα
τοῦ κομῆ... Δεκέμβριος

μέχρι τοῦ ἄλλου ἐκείνου :

Ἐλάτε περδικόστηθαις καὶ μαρμαροτραχήλαις, ἀνερχομένη μέχρι τοῦ αἰθέρου ὕψους τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου, καὶ κατερχομένη αὐθωρεῖ, ὡς Μοῦσα ἀργυρόπεζα, πτερωτή, ὅπως πρέπει νὰ εἶνε ἡ γλῶσσα, ἔχουσα πτέρυγας τὴν Φαντασίαν καὶ τὴν Σκέψιν, μέχρι τῶν ἀπατήτων λημεριῶν τῆς Διάκουρας καὶ τῆς Πίνδου.

Ὅ,τι θέλουν ἄς λέγουν οἱ διαιροῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς καθαρεύουσαν, εἰς δημῶδη καὶ εἰς ὀμιλουμένην. Ἡ γλῶσσά μας εἶνε μία, ἐνιαία, ὅπως τὸ ἔθνος ὅπερ τὴν λαλεῖ εἶνε ἓν, ἐνιαῖον. Διγλωσσίαν καὶ τριγλωσσίαν ἐν αὐτῇ εὐρίσκουσι μόνον οἱ δασκάλοι. Ἡ γλῶσσά μας εἶνε μία, ἀλλ' ὡς πλουσιωτέρα πάσης ἄλλης ἔχει τρεῖς ἀμφιέσεις, τρία διαδήματα, τρία στολιδία. Ὅπως δὲ ἡ χαριτόβρυτος Βασιλισσά μας εἰς ἐθνικὰς ἐορτάς, εἰς αἰσθηματικὰς τοῦ ἔθνους στιγμὰς περιβάλλεται τὰ ἑλληνικὰ τῆς φορέματα καὶ γίνεται ὠραιότερα, γοητευτικώτερα, οὕτω φρονῶ ὅτι καὶ διὰ τὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας, διὰ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, διὰ τὴν λεβεντιὰ τοῦ Ἀγῶνος, τὴν παλληκαριὰ τῆς ξηρᾶς καὶ τοὺς ἡρωϊσμοὺς τῆς θαλάσσης, ἀρμύζει μᾶλλον ἢ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ἢ γλῶσσα τῶν πατέρων μας.

Ὁ ἓνας Κύριος παραπονεῖται ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐκφράσῃ τὰ λεπτότερα φιλοσοφικὰ διανοήματά του διὰ τῆς δημῶδους γλώσσης ! Ἐχει πολλὰ βλέπετε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἐκφράσῃ ! Ὁ ἄλλος παραπονεῖται ὅτι δὲν δύναται νὰ περιγράψῃ ναυμαχίαν μὲ τὴν δημῶδη ! Τὸν γεννάδαν ! Καὶ ὅμως δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ κόσμῳ γλῶσσα ἐκτὸς βεβαίως τῆς ἰταλικῆς, ἥτις νὰ εἶνε τόσον πλουσία εἰς ὄρους ναυτικούς, εἰς θαλασσινοὺς τύπους, ὅσον ἢ γλῶσσα τῶν νήσων, ἢ ἀληθῆς, ἢ γνησίᾳ γλῶσσα τοῦ ἔθνους.

Ἐν μόνον ἐλάττωμα ἔχει, ὧ λογιώτατοι. Ἐν ᾧ εἶνε πλουσιωτέρα τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς κατὰ τὰς λέξεις, κατὰ τοὺς τύπους, καθ' ὅλα, δὲν ἔχει τὴν εὐτυχίαν, ὅπως ἐκεῖναι, νὰ ὀμιλῆται ὑπὸ τῶν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων. Ἴδου ἡ μόνη πτωχεία τῆς. Ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσα ὀμιλεῖτο ὑπὸ τριακοσίων ἑκατομμυρίων, ὅπως ἡ ἀγγλική, τότε ἀμφιβάλλω ἂν ὑπῆρχον ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα τῆς διγλωσσίας καὶ τῆς τριγλωσσίας. Τότε θὰ ὑπῆρχε ἑλληνικὴ φιλολογία ἀξιοπρεπεστέρα. Οἱ συγγραφεῖς θὰ ἔγραψαν καὶ θάντεμείβοντο. Αἱ ἐκδόσεις θὰ κατεβροχθίζοντο ἀνὰ ἑκατομμύρια. Οἱ ποιηταὶ θὰ ἐπληρώνοντο μίαν λίραν ἀγγλικὴν κατὰ στίχον, ὅπως ὁ Τένυσσον, ὅστις καλεῖται καὶ laureatus. Οἱ φιλόλογοι ἐν Ἑλλάδι δὲν θὰ ἦσαν dilettanti καὶ θὰ ἀπέζων ἐκ τῆς δια-

νοητικῆς τῶν ἐργασίας ἐπαρκῶς, ὥστε νὰ μὴ τοὺς ἀφαίρωσι τὸν ἰδρωτὰ τῶν οἱ ἐκδότηι τῶν περιοδικῶν καὶ τῶν ἡμερολογίων.

Ὁ δὲ Σαυρῆς μας θὰ ἐγένετο ἑκατομμυριούχος οὐχὶ μόνον τῶν στίχων, ἀλλὰ καὶ τοῦ χρήματος, καὶ δὲν θὰ ἠναγκάζετο νὰ γράφῃ ἐφημερίδα ἔμμετρον διὰ νὰ ζήσει τὴν πολυἀριθμὸν οἰκὸγένειάν του, ἀλλὰ θὰ συνέγραφεν ἔργα σοβαρὰ ὡς ὁ «Φασουλῆς Φιλόσοφος» πρὸς δόξαν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἔθνους του.

Γεώργιος Στρατήγης.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΥΤΟΥ

(Σημειώσεις ἐπιτομωτικῆ καὶ συμπληρωτικῆ)

Ἐν τῇ καταχωρισθείσῃ εἰς τὸ 1 φυλλάδιον τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ε. ε. τοῦ Παρνασσῶ ἀξιολόγῳ ἱστορικῇ ἐκθέσει τῆς ἐν Ἄργει σφαγῆς κατὰ τὸ 1833, γινόμενου λόγου περὶ τοῦ Κερκυραίου ὑπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ τουφεκισθέντος κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἡμαρτημένως κατὰ τε τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμον ἀποκαλεῖται οὗτος Νικόλαος Καλλισγοῦρος. Καὶ τὸ μὲν ἀληθές αὐτοῦ ὄνομα ἦτο Σπυρίδων, ὡς προκύπτει καταφανῶς καὶ ἐξ ἐπιστολῶν καὶ σημειώσεων καὶ ἄλλων ἐγγράφων σωζομένων παρὰ τῇ ἔτι ὑφισταμένῃ ἐν Κερκύρᾳ οἰκογενεῖᾳ ἔτι δὲ καὶ τῆς προφορικῆς μαρτυρίας φίλων αὐτοῦ ἔτι ζώντων καὶ διαμενοντων αὐτόθι. τὸ δὲ ἐπώνυμον, δι' οὗ καὶ ἐκεῖνος ὑπεγράφετο καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, περὶ οὗ καὶ κατωτέρω γίνεται λόγος, καὶ πάντες ἔτι οἱ πρὸ αὐτοῦ, ὡς ἐκ παλαιῶν αὐτῶν αὐτογράφων δηλοῦται, ἦτο Καλοσγοῦρος καὶ οὐχὶ Καλλισγοῦρος. Ἠμαρτημένως δὲ σημειοῦται πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἡλικία αὐτοῦ. διότι γεννηθεὶς, ὡς ὑπὸ τοῦ βαπτιστικοῦ αὐτοῦ πιστοῦται, τῇ 10ῃ Ἰανουαρίου τοῦ 1807, ἦγε τότε τὸ 26ον καὶ οὐχὶ τὸ 32ον ἔτος τῆς ἡλικίας.

Κατὰ τὰ ἄλλα ἢ περιγραφή τοῦ τραγικοῦ συμβάντος καὶ τοῦ ἥθους τοῦ ἀτυχοῦς νέου συμφωνεῖ κατὰ πάντα πρὸς ὅσα γενικὰ ἐνθυμούμεθα ἐκ παραδόσεως τοῦ τε ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐξαδέλφου πρὸ ἱκανοῦ χρόνου τελευτησάντων. Ἐκ τούτων ὁ τελευταῖος προσέθετε μόνον ὅτι φίλοι προέτειναν αὐτῷ νὰ συνεργήσωσιν εἰς ἀπόδρασιν καὶ ὅτι ἐκεῖνος ἀπέκρουσεν ὑπερηφάνως τὴν πρότασιν. Δύο δὲ φίλοι αὐτοῦ ἔτι ζῶντες ἐν

Κερκυρά, ὡν ὁ εἰς ἑξέτελει κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους στρατιωτικῆν ἐν Ἑλλάδι ὑπηρεσίαν καὶ συναναστρέφετο μετ' ἐκείνου ἐν Ἀργεῖ μέ-
χρι τῆς παραμονῆς τοῦ συμβάντος, διηγοῦνται καὶ αὐτοὶ μετ' ἀξιοση-
μειώτου θερμότητος πάντα σχεδὸν τὰ παρὰ τοῦ κ. Βαρδουνιώτου ἐκτε-
θέντα, ἐξαιρῶντες οὐχ ἦντον αὐτοῦ τὸ γενναῖον τοῦ ἠθους καὶ τὸ θάρρος
καὶ τὰ ἄλλα προτερήματα τοῦ ἀνδρός, προσθέτοντες δὲ μόνον λεπτο-
μερείας τινὰς ἐπικυρούσας ἐκεῖνα, οἷον ὅτι ἠγαπᾶτο ἰδιαζόντως ὑπὸ τῶν
στρατιωτικῶν, ὅτι δὲν συνήγεσε νὰ καλυφθῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ κατὰ
τὴν στιγμήν τοῦ τουφεκισμοῦ, ὅτι προσέβλεψε γενναϊότατα τὸν ἐπικεί-
μενον θάνατον καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ἐν τούτοις σημειώσεως ἀξίον εἶναι ὅτι οὔτε τῶν εἰρημένων συγγενῶν
ἢ παραδόσις, οὔτε τῶν ἐπιζώντων φίλων ἢ πρὸς ἡμᾶς ἀφήγησις μαρτυ-
ρεῖ τι περὶ ἐπιστολῆς τοῦ Καλλέργη πρὸς τὴν σύζυγον ἀποσταλείσης
ὑπὸ τοῦ Γάλλου συνταγματάρχου πρὸς τὸν Σπυρίδωνα, περὶ ἧς ἄλλως
καὶ ὁ κ. Βαρδουνιώτης ποιεῖται μνείαν ὡς περὶ πράγματος ἀμφιβόλου².
Ἐρωτήσαντες περὶ τούτου τοὺς ἀξιοτίμους ἀδελφοὺς κκ. Νικόλ. καὶ
Γεώργ. Φοντάνα, ὅστις καὶ τοῦ Καλοσγούρου ἦτο φίλος καὶ πρὸς τὸν
Καλλέργην οἰκειότατα μέχρι τέλους διέκειτο, ἠκούσαμεν ὅτι ὁ πατὴρ
αὐτῶν, ὃν πολλάκις ἠκούσαν διηγούμενον τὸ συμβάν, οὐδέποτε ἀνέφερε
τι περὶ ἐπιστολῆς, ἔλεγε δὲ μάλιστα ρητῶς ὅτι ὁ Καλλέργης, ἀφ' οὗ
εἶχεν ἀναθεῖναι εἰς τὸν Καλοσγούρον τὴν ἐντολὴν τῆς προστασίας τοῦ
οἴκου κατ' ἐνδεχομένης ἀπαιτήσεως τῶν ἐρχομένων Γάλλων, κατόπιν,
συνεννοηθεὶς καθ' ὁδὸν μετὰ τοῦ Γάλλου συνταγματάρχου, παρέλειψε νὰ
εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου τὸν Καλοσγούρον, δι' ὃ καὶ ἐλυπεῖτο ὕστερον
βαθέως. Καὶ δύναται τις μὲν νὰ εἰκάσῃ ὅτι ὁ Φοντάνας ἐννοεῖ παράλει-
ψιν τὸ ὅτι ὁ Καλλέργης δὲν ἔγραψεν ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Καλοσγούρον,
ἢ παντελῶς ὅμως αὐτοῦ ἀποσιώπησις περὶ ἐγγχειρισθείσης ἐπιστολῆς κα-
θιστά καὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀμφιβόλον. Ὅπως δὲποτε, καὶ ἂν ἤθελεν
ἀποδείχθῃ ἀληθὲς τὸ λεγόμενον, τὸ περιστατικὸν τοῦτο οὐδὲως βεβαίως
μειοῦ τὴν ἀγλήν, δι' ἧς καὶ ἡ συνείδησις τῶν συγχρόνων καὶ ἡ παρ' αὐ-
τῶν ὁ κ. Ἰσ. Ζωλῆς.

¹ Ὁ κ. Βαρδουνιώτης, γράφων ἐν Ἀργεῖ, λέγει περὶ τοῦ ἀποσταλεντος παρὰ
τοῦ Στεφέλ πρὸς τὸν Καλοσγούρον «κομιζων καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Καλλέργη πρὸς
τὴν σύζυγόν του περὶ τούτου, ὡς λέγεται», παρακατιῶν δὲ λέγει. «Τότε ἐν τῇ
μεγάλῃ αἰθούσῃ διεδραματίσθη μεγάλη καὶ φοβερά σκηνή, ἣν ἡ διάσημος δέ-
σποινα, αὐτόπτις μάστις, ἀκόμη καὶ τώρα διηγεῖται ἐν ἄκρῃ συγκινήσει καὶ
πάσῃ λεπτομερείᾳ». Ἐὰν ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου χωρίου εἰκάσωμεν ὅτι ὁ κ.
Βαρδουνιώτης ἠκούσε παρ' αὐτῆς τῆς Κυρίας Καλλέργη τὴν ἀφήγησιν τῶν συμ-
βάντων, τὸ ὅτι λέγεται θελαί φανῆ εὐθὺς ἀσυμβίβαστον πρὸς αὐτὸ.

τῶν μεταδοθεῖσα παράδοσις περιέβαλε τὴν πράξιν τοῦ Καλοσγούρου. Ἡ
προσεκτικὴ ἀνάγνωσις τῆς ὅλης ἐκθέσεως τοῦ κ. Βαρδουνιώτου πείθει
ὅτι ἐκεῖνος, ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα καὶ ὡς ἦτο ἐξ αὐτῶν διατεθει-
μένος καὶ ἐτι μᾶλλον ὡς Ἑλληνα στρατιώτην πρὸς ξένους ἐρχομένους
ὡς αὐθάδεις κατακτητὰς, δὲν ἠδύνατο καὶ δὲν ἔπρεπεν ἄλλως νὰ πράξῃ
ἢ ὡς ἔπραξεν. Οἱ Γάλλοι, εἴτε ἔπταιον αὐτοὶ εἴτε ἄλλοι προδιέθεσάν
αὐτοὺς καὶ τοὺς παρώρμησαν, εἶναι βέβαιοι ὅτι ἐπήρχοντο αὐθαδῶς καὶ
μετὰ στρατιωτικῆς ὑπερηφανείας καὶ ὀργῆς ἀπαιτοῦντες τὴν ἐκκένωσιν τῆς
οἰκίας, ἢ προπέτεια δὲ αὐτῇ, καὶ ἂν προφορικῶς προσέθετον τὰ τῆς
συνεννοήσεως αὐτῶν μετὰ τοῦ Καλλέργη καὶ ἂν ἐτι προσήγον ἐπιστολὴν
ἔστω καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Καλοσγούρον ἀπευθυνομένην, ἀπῆλλαττε τοῦ-
τον τῆς ὑποχρέσεως νὰ ἐνδώσῃ καὶ καθίστα καθήκον αὐτοῦ τὴν ἀνε-
τίστασιν,¹ ἐὰν δὲ τῷ ὄντι ἐνεχειρίσθη ἐπιστολή, καλῶς νομιζομένη,
ἔπραξε μὴ λαβῶν αὐτὴν ὑπ' ὄψιν καὶ ἀποστείλας αὐτὴν πρὸς τὴν κυ-
ρίαν Καλλέργη, ὅτε ἤδη εἶχεν ἐκτελέσῃ αὐτὸς τὸ καθήκον του. Ὅσον
δήποτε δὲ νεανικῶς καὶ ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ἐνήργησε κατὰ τὴν ἐν τῇ
αἰθούσῃ τῆς οἰκίας διένεξιν πρὸς τὸν Γάλλον συνταγματάρχην, ὑπερβὰς
τὸ νόμιμον ὄριον ἐν τῇ ὀρμῇ τῆς δικαίας ἀγανακτήσεως, τοσοῦτον ὁμῶς
ἐκ τοῦ ὄλου τῆς πράξεως διαλαμβάνει τὸ εὐγενὲς τοῦ ἐλατηρίου, τοσοῦτον
δὲ διατρανοῖ τὴν γενναϊότητα ἐκείνης τῆς ψυχῆς ἢ μέχρι τῆς ὑστάτης
στιγμῆς ἐπιμονὴ αὐτῆς εἰς τὴν θέσιν τῆς, ὥστε ὁ θαύμασμός ὑπερισχθεῖ
πάσης ἄλλης ἐπὶ τοῦ πράγματος σκέψεως.

Ἐπὶ ἐξωφύλλου περιτυλίσσοντος τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας καὶ
παρ' ἡμῖν σωζόμενας ἐπιστολάς τῆς μητρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ ἐκ
Παρισίων ἀναγινώσκειται ἰδιόχειρος Ἰταλικὴ ἐπιγραφή τοῦ ἀδελφοῦ
αὐτοῦ Ἰωάννου «ἐπιστολαὶ τῆς μητρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς ἐκ Παρισίων,
ἔτι δὲ τοῦ ἀδελφοῦ Σπυρίδωνος ἐξ Ἑλλάδος.» Δυστυχῶς αἱ τελευταῖαι
παντελῶς ἐξέλιπον, ἐξ ὧν θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως ψυχολογοῦντες νὰ ἀνεύρω-
μεν σπανίαν τιὰ συνένωσιν ψυχικῆς ρώμης καὶ τῶν γλυκυτάτων αἰσθη-
μάτων τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἐπὶ δὲ τῶν πρώτων ὑπάρχει ἀτυχῶς
μέγα χάσμα μεταξὺ τοῦ 1825 καὶ τοῦ 1842. Μόνον ἐν ταῖς πρὸ τοῦ
συμβάντος συχναῖς ἀναφέρεται ὁ Σπυρίδων ὑπὸ τῆς εὐαισθητοῦ μητρὸς
ὡς φιλόανθρωπος καὶ γενναῖος, καὶ ἐκ τίνος τούτων ἐξάγεται πὸ καὶ ὑπὸ
τοῦ κ. Βαρδουνιώτου λεγόμενον ὅτι νεώτατος ἐξεπαιδεύθη ἐν Παρίσιος

¹ Οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες Ζωλῆς καὶ Φοντάνας προσθέτουσιν ὡς βέβαιοι
τὸ παρὰ τοῦ κ. Βαρδουνιώτου παραλειφθὲν ὅτι, ὅτε ἐβραβεύθησαν αἱ θύραι καὶ
αἰσῶρων οἱ Γάλλοι, ὁ Καλοσγούρος καὶ οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐπιυρβεύθησαν κατ' αὐτῶν
ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου ἄκρου τῆς κλίμακος, καὶ οὐκ ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου τοῦ ἡρώδου.

παράληφθεις παρά του μητριοῦ αὐτοῦ Γάλλου Potier, ἀνδρὸς μνημονευομένου συνεχῶς καὶ μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ ὡς πολλαχῶς εὐεργετήσαντος πᾶσαν τὴν οἰκογένειαν. Ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὴν πατρίδα, ὡς φαίνεται, ὀλίγω πρότερον τοῦ 1825, καὶ ἐντεύθεν μετ' ὀλίγα ἔτη, ἀναγορευθέντος Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, ὅστις εἶχε βαπτίσῃ αὐτόν, κατῆλθε μετὰ τῶν ἄλλων γνωστῶν Κερκυραίων εἰς τὴν Ἑλλάδα προσκληθείς, ὡς ἐκ παραδόσεως ἔχομεν, ὑπ' αὐτοῦ.

Τὴν φυσικὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένειαν εἶχε καλλιεργήσῃ καὶ λεπτήνῃ εἰς ἄκρον ἢ ἐν Γαλλίᾳ παιδεύσει, ὡς μαρτυροῦσι καὶ οἱ γνωρίζαντες αὐτόν, ἀλλ' ὁ Σπυρίδων εἶχε καὶ κίνητρα ἐξεγείροντα τὴν φιλοτιμίαν εὐγενεῖς οἰκογενειακὰς παραδόσεις περὶ τῶν πατέρων αὐτοῦ, οἵτινες ἀπὸ πολλῶν μὲν γενεῶν μέχρι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Καπετὰν Γεωργίου ἦσαν πάντες ἀξιωματικοὶ πυροβοληταί, ὡς αὐτός, τινὲς δὲ τούτων, ὑπηρετοῦντες τὴν Βενετικὴν Πολιτείαν, εἶχον καὶ διαπρέψῃ εἴτε ὑπερασπίζοντες φρούρια τῶν Ὀθωμανῶν, εἴτε πολεμοῦντες ἐν πάσαις ταῖς ναυμαχίαις, ὅσαι συνήφθησαν μεταξύ τούτων καὶ τῶν Βενετῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος μέχρι τοῦ 1718. Οἱ Καλοσγοῦροι οὗτοι, ὡς καὶ ἐκ προφορικῆς παραδόσεως ἔχομεν καὶ ὑπὸ παλαιῶν βαπτιστικῶν καὶ ἀποβιωτηρίων πιστοῦται, εἶλοντο τὸ γένος ἐκ Σπιναλόγγας τῆς Κρήτης, ἦσαν δὲ ἀνέκαθεν Ἕλληνες καὶ ὀρθόδοξοι, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἐπώνυμον ἐξ ἑλληνικῶν λέξεων σύνθετον καὶ ὁμοιάζον πρὸς ἄλλα ἐπώνυμα βεβαίως ἑλληνικὰ καὶ ἱκανῶς παλαιά.

Μαρτυρία τῶν εἰρημένων, παρ' ἡμῖν σωζομένη, πρόκειται αὐτόγραφος Αἴτησις τοῦ πάππου τοῦ Σπυρίδωνος Καπετὰν Ἰωάννου, ἀπειθουθεῖσα πρὸς τὴν Βενετικὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὸ 1779, δι' ἧς οὗτος ἐξαιτεῖται, ὅπως χάριν τῶν ὑπηρεσιῶν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν πατέρων αὐτοῦ ἀφεθῇ εἰς τὴν πτωχὴν αὐτοῦ οἰκογένειαν ἢ ἐν τῷ παλαιῷ φρουρίῳ Κερκύρας οἰκίᾳ, ἣν ἡ Κυβέρνησις εἶχε παραχωρήσῃ αὐτῇ, χάριν τῶν εἰρημένων ὑπηρεσιῶν, ἀπὸ τεσσαράκοντα ἤδη ἐτῶν. Ἡ αἴτησις καθάπτεται λαγοθέτου τινὸς κατορθώσαντος παρὰ τῷ τότε Προβλεπτῇ νὰ χορηγηθῇ εἰς αὐτόν ἢ οἰκίᾳ ἐπὶ ἐτησίῳ ἑδαφονομίῳ, ἐξ ἐπιστολῆς δὲ τοῦ 1825 τῆς μητρὸς τοῦ Σπυρίδωνος παρακινούσης τὸν υἱὸν Ἰωάννην καὶ πωλήσῃ τὴν ἐν τῷ παλαιῷ φρουρίῳ οἰκίαν εἰκάζεται ὅτι ἡ αἴτησις εἰσηκούσθη.

Ἐκ τοῦ ἀνεκδότου τούτου ἐγγράφου, ἰταλιστὶ καὶ οὐχὶ κακῶς γεγραμμένου, ἀποσπῶμεν ὅ,τι ἔχει ἱστορικὴν σημασίαν.

«Κατὰ πάντας τοὺς προγεγεννημένους αἱματηροῦς, πολέμους ἔχυσεν ἀφειδῶς ἰδρωτὰς καὶ αἷμα ἢ ἐντιμος ἀφωσιωμένη τῇ Δημοκρατίᾳ οἰκογένεια ἐμοῦ τοῦ Καπετὰν Ἰωάννου Καλοσγοῦρου (Cap. Zuanne Calo-

sguro). Ὁ πάππος μου Ἰωάννης, ἀκολουθῶν τὰ ἔγνη τοῦ πατρὸς Γιωργιλᾶ¹, ἔπесе πληγῆς ὑπὸ βολῆς ἐχθρικοῦ τηλεβόλου κατὰ τὴν ἐν Μαραθονησίῳ ναυμαχίαν, ὑπηρετῶν ὡς Ἀρχηγὸς ὑπεράριθμος ἐν τῇ βενετικῇ νηὶ «Θριάμβω» καὶ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς δύο αὐτοῦ υἱοὺς Νικόλαον καὶ Κυριακόν, ὑπηρετοῦντας ἐν τῷ Πυροβολικῷ.

Ὁ Νικόλαος, ὅστις εἶναι πατὴρ μου, ἐποίησατο ἑναρξιν τοῦ σταδίου αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1705 ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Σπιναλόγγας, ἔνθα κατὰ τὸ ἔτος 1715, ἀξιωμαθμόνευτον διὰ τὰς αὐτῆσι γενομένας συμφοράς, παρέσχε λαμπρὰς ἀποδείξεις πίστεως καὶ ἀνδρείας ὑπερασπιζόμενος τὸ εἰρημένον φρούριον. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1716 μετέσχε τῆς ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Κερκύρας ναυμαχίας, ταῦτό δὲ τοῦτο ἐποίησε κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐκστρατείαν ἐν ταῖς ναυμαχίαις τῆς Ἰμβρου, Ἀγίου Ὄρους καὶ Μαραθονησίου, ἔτι δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1781 ἐπὶ τῆς προσβολῆς τοῦ Δουλινίου ὡς Ἀρχισκοπευτῆς (Capo Pontadore), ἐπὶ τοσοῦτοις δὲ κινδύνοις καὶ ἐνδείξεισι πίστεως ἠξιώθη τῆς προαγωγῆς εἰς Φρούραρχον (Capo preposto) τοῦ παλαιοῦ φρουρίου τῆς Κερκύρας, ἔνθα, μετὰ συνεχῆ ὑπηρεσίαν ἑβδομήκοντα τεσσάρων ἐτῶν, ἔκλεισεν ἐπ' ἐσχάτων τοὺς ὀφθαλμούς.

Ὁ Κυριακός, ὁ ἕτερος ἀδελφὸς καὶ θεῖός μου, ὑπηρετῶν ὡς Σημαιοφόρος (Alfiere) τῶν Βομβαρδιστῶν κατὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Σπιναλόγγας καὶ ἐν πάσαις ταῖς ὑστερον ναυμαχίαις, ἐξεμέτρησε τέλος τὸ ζῆν ἐν Βουθρωτῷ, ἀκμάζων τὴν ἡλικίαν, ἐκ τοῦ νοσηροῦ ἀέρος ἐκείνου, ἔνθα ἀπεστάλη πρὸς ἐνίσχυσιν διὰ τὰς κατὰ τὸ ἔτος 1719 ἐγερθεῖσας ζηλοτυπίας.

Ἴσος πρὸς τοὺς προγενεστέρους μου κατὰ τὸν ζῆλον καὶ τὴν πίστιν ἐγὼ ὁ εὐπειθέστατος Καπετὰν Ἰωάννης τοῦ ποτε εἰρημένου Νικολάου εἰσῆλθον εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1729 καὶ δυνάμει τῆς μακρᾶς καὶ ἐντίμου ὑπηρεσίας, ἣν παρέσχον ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν ἐν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Πρωτευούσῃ, ἀνῆλθον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Καπετάνου ἐν τῷ Τάγματι τῶν Πυροβολητῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1744, ἀφ' οὗ ὑπηρετῶ ἐνταῦθα ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἔχων τὸν εἰρημένον βαθμὸν, δὲν ἐφείσθη ζήλου καὶ πόνου ὅπως ἀξιώθῃ τῆς δημοσίας ἐπιδοκιμασίας, δι' ἧς καὶ ἀνετέθη μοι ὑπὸ τοῦ Ἐξοχωτάτου Προβλεπτοῦ Εὐγενεστάτου κ. Νάνη ἢ διεύθυνσις τοῦ δημοσίου Ἐργαστηρίου, ἀνεῦ οὐδεμιᾶς ἐπιβαρύνσεως τοῦ δημοσίου, ἔνθα καὶ σήμερον ὑπηρετῶ. Αἱ καλαὶ αὐταὶ οἰκογενειακαὶ παραδόσεις ὑποθέτομεν ὅτι οὐχ ἤττον τῆς ἐν

¹ Δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἐὰν τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Ἰωάννου, ἢ τὸ ἐπώνυμον ἑλληνοσπλαρχηγοῦ, ὅστις πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἱερωμένος.

Γαλλία παιδεύσεως τοῦ Σπυρίδωνος θά συνετέλεσαν πολὺ εἰς ἔγκαιρον ἀναπτέρωσιν τῆς ἄλλως φύσει γενναίας ἐκείνης ψυχῆς.

Οὐχὶ ἀνάξιος αὐτοῦ ἀδελφὸς ἀνεδείχθη ὁ κατὰ τὸ 1878 τελευτήσας ἐν Κερκύρα γηραιὸς καλλιτέχνης Ἰωάννης, περὶ οὗ καλὸν κρίνομεν νὰ προσαρτήσωμεν εἰς τὴν σημείωσιν ταύτην ὅσα κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τινι τῶν ἐν Κερκύρα ἐκδομένων ἐφημερίδων.

Ἐγεννήθη οὗτος ἐν Κερκύρα κατὰ τὸ 1794. Παιδευθεὶς ἐν τοῖς τότε παιδευτηρίοις τῆς πόλεως ταύτης περὶ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ διδάχθεις ἅμα τὰς ἀρχὰς τῆς Ἰκτιογραφίας καὶ Ἀρχιτεκτονικῆς παρά τινος Ρώσου συνταγματάρχου, ἐνεγράφη τῷ 1812 εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ὁραίων Τεχνῶν τὴν ἰδρυθεῖσαν τότε ἐν αὐτῇ καὶ διευθυνομένην ὑπὸ τοῦ διασήμευ Κερκυραίου ζωγράφου καὶ γλύπτου Παύλου τοῦ Προσαλέντου ἔνθα μετὰ ζήλου σπουδάζων περὶ τε τὴν Γλυπτικὴν καὶ τὴν Ζωγραφικὴν οὐχὶ μικρὸν εἰς ἀμφοτέρας ἐπέδωκεν. Εἶναι δὲ οὐχὶ ἀνάξιον τῆς ἐπίδοσεως τοῦ Ἰωάννου μαρτύριον δύο τῶν πρώτων αὐτοῦ ἔργων, ἧτοι ἡ εἰκὼν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα ἐν ἀναγλύφῳ καὶ ἑτέρα τοιαύτη παριστώσα Σάτυρον.

Μαθητεύσας δύο ἔτη παρὰ τῷ Προσαλέντῳ μετέβη εἰς Βενετίαν καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ὁραίων Τεχνῶν τῆς πόλεως ταύτης, ἔνθα διὰ τε τὴν εὐφυίαν καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς Τέχνης ζῆλον αὐτοῦ προσείλκυσε τὴν συμπάθειαν τοῦ διασήμευ Ἰταλοῦ Ματτεῖνη καὶ τοῦ Κερκυραίου καλλιτέχνου Μερκούρη, καθηγητῶν ἐν τῇ εἰρημένῃ Ἀκαδημίᾳ, οἵτινες καὶ κατ' ἰδίαν διδάξαντες αὐτὸν ἀπέδειξαν γλύπτην καὶ ἀρχιτέκτονα ἐμπειρότατον. Ἐν Βενετίᾳ δὲ ἔτι διαμένων ἐποίησε Βάκχην μαρμαρίνην, ἣν προσήνεγκεν ὕστερον δῶρον τῷ Προσαλέντῳ, εὐγνωμοσύνης τεκμήριον.

Περὰ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης περιῆλθε τὰς ἐν Ἰταλίᾳ πόλεις ἐπισκεπτόμενος τὰ πλούσια αὐτῆς Μουσεῖα, ἐπιχειρήσας δὲ νὰ μεταβῇ καὶ εἰς Παρισίους, ἀλλ' ἀποτραπείας ἐν αὐτῇ τῇ πορείᾳ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν συμβάντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν πατρίδα ἔνθα ἡ τότε Κυβέρνησις, ἐκτιμῶσα τὸν ἄνδρα, ἀνέδειξε πρῶτον μὲν Ἰδρυτὴν καὶ Διευθυντὴν τῆς ἐν Ἰθάκῃ Σχολῆς τῶν Ὁραίων Τεχνῶν, ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν κατάργησιν ταύτης γενικὸν τῶν Ἰονίων Νήσων Μηχανικόν. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ παρέμεινεν ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ ἐπέκεινα ἔτη μέχρι τῶν ἡμερῶν τῆς Ἐνώσεως, πολλὰς δὲ καὶ σπουδαίας ὑπηρεσίας προσήνεγκε.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τοῦ βίου αὐτοῦ οὐκ ὀλίγα ἔργα ζωγραφικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἰδίως γλυπτικῆς ἐφιλοπόνησεν, ἀλλὰ καὶ

Σχολὴν τῶν Τεχνῶν τούτων ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ συνέστησεν, ἔνθα ἐπὶ πλεῖστα ἔτη, ἐφάμιλλος κατὰ τοῦτο τοῦ ἀειμνήστου Μαντσάρου, παρεῖχε δωρεὰν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ εἰς τὴν νεολαίαν τῆς πατρίδος.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἔργων ἡ ἐκ μαρμάρου τῆς Καρράρας προτομὴ τῆς Ἑλένης Μοτσενίγου, ἡ ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Δημαρχείου ὑπάρχουσα ἐν Κερκύρα, ἡ ἐκ Κερκυραϊκοῦ λίθου προτομὴ τοῦ φιλέλληρος Γυλφορδ, ἡ μετακομισθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐν Κερκύρα Δημοσίας Βιβλιοθήκης εἰς τὴν Ἑθνικὴν, νομιζόμεν, εἰς Ἀθήνας, ἡ ἐκ μαρμάρου τῆς Καρράρας προτομὴ τοῦ Παύλου Πρόσαλέντου, ἡ τοῦ Λόρδου Σείτωνος, καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ γλυπτικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἔργα καὶ ζωγραφήματα ἀποδεικνύουσι καὶ τὴν σπανίαν τοῦ ἀνδρός φιλεργίαν καὶ τὴν οὐχὶ κοινὴν αὐτοῦ ἐμπειρίαν. Ἐμπειρότατος δὲ ἦτο καὶ ἄλλων τεχνῶν, ὅσον τῆς μικρογραφίας, τῆς χωρομετρίας, τῆς τορνευτικῆς, τῆς σιδηροχυτικῆς, ὧν πασῶν ὑπῆρξεν ἀείποτε ἀφιλοκερδῆς πρὸς τοὺς ἐπιθυμοῦντας διδάσκαλος.

Οὕτως εὐεργετικώτατος ἀπέβη ὁ Ἰωάννης ἰδίως εἰς ἀπόρους τεχνίτας, ὧν πολλοὶ εἰς αὐτὸν χρεωστοῦσι τὸν ἀνετώτερον βίον καὶ τὴν περὶ τὰς τέχνας αὐτῶν τελειοποίησιν. Διέσωζε δὲ καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος τὸ στρατιωτικὸν ἦθος τῶν πατέρων αὐτοῦ, καὶ ἐπέδειξε τοῦτο μονομαχίας πεντάκις, ὡς λέγεται, πρὸς ξένους ἄλλοεθνεῖς, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀνεδείχθη ἀξίος φύλαξ τῆς πατρῴας φιλοτιμίας διὰ τῆς ἔτι καὶ νῦν παρὰ πολλοῖς ἐν Κερκύρα μνημονευομένης αὐστηροτάτης αὐτοῦ τιμιότητος ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ¹.

Γ. Κ.

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΕΙΔΥΛΛΙΑ

(Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Fritzsche)

ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ Θ'

Δάφνις καὶ Μενάλκας

Ἄρχισε γλυκαλάλημα, ἄρχισε πρῶτος, Δάφνι,
καὶ σύ, Μενάλκα, δεῦτερος καὶ πρῶτα τὰ μωσχάρια

¹ Λίαν εὐγενῶς συνέδραμόν ἡμᾶς εἰς βεβαίωσιν τινῶν τῶν ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ ἐκτεθειμένων οἱ κύριοι, Λαυρέντιος Βροκίνης, γνωστὸς διὰ τὸν ζῆλον μεθ' οὗ συνέλεξε καὶ συλλέγει τὰς ἐν Κερκύρα ἱστορικὰς παραδόσεις τῆς παρελθούσης ἰδίως ἑκατονταετηρίδος, καὶ ὁ εὐπαιδεύτος κ. Φρειδερίκος Κιαπίνης, υπάλληλος ἐν τῷ Ἀρχιεπιφυλακείῳ Κερκύρας.

βάλτε 'ς τὰς μάνναις καὶ σιμὰ 'ς τὰς στεῖραις τὰ βαρβάτα.
 Ἦσυχ' αὐτά, χωρὶς ποσῶς ν' ἀφήσουν τὸ κοπάδι,
 ἄς βόσκουν κεῖ 'ς τὰ λούλουδα· ἄρχισε ὡστόσο, Δάφνι,
 καὶ μ' ἄλλο ἄς ἀπολογηθῆ τραγοῦδι του ὁ Μενάλκας.

Δάφνις

«Γλυκεῖα ἡ φωνὴ τοῦ μοσχარიοῦ, γλυκεῖα τῆς ἀγελάδας,
 γλυκὸς τοῦ ἀντίλαλου κι' ὁ ἦχος καὶ τοῦ βουκόλου τ' ἄσμα.

Ἔχω σιμὰ μὲ κρύσταλλα κρύα νερὰ μιὰ στρῶσι
 καὶ μέσα ὠραῖα καὶ πολλὰ τομάρια στοιθασμένα

ἀπὸ δαμάλαις κάτασπραις, ποῦ ἀπ' τὸ βουνὸ μιὰ μέρα,
 ὡς ἔτρωγαν τὰ κούμαρα, μοῦ τίναξεν ὁ λίβας·

καὶ τόσο γιὰ καλοκαιριὰς λαύραις μὲ μέλει ἐμένα,
 ὅσο τῆ μάννα τὰ παιδιὰ ν' ἀκοῦν καὶ τὸν πατέρα»¹

Ὁ Δάφνις τοῦτα ἐλάλησε, καὶ ἀρχίνησε ὁ Μενάλκας·

«Αἴτνα, μητέρα μου, κ' ἐγὼ 'ς τοὺς βαθουλοὺς μου βράχους
 ὄμορφο σπήλαιο κατοικῶ, καὶ περισσὰ 'χω μέσα
 ὅσα 'ς τ' ὄνειρο βλέπομε, καὶ πρόβατα καὶ γίδαις,
 καὶ περισσαὶς 'ς τὴν κεφαλὴ προβειαῖς τους καὶ 'ς τὰ πόδια,
 καὶ σπλάχνα βράζω μὲ φωτιά ἀπὸ δρυένια ξύλα,
 κι' ἄλλα ξερὰ βαλανιδιάς μοῦ καλονται χειμῶνα,
 καὶ τοῦτον τόσο ἐγὼ ψηφῶ, ὡς δίχως δόντια γέρος
 ψηφᾷ καρύδια τραγανὰ σὰν ἔχη ἐμπρὸς γλυκάδι».

Τὰ χέρια ἐκρότησα κ' εὐθύς ἐχάρισά τους δῶρο,
 ραβδί τοῦ ἐνός, ποῦ ἐβλάστησε 'ς τὸ πατρικὸ μου κτήμα,
 ἀφύτευτο, ποῦ δύσκολα θὰ δούλευε τεχνίτης·
 'ς τὸν ἄλλον ὄμορφο κοχλιοῦ καυκί, ποῦ τὸ κριάς του
 ἔφαγα ἐγὼ ψαρεύοντας 'ς τοὺς Ὑκαρίους βράχους
 καὶ 'ς ἄλλους πέντ' ἐμοίρασα· κ' ἐλάλησέ το ἐκεῖνος.

Χαρά σας, Μούσαις! ἄχ' 'ς τὸ φῶς σεῖς βγάλτε τὰ τραγοῦδια,
 ποῦ ἐγὼ 'ς τοὺς ἀξιους μας βοσκὸς τραγοῦδησα μιὰ μέρα,
 νὰ μὴ μοῦ βγοῦν 'ς τῆς γλώσσας μου τὴν ἄκρη φουσκαλίδαις²

¹ Ὅσον ἐρῶντι πατρὸς παῖδες καὶ ματρὸς ἀκούειν.

² H. e. ut vestro, Musae, auxilio vere omnia accurateque referam. Ἐπὶ γλῶτταν φλόκταιναι φύονται τοῖς μηδὲν πρᾶγμα εὐλογον κρίνουσιν. Σχολ.

Τσίτσικας τσίτσικ' ἀγαπᾷ, μυρμηκὶ τὸ μυρμηκί,
 γεράκι τὸ γεράκι, ἐγὼ τὰς Μούσαις, τὸ τραγοῦδι.

Ἄπὸ τραγοῦδια πάντοτε νὰ μοῦ ἀντηχᾷ τὸ σπῆτι.

Ἵπνος, Ξανάσαμα καιροῦ, καὶ τ' ἄνθη 'ς τὰ μελίσινα
 τόσο δὲν εἶναι ἀγαπητὰ ὅσο 'ς ἐμένα ἡ Μούσαις,
 ποῦ ἂν μὲ μάτι σπλαχνικὸ τὸν ἄνθρωπο κυτᾷουν,
 δὲν ἔχ' ἡ Κίρκη πότισμα γιὰ νὰ μᾶς φαρμακώση.

Γεώργ. Καλοσογούρος.

ΦΑΙΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

(ΔΕΛΤΙΟΝ τῶν κατὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ὀργανικὴν φύσιν ἐν τῇ
 ἀθηναϊκῇ λεκανοπεδίῳ περιοδικῶν φαινομένων).

Δεκέμβριος 1891.

(Κατὰ τὴν γρηγοριανὴν χρονολογίαν)

Ἡ φυλλόρροια πάντων τῶν φυλλοβόλων δένδρων ἀποπερατοῦται.
 Τὰ σιτηρὰ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ μηνὸς ἤρχισαν νὰ βλαστάνωσι, ὡσαύτως
 καὶ αἱ ἄγριαι πόαι καὶ ὡς ἐκ τούτου πρασινίζουσιν οἱ ἄγροὶ τῶν πέριξ.
 Ὁ ἐλαιοτρυγητὸς ἀποπερατοῦται.

Παρατηρεῖται ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνθήσεως τῶν ἐξῆς φυτῶν.

Α' αὐτοφυῆ

Ἄνεμώνη ἡ στεφανωτικὴ (Anemone coronaria L.)

Καψάκιον πῆρα ποιμένος (Capsella bursa pastoris L.)

Κήρινθος ὁ μείζων (Cerinthe major L.)

Νάρκισσος ὁ κοινὸς (Narcissus Tazetta L.)

Β' κηπευτὰ

Ματθαιολεῖα τὸ λευκίδιον Matthiola incana L.)

Ρεζεδὰς ὁ εὖσμος (Reseda odorata L.)

* Ἴον τὸ εὖσμον (Viola odorata L.)¹.

* Ἀβούτιλον (Abutilon) διάφορα εἶδη.

¹ Ὅσα εἶδη σημειοῦνται δι' ἀστερίσκου ἦσαν ἤδη εἰς ἀνθῆσιν κατὰ τὸν Νοέμβριον καὶ παρατείνουσιν αὐτὴν καὶ κατὰ τὸν Δεκέμβριον.

- * Ροῦς τὸ λυγοειδές (viminalis),
- * Ἀκακία ἢ Φαρνεσιανή (Acacia Farnesiana).
- * Ροδέα ἢ Βεγγαλική καὶ διάφορα ἄλλα εἶδη.
- Χειμώνανθος τὸ ἡδύοσμον (Chimonanthus fragrans).
- Βίγκα ἢ μεΐζων (Vinca major L.).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19/31 Δεκεμβρίου 1891.

Θ. Δὲ Χελδράτχ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Δεκέμβριος 1891.

ΕΓΓΡΑΣΙΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Δύο κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα συνεκροτήθησαν συνεδρίαί τοῦ Συλλόγου. Ἐγένοντο δὲ τὰ ἐξῆς ἀναγνώσματα.

Ὁ κ. Ἰω. Πολέμης τακτικὸν μέλος ἀνέγνω ἔμμετρα αὐτοῦ ἔργα.

Ὁ κ. Ἄλ. Δευτεραῖος τακτικὸν μέλος ὠμίλησε περὶ Ἀλβανικῶν ἐθίμων.

Ὁ κ. Ἄλ. Φιλαδελφεὺς τακτικὸν μέλος ὠμίλησε περὶ τοῦ ἐνδύματος ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ.

Ὁ κ. Ν. Μαντζαβίνος τακτικὸν μέλος ἀνέγνω Κεφαλληνίας ἀναμνήσεις.

Ὁ κ. Θεόδωρος Βελλιανίτης τακτικὸν μέλος ἀνέγνω ἔμμετρον μετὰ φρασίν ῥωσικῶν ποιημάτων.

Ὁ κ. Ι. Λαμπρίδης τακτικὸν μέλος ὠμίλησε περὶ τῆς γυναικὸς ὡς δικηγόρου.

Ὁ κ. Ἰγνάτιος Μοσχάκης τακτικὸν μέλος ὠμίλησε περὶ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἦρξαντο κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐσπερίδες τοῦ Συλλόγου ἐπὶ μικρῷ τιμήματι εἰσόδου. Ἐγένοντο δὲ τοιαῦται τρεῖς, καθ' ἃς ὁ κ. Τιμολέων Ἀργυρόπουλος ὠμίλησε α) περὶ φωτός, β) περὶ ἤχου γ) περὶ ἠλεκτρισμοῦ καὶ μαγνητισμοῦ.

Ὁ κ. Μιχ. Λάμπρος προέτεινε καὶ ἡ πρότασις αὐτοῦ ἐγένετο κατ' ἀρχὴν δεκτὴ, ὅπως τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου ἐκδράμωσι κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος, ἐνοικιάζοντα ἴδιον ἀτμόπλοιον, εἰς ταξείδιον ἀνά τὴν Ἀνατολήν. Τὰ κύρια σημεῖα τοῦ ταξιδίου εἰσὶν αἱ Θεσσαλονίκη, τὸ Ἅγιον

Ὄρος, ἢ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Σμύρνη. Αἱ λεπτομέρειαι θὰ κανονισθῶσιν ἐν προσεχῇ συνεδρίᾳ.

Ἀπεβίωσαν δύο ἐκ τῶν προσφιλεστέρων τῷ Συλλόγῳ ἐπιτίμων μελῶν ὁ Σπυρίδων Σπηλιωτάκης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Πασπάτης, οἵτινες πολλαχῶς εἰργάσθησαν ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου. Ἀμφοτέρων τὴν κηδείαν ἠκολούθησεν ἐν σώματι ἡ Ἐφορεῖα τοῦ Συλλόγου καταθεῖσα καὶ στέφανον ἐπὶ τοῦ νεκροῦ αὐτῶν.

Ἐψηφίσθησαν νέα μέλη παρέδρα αἱ κκ. Μάρκος Δραγούμης, Γ. Ἀθηνογένης, Κ. Μ. Ράλλης, Γ. Μελάς, Κ. Μπαλάνος, Λ. Μύντερ, Κ. Γιανιάρ, Α. Κανέλλης, Διον. Πιέρρης, Ι. Γεράκης, Π. Μουτσόπουλος, Θρ. Μάνος, Εὐάγ. Παπαχατζής, Ν. Σκοτίδης, Χρ. Κοντός, Στ. Βαφειαδάκης.

Ἡ ἐνταῦθα παρεπιδημήσασα λογία Ἀγγλίας κ. Λαύρα Σοάμς ἀπέστειλεν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων 500 δρ. Ὁ δὲ κ. Α. Κανέλλης δρ. 250.

ΕΓΓΡΑΣΙΑΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

Τμῆμα Καλῶν Τεχνῶν. Ἀπαξ συνήλθεν εἰς συνεδρίαν. Συνεζητήθησαν δ' αἱ προτάσεις περὶ συστάσεως μονίμου καλλιτεχνικῆς ἐκθέσεως καὶ περὶ ἐπαναφορᾶς τῶν δημοσίων συναυλιῶν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἀπερρίφθη ἀντὶ δὲ ταύτης ἐγένετο παραδεκτόν, ὅπως τὸν προσεχῆ Ὀκτώβριον καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἀργυρῶν γάμων τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως διοργανωθῇ ἐκθεσις καλλιτεχνικὴ ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ Ζαπείου. Ἐξελέχθη δ' ἐπιτροπὴ πρὸς διοργανισμὸν ταύτης ἐκ τῶν κκ. Α. Σούτσου Δ. Α. Κορρομηλᾶ καὶ Θ. Βελλιανίτου.

Ἡ δὲ β' πρότασις περὶ ἐπαναφορᾶς τῶν δημοσίων συναυλιῶν παρεπέμφθη πρὸς συζήτησιν εἰς εἰδικὴν συστάσαν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κκ. Αἰδ. Μιχ. Ριβέλλη, Δ. Κοκίδου κ. Ε. Ἐμπειρικοῦ.

Τμῆμα Νομικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν. Συνεκρότησε τρεῖς συνεδρίας. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἐπελήφθη τῆς συζητήσεως ἐπὶ τῆς προτάσεως τοῦ κ. Ἐμπειρικοῦ περὶ ἀφομοιώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πρὸς τὸν ἀγγλικὸν νόμον ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύγκρουσιν τῶν πλοίων. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἠγάρευσε ὁ κ. Δημ. Τσάτσος ἐπικαλεσθεὶς καὶ τὰ πορίσματα τῶν ἐν Ἀμβέρσῃ καὶ Βρυξέλλαις περὶ Ἐμπορικοῦ Δικαίου συνεδρίων. Μεθ' ὃ τὸ τμῆμα ἀπεφάσιεν ὅπως προσεχῶς προβῇ εἰς συζήτησιν περὶ τῶν ἐπενεχθέντων εἰς τὸν περὶ ὑποθήκης τῶν πλοίων νόμον τροποποιήσεων.

Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ συνεδρίᾳ συνεχισθείσης τῆς περὶ ἀφομοιώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πρὸς τὸν ἀγγλικὸν νόμον ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύγκρουσιν τῶν

πλοίων συζητήσεως, ὁ κ. Π. Χρυσανθόπουλος διὰ μακρῶν ἀγορεύσας ἀπέκρουσε τὴν ἀφομοίωσιν ταύτην, διότι ἡ νῦν ἰσχύουσα διάταξις οὐχὶ μόνον δὲν κατεδείχθη ἄχρι τοῦδε πλημμελής ἀλλὰ τούναντίον περιελήφθη εἰς ὄλους τοὺς νεωτέρους ἐμπορικοὺς Κώδικας τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐκρίθη ὡς διάταξις πολῦτιμος καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἐν Βρυξέλλαις συνεδρίου περὶ ἐμπορικοῦ Δικαίου. Κατόπιν ὁ κ. Νικολ. Γουναράκης κατέκρινεν ὡς ἀνακριβὲς ἐπιστημονικῶς, ὅτι τὰ νῦν πληρωνόμενα ἀσφάλιστρα εἰς ἄγγλους ἀσφαλιστὰς ἀπόλλυνται διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι πολὺ μείζον αὐτῶν ποσὸν ἐπανέρχεται εἰς τὸν τόπον ἐν περιπτώσει θαλασσίων ἀτυχημάτων.

Συνεκροτήθη δὲ καὶ τρίτη μικτὴ μετὰ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος συνεδρία. Κατὰ ταύτην ὁ πρόεδρος τοῦ τμήματος κ. Δαμασκηνός, ἀνεκοίνωσε τὸν σκοπὸν τῆς μικτῆς ταύτης συνεδρίας, εἶπε δηλαδὴ προκειμένου περὶ τοῦ διαγωνίσματος ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀριστοτέλους ὅτι ἐκρίθη ἀναγκαῖα καὶ τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος ἡ σύμπραξις διὰ τὸν κανονισμόν τῶν ὄρων τοῦ ἐν λόγῳ διαγωνίσματος.

Οἱ κ. κ. Ι. Πανταζίδης, Ν. Γ. Πολίτης καὶ Σπ. Λάμπρος ἀπέκρουσαν ὡς πρόωρον τὸ διαγώνισμα τοῦτο καθὼς μὴ ὄντος ἔτι ἀποκατεστημένου τοῦ κειμένου τῆς Πολιτείας Ἀθηναίων, πάσης δὲ συνεπῶς ἐπ' αὐτοῦ ἐρμηνείας ἀποβαινούσης ματαίας καὶ ἀδυνάτου. Προέτειναν δὲ ἵνα τὸ διαγώνισμα τεθῆ μᾶλλον διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου.

Οἱ δὲ κ. κ. Γ. Ἀγγελόπουλος, Φ. Οἰκονομίδης καὶ Στ. Βάλβης ὑπεστήριξαν τὸ ἐπιβεβλημένον καὶ ἐπίκαιρον τοῦ διαγωνίσματος ὡς τοῦτο ἐτέθη ὑπὸ τοῦ νομικοῦ τμήματος. Ἐν τέλει προτάσει τοῦ κ. Ν. Δαμάσκηνου, ἐξελέγη ἐπιτροπὴ ἐξαμελὴς, ἀποτελουμένη ὑπὸ τῶν κ.κ. Ι. Πανταζίδου, Σπ. Λάμπρου, Ν. Γ. Πολίτου, Γ. Ἀγγελοπούλου, Τ. Ἡλιοπούλου καὶ Στ. Βάλβη, ἥτις ἐνετάλη νὰ ἐξετάσῃ καὶ κανονίσῃ τοὺς ὄρους τοῦ διαγωνίσματος, ὑποβάλλῃ δὲ τὸ πόρισμα τῶν ἐργασιῶν τῆς εἰς ἀμφότερα τὰ τμήματα εἰς κοινὴν πάλιν καλούμενα συνεδρίαν.

Φυσιογνωστικὸν τμήμα. Ἀπαξ συνήλθεν εἰς συνεδρίαν. Ἀναγνωσθέντων καὶ ἐπικυρωθέντων τῶν πρακτικῶν τῆς παρελθούσης συνεδρίας ὁ πρόεδρος τοῦ τμήματος κ. Γ. Μακκῆς ἠυχαρίστησε τὰ μέλη διὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς προέδρου καὶ παρεκάλεσεν αὐτὰ νὰ μὴ παρεξηγήσωσι τὴν ἀπουσίαν ἐκ τῶν δύο προλαβουσῶν συνεδριῶν τοῦ τμήματος, διότι αὕτη προήλθεν ἕνεκα λόγων ἀνεξαρτήτων ὅλων τῆς βουλῆσεως.

Εἶτα ὁ κ. Ι. Βάμβας ὠμίλησε περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπηρεσίας τῆς Δημοσίας ὑγιεινῆς. Μετὰ τινὰς εἰσαγωγικὰς λέξεις πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν δημοσιογραφίαν περὶ τῶν ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ἀναγραφομένων εἰδή-

σεων περὶ τῆς δημοσίας ὑγείας, αἰτίνες πολλάκις συντείνουσι νὰ ἐκφοβίζωσι τὸ κοινὸν καὶ νὰ παραβλάπτωσι τὰ τε ἠθικὰ καὶ ὕλικα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν συμφέροντα, χωρὶς ἐν ταύτῳ καὶ νὰ ἐπιφέρωσιν ἀποτελεσματὸς πρὸς τὴν βελτίωσιν τῆς κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν κακῶς ἐχούσης ὑγεινομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους, ἐν ἐκτάσει ἀνεπτύξε τὰ τῆς ἰσχυροῦσης παρ' ἡμῖν ὑγεινομικῆς νομοθεσίας, ἐπειπὼν ὅτι δυστυχῶς αὕτη ὑπάρχει ὡς γράμμα νεκρὸν καὶ ὅτι αἱ τε διοικητικαὶ καὶ δημοτικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Κράτους μόνον ὁσάκις πρόκειται νὰ ἀπεκδύωνται τῆς εὐθύνης ἐνθυμοῦνται διατάξεις τινὰς ἐξ αὐτῆς. Ὡς συμπέρασμα τῆς ὁμιλίας ταύτης ὁ κ. Βάμβας εἶπεν, ὅτι διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Δημοσίας Ὑγιεινῆς, κηρυσσόμενος ὑπὲρ τοῦ συγκεντρωτικοῦ συστήματος, θεωρεῖ κατεπιείγον καὶ ἐπίαναγκες τὴν ἴδρυσιν κέντρου ὑγεινομικῆς ὑπηρεσίας, ἀνεξαρτήτου πάσης πολιτικῆς μεταβολῆς, ἔχοντος ἴδιον ὄργανισμόν, ὑπευθύνου ἐνώπιον τοῦ Νόμου καὶ τῆς Κυβερνήσεως, ἐφωδιασμένου δι' ὄλων τῶν τε ἐπιστημονικῶν καὶ διοικητικῶν ἰδίων αὐτῷ μέσων καὶ διαθέτοντος χρηματικὰ ποσὰ ἐξ ἴδιου Ταμείου τῆς Δημοσίας Ὑγείας καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἴδιου προϋπολογισμοῦ ἐξόδων καταβαλλομένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, τῶν Δήμων κατ' ἀναλογίαν, καὶ εἰδικῆς πρὸς τοῦτο καταβολῆς ὑφ' ἐκάστου ἐνηλικίου πολίτου, ἥτις ἤθελε νὰ νομοθετηθῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Μετὰ τὸν κ. Βάμβαν λαβὼν τὸν λόγον ὁ ἰατρός κ. Δευτεραῖος ὠμίλησεν ἐν ἐκτάσει περὶ τοῦ ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ζώου δαμαλισμοῦ, ἀποδείξας ὅτι μόνος ὁ τρόπος οὗτος τοῦ δαμαλισμοῦ εἶναι ἀσφαλῆς, δυνάμενος νὰ προφυλάξῃ τὸν ἄνθρωπον τῶν δεινῶν τῆς εὐλογίας. Ὁ κ. Δευτεραῖος πραγματευθεὶς εἶτα τὸ ζήτημα τῆς φυματιώσεως τῶν δαμαλιδοφόρων ζῶων ἀπέδειξεν ὅτι οὐδόπως δεόν νὰ ἀποτρέπη ἡμᾶς τοῦ ἀνωτέρω ἀσφαλούς δαμαλισμοῦ ὁ φόβος τῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον μεταδόσεως τῆς φυματιώσεως, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι διαμφισθητεῖται ὑπὸ σπουδαίων συγγραφέων ἢ διὰ τοῦ δαμαλισμοῦ μετάδοσις εἰς τὸν ἄνθρωπον τῆς νόσου ταύτης, εἶναι καὶ ἀποδεδειγμένον παρὰ τοῦ ὀνομαστοῦ κτηνιάτρου Ἀδάμ ὅτι τὰ μικρὰ ζῶα οὐδέποτε σχεδὸν προσβάλλονται ὑπὸ τῆς φυματιώσεως. Ἐν τέλει ὁ κ. Δευτεραῖος προέτεινεν εἰς τὸ τμήμα ὅπως τοῦτο ἐκφράσῃ εὐχὴν νὰ εἰσαχθῇ καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς ἐν ἀπάσῃ σχεδὸν τῇ Εὐρώπῃ, ὁ ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ζώου δαμαλισμὸς, ὅστις παρὰ πάντων τὴν σήμερον θεωρεῖται ὡς ὁ ἀσφαλέστερος.

Φιλολογικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν τμήμα. Ἀπαξ συνήλθεν εἰς συνεδρίαν. Κατὰ ταύτην ὁ πρόεδρος αὐτοῦ κ. Ἰωάννης Πανταζίδης ἠυχαρίστησε τὰ μέλη ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του, εἰπὼν ὅτι τὸ ἐπ' αὐτῷ θὰ πράξῃ πᾶν ὅ,τι δύναται πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργα-

σιῶν τοῦ Συλλόγου. Μεθ' ὃ ἤρξαντο αἱ ἀνακοινώσεις. Πρῶτος ὁ κ. Ἰω. Πανταζίδης ἐποίησατο ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου δύο στίχων τοῦ Σόλωνος ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους (κεφ. IB') καὶ ἠρμήνευσεν αὐτούς. Μετὰ τοῦτον ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης ἐποίησατο τρεῖς ἀνακοινώσεις. Ἡ πρώτη ἀπέβλεπεν ἀνάγλυφόν τινα παράστασιν ἐν πτερυγίῳ τοῦ θώρακος ἀγάλματος τῆς Ὀδυσσεΐας ἐν τῷ ἐνταῦθα ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ· ἀνεσκεύασε τὴν προταθεῖσαν ἐρμηνείαν τούτου ὑπὸ τοῦ δημοσιεύσαντος τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ἀγάλματος ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου (1889) κ. Treu καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι ἐν τῷ ἀναγλύφῳ ἐκείνῳ ἀπεικονίζεται ἡ Χάρυβδις· ὡς ἐπίσης Χάρυβδις εἶνε καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Χάϊδεμανν τῷ 1875 ἐν τοῖς *Annali dell' Istituto* δημοσιευθεῖσα κεφαλὴ καὶ οὐχὶ ἄνεμος. Ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ ἀνακοινώσει ὑπεστήριξεν ὁ κ. Πολίτης ὅτι ἐν τῷ γνωστῷ πωρίῳ ἀετώματι τῆς Ἀκροπόλεως, τῷ παριστῶντι τὴν μάχην τοῦ Διὸς πρὸς τὸν Τυφῶνα, ἡ δράκαινα καθ' ἧς παλαίει ὁ Ἡρακλῆς δὲν εἶνε ἡ Ἐχιδῶνα ὡς κοινῶς θεωρεῖται, ἀλλὰ πιθανῶς ἡ δράκαινα Δελφύνη, ἣτις ἀναφέρεται ἐν τῷ ἀρχαίῳ μύθῳ ὡς συμμαχοῦσα τῷ Τυφῶνι, ἐν ᾧ ἡ Ἐχιδῶνα μόνον ἐν γενεαλογικοῖς μύθοις ἀναφέρεται. Τρίτον δὲ προέτεινεν ὁ κ. Πολίτης ἀνάγνωσιν ἀναθηματικῆς τινος ἐπιγραφῆς τοῦ Καθερείου, ἧς μόνον τὸν α' στίχον ἀνέγνω ὁ ἐκδότης αὐτὸν κ. E Szanto.

Μετὰ τοῦτον ὁ κ. I. Δραγάτσης ἀνεκοίνωσε νέαν διὰ τὸν Πειραιᾶ ὀνομασίαν τῆς Ἀρτέμιδος. Ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ζέας γενομένης ἐκσκαφῆς ἀνευρέθη τεμάχιον μαρμάρου πλάτους 0,14 καὶ ὕψους 0,6 ἐν ᾧ φέρεται ἡ ἐπιγραφή «Ἀρτέμιδος Ὀρθοσίς Ἡγεμόνης.» Ὁ κ. Γ. Κρέμος κατόπιν ἀνέγνω τὰς κυριώτερας περικοπὰς χειρογράφου περιελθόντος εἰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ περιέχοντος ἱστορίαν τῆς Νάξου καὶ πολλὰ τὰ περιεργα ἐνέχουσιν. Ἐν τέλει ὁ κ. Στ. Βάλθης προέτεινε διόρθωσιν τοῦ ἐξῆς στίχου (113) τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ

σιγήσομαι τε καὶ σὺ μ' ἐξ ὁδοῦ πόδα
κρύψῃ κατ' ἄλλος

διορθώσας

σιγήσομαι τε καὶ σὺ μ' ἐξ ὁδοῦ πόδα
κρυφῆ κατ' ἄλλος.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ παρεισέφησαν τὰ ἐξῆς:

«Εἶδ' αὖ Γ' τελευταῖος στίχ. ἀντὶ γὰρ σοῦ μένη γρ. γὰρ σοῦ γένη.—
Εἶδ' αὖ. ΙΗ', στίχ. 7 ἀντὶ κρατοῦσα γρ. κροτοῦσα.— Αὐτόθι στίχ. 25
ἀντὶ ἄ τῆς κώτης τ' ἀρθη γρ. ἄ τῆς κώτης τ' ἀρθι.— Αὐτόθι στίχ.
21 ἀντὶ τῆν γῆν γρ. τῆν γῆν.